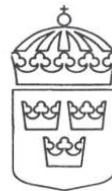

Riksdagens protokoll

1993/94:59

Fredagen den 11 februari

Kl. 9.00 – 14.04

Protokoll
1993/94:59

1 § Meddelande om plan för kammarsammanträden

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 1 TALMANNEN:

En ny plan för kammarsammanträden februari–juni 1994 kommer under dagen att utdelas till kammarens ledamöter.

Jämställdhet m.m.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Redogörelse
1993/94:RB1 till finansutskottet

3 § Allmänpolitisk debatt

(forts. från prot. 58)

Jämställdhet m.m.

Anf. 2 TALMANNEN:

Socialministern som skall delta i debatten är försenad på grund av ett plan men kommer så fort han har möjlighet och placeras då in på talarlistan.

Anf. 3 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Det är inte underligt att det finns en debatt utanför detta hus om att bilda ett nytt parti – ett kvinnoparti!

Det är inte underligt, därför att kvinnor ser vad som händer, upprörs och känner vanmakt. De ser hur kvinnorepresentationen har minskat. De ser hur pengar dras in från kommuner och landsting, trots att vård och omsorg behövs. De ser hur steg tas bakåt genom vårdnadsbidrag och genom förslag om skatteavdrag för pigor. De ser hur löneklyftorna ökar, hur kvinnors underordning består och t.o.m. förstärks.

Kvinnor känner vanmakt när de hör en jämställdhetsminister som pratar vackert men som medverkar i en regering som driver i rakt motsatt riktning.

Hur kan man då förklara det som sker? Vari består vår grundläggande kritik?

Vi s-kvinnor valde väg för ungefär 25 år sedan. Vi myndigförklarade kvinnorna när vi hävdade att alla, kvinnor och män, skall ha sin frihet. Den får man genom det egna arbetet, den egna inkomsten. Då kan man välja liv, välja att leva ensam eller att bo ihop av kärlek och inte för att bli försörjd.

Utifrån detta individperspektiv organiserades sedan samhället. Varje vuxen har ansvar, rättigheter och skyldigheter. Men samhället ställer å andra sidan upp med service. Vård och omsorg som tidigare utförts oavlönat i hemmet blev avlönat arbete i den gemensamma sektorn. Barnen fick sitt eget utrymme i tillvaron, förskolan blev det viktiga komplementet till familjen. De äldres integritet förstärktes genom en mångfald av boende- och omsorgsnivåer.

Detta sätt att organisera samhället bygger på en kvinnlig, eller mänsklig om man så vill, ekonomi. Motsatsen är ett samhälle där familjen är minsta ekonomiska enhet och där familjen förutsätts, ja, i Tyskland t.o.m. genom lagen tvingas, att ta hela ansvaret för barn och gamla. Det är ett samhälle där omsorgen är privatiserad i hemmet, där kvinnor är ofria och sina mäns fruar och där allt fler kvinnor nu hänvisas till lågbetalda lågproduktiva arbeten.

Detta vill inte vi ha. Vi var på god väg mot ett jämlikt och jämställt samhälle. Men det som sker i Sverige i dag är ett återtag till de gamla tingens ordning.

När de tidigare målen för den ekonomiska politiken och kampen för full sysselsättning ersätts av mål som inflationsbekämpning och prisstabilitet, drabbas kvinnors rätt till arbete och därmed frihet.

När massarbetslösheten tillåts stiga och urholka statsfinanserna, drabbas den service som är nödvändig för att vi kvinnor skall kunna gå trygga till jobbet med barnomsorgen och äldreomsorgen ordnad.

Då ligger det i tiden att utreda om inte skattesubventionerade pigor kan bli en utväg ur arbetslösheten. Pengar kan tas från den gemensamma sektorn och föras över till vissa välbärgade familjer. Man hjälper de stackars arbetslösa, eftersom det väl ändå är bättre med ett lågbetalt, lågproduktivt arbete än inget alls? Och så tas nya steg mot att, som Margaret Thatcher en gång sade, tämja löntagarna. Man vill få dem mjuka i ryggen så att de inte kräver så mycket vare sig av lön eller andra rättigheter.

De stackars dubbelarbetande, välbetalda kvinnorna med trilskande män kan släppa den privata kampen för ett jämställt hemliv. Det köps och finansieras av andra, inklusive de ensamstående mammorna.

Då ligger det i tiden att ge en del andra, dem som inte har råd med denna hjälp, ett litet vårdnadsbidrag. Alf Svensson säger att det inte kommer att bli så dyrt, eftersom många kommer att avstå från barnomsorg. Han sade vidare i en intervju att det visserligen inte är så högt, men att det är en början. Om jämställdhetsministern hade varit här hade jag frågat honom om vad det är en början på.

Fru talman! Det här är början på ett systemskifte. Det är början på det andra samhället, det som vi s-kvinnor en gång valde bort. Detta är vad som upprör så många kvinnor.

Det är dags att avslöja jämställdhetsminister Bengt Westerberg. Att vara den ropande rösten i öknen, dvs. i den här borgerliga regeringen, håller ett tag. Men det är över nu. Verkligheten säger sitt och kvinnorna likaså.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 4 STEFAN KIHLEBERG (nyd):

Fru talman! Är jämställdhet en kvinnoport? Skämt åsido. En titt i talarlistan talar sitt tydliga språk. Är det en tillfällighet? Nej, det är lika illa i Jämställdhetsrådet. Både där och här känner jag mig som man mycket ensam, även om jag trivs mycket bra tillsammans med Bengt Westerberg.

Tyvärr har jämställdhetsarbetet för många blivit lika med rödstrumpor, stödstrumpor och andra mer eller mindre militanta vänsterkvinnor. Gudrun Schyman brukar ofta göra sig till tolk för – ”vi kvinnor” är ett av hennes favorittryck – och hon anser sig vara något slags ambassadör för det starkare könet. Det är motbjudande och inte så litet förmåtet. Jag känner åtskilliga kvinnor, men inte någon som identifierar sig med Gudrun Schyman, tvärtom!

Jag förstår kvinnor som tycker att det största hotet mot just jämställdhet är kvinnorna själva och kvinnopartier. Tala om att vara ett könsobjekt! Nej, man skall visa respekt. Kvinnor är faktiskt också unika individer. De är inte ett könskollektiv. Vad är jämställdhet? När är ett samhälle jämställt? När man lyssnar på den vanliga jämställdhetsdebatten verkar det ofta som om det var synonymt med symmetri, alltså fullständig likhet. Är det så när det är ungefär jämn könsfördelning överallt i samhället, på dagis, i skolan, på sjukhusen, i malmgruvor och gjuterier?

Förvirringen i begreppsfloran är påtaglig, och det är inte så konstigt. Det finns uppenbarligen ingen någorlunda konkret definition. Allmänna floskler och verbala luftmarängar vimlar det däremot av.

Kan jämställdhetsministern kanske bringa litet klarhet? Det är ju bra om man vet när man nått målet. Hur ser ett jämställt samhälle ut? Ammar fäderna? Nej, jag skall inte vara ironisk, men frågan är allvarligt menad.

Jag tycker också att det är fullständigt självklart att män och kvinnor skall ha samma lön för samma arbete, vilket i praktiken innebär att kvinnor skall ha högre lön än män i många yrken, eftersom de ofta är mera energiska och har bättre simultankapacitet.

Lika självklart är att vi skall ha samma möjligheter och rätt till utbildning, arbete, anställnings- och arbetsvillkor etc. Ja, jag vet att detta brister på många håll, men det stora problemet är inte att fixa detta.

Tänk om män och kvinnor faktiskt vill olika saker, och att det faktiskt finns könsbundna genetiska olikheter som styr. Är det okej? Nej, det är det inte, i alla fall inte enligt JämO. JämO hävdar nämligen på grundval av jämställdhetslagen, att för att kunna vara jämställd måste man bl. a. vara ekonomiskt oberoende, vilket i praktiken för de flesta människor är detsamma som att ha en egen lön av anställning.

Är en s.k. hemmafru jämställd? Hon är ju inte ekonomiskt oberoende. Är en ensamstående mamma, som försörjer sig själv, mer jämställd? Är bi-dragsförsäkratsberoende mammor jämställda?

Astras forskningslaboratorier är kolossalt kvinnodominerade och kvinnorna där är välutbildade. Men inte är det jämställt! Eller är det?

Bofors forskningslaboratorier har en kolossal mansdominans och männen där är också välutbildade! Men inte är det jämställt! Eller är det?

Snabbköpskassorna – kolossal kvinnodominans! Jämställt?

Jag ställer många frågor. Jag tycker nämligen att det är viktigare att söka svar på frågor som är svåra än att med vänsterrabiat tvärsäkerhet och förmyndarmentalitet kasta ur sig aldrig så engagerade floskler som förpliktigar till ingenting.

Förhoppningsvis kan debatten blir mer försök att hitta svar än det traditionella trumpetandet. Detta är nämligen ett genuint kvinnoproblem först och främst. Visst finns det machotyper och mulliga mansgrisar, men de är trots allt ett ganska litet bekymmer. Ett avsevärt större bekymmer är kvinnor som inte respekterar andra kvinnor som väljer att göra det de vill göra.

Fråga kvinnor som väljer att vara hemma och själva ta hand om sina barn. Vilka är det som nedvärderar och smutskastar dem? Inte är det män!

Den s.k. pigdebatten är det senaste bidraget, en sjuk och ovärdig debatt! Och den förs av kvinnor mot kvinnor!

Städa och tvätta toaletter på ett hotell är ett respektabelt och utvecklande yrke, men gör man samma sak hemma i en villa är man en sketen piga. Tala om drängargument och drängkammarmentalitet!

Jag tycker att var och en skall ta reda på sin egen skit, sade en flicka i TV häromdagen. Brukar du göra det när du bor på hotell också? frågade reportern. Då blev det tyst.

När skall vi börja respektera allt arbete som lika viktigt och värdefullt? Alla ni arbetets (s)-märkta döttrar? Arbetets söner lyser ju som vanligt med sin frånvaro.

Att massor av kvinnor och män inget hellre vill än att få hjälp med hem- och markservice spelar tydligen ingen roll, inte heller att ännu fler kvinnor och män gärna skulle ta sådana arbeten. Vad är det för fel på att ha en butler? Får en butler vara kvinna? Eller varför inte en privatchaufför? Gärna kvinnlig för kvinnor kör bättre! Får man säga så? Är det jämställt att kvinnor kör bättre? Förmodligen inte! JämO! Dags att ingripa! Det är också väl känt att kvinnor är bättre traversörer än män! Fy, så ojämställt! Bättre betalt får de också eftersom de är bättre trots att de har "samma" arbete.

Varför är det fint och status att vara au pair-flicka? Hon är ju den verkliga superpigan! Är det språket som är skillnaden? I så fall kan ni ju kombinera hemspråksundervisning med arbete i hemmet så har vi lösningen för alla er som ogillar pigor!

Är det okej att ha drängar i köket som diskar och skurar toan?

Nej, det är verkligen beklämmande att lyssna på denna pigdebatt! Tala om att *inte vilja* minska arbetslösheten! Tala om att *inte vilja* lyssna på hur medborgarna vill ha det!

Fru talman! När skall jämställdhet bli respekt för varandra vare sig vi är män eller kvinnor, och respekt för att vi är väldigt olika, vill olika saker osv.? Kanske kan debatten i dag ge några svar?

Anf. 5 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Runt om i världen har den svenska jämställdheten framstått som en modell för många kvinnor. Vi svenska kvinnor vet att det finns åtskil-

liga brister i den jämställdhet som vi haft, men vi har ändå kommit betydligt längre än på de flesta andra håll i världen.

Det är därför nedslående att det under den senaste tiden har varit så många försämringar och så många förslag till det sämre. Den borgerliga regeringen har inom den korta tid den har verkat kommit med en rad förslag som kraftfullt försämrar kvinnors situation i vårt land. Jag tänker naturligtvis på vårdnadsbidraget. Jag tänker på pigavdraget. Jag tänker på ändringen av arbetsskadebegreppet som innebär att förslitningsskador som speciellt drabbar kvinnor inte räknas på samma sätt.

Jag tänker vidare på hur arbetslösheten inom landsting och kommun drabbar kvinnor, där man medvetet ifrån regeringens och borgerliga kommuners och landstings sida kastar ut kvinnor i arbetslöshet i stället för att låta dem göra den uppgift de faktiskt behövs till.

Vi kan fortsätta och göra listan lång på de olika försämringar som den borgerliga regeringen medvetet gör för jämställdheten och för svenska kvinnor. Det hjälper inte att vi har en jämställdhetsminister som väldigt ofta tar upp och talar om dessa saker och säkert har en god vilja. Gärningarna talar desto mer.

Jag skulle vilja ta upp en rad konkreta förslag för att öka jämställdheten som Vänsterpartiet har framlagt.

En väsentlig fråga som vi är klara över är löneskillnaderna i vårt land. Löneskillnadsutredningen har pekat på att det rör sig om mellan 1 och 8 % i löneskillnad för exakt samma jobb. Jag anser att det är viktigt att komma till rätta med detta.

Den fråga som rör att kvinnor och män väljer olika arbeten och att man får sämre löner i kvinnodominerade yrken bör vi också komma åt. Men det är ännu mer iögonenfallande när man faktiskt utför samma arbete och ändå får lägre lön.

Vänsterpartiet har i en motion föreslagit att man skall göra en undersökning utifrån lagstiftningen i Ontario i Canada. Eftersom jämställdhetsombudsmannen har riklig erfarenhet därifrån tror jag det finns goda förutsättningar att se på vilka delar av lagstiftningen i Ontario som vi skulle kunna använda oss av.

Där har man en lagstiftning mot lönediskriminering och könsrelaterade löneskillnader. Ett förslag skulle kunna vara att varje företag med över 100 anställda skulle vara ålagd att göra en plan och redovisa vad man faktiskt gör för att förändra lönerna för att se till att män och kvinnor har samma lön.

En annan fråga som också rör jämställdheten är att jämställdhetsombudsmannen har väldigt små resurser. Man får i årets budget 6,5 miljoner, medan barnombudsmannen har 7,5 miljoner för sin verksamhet. Jag är personligen mycket engagerad i frågor som gäller barns rättigheter, och jag är naturligtvis glad att barnombudsmannen har dessa resurser. Jag vill på intet sätt nagga på dem, men jag menar att om jämställdhetsombudsmannen verkligen skall kunna driva frågor om jämställdhet så krävs betydligt mer resurser.

Jag vill fråga övriga partier, de föregående talarna Margareta Winberg och Stefan Kihlberg och andra som skall delta i debatten: Hur ställer sig era partier till dessa förslag?

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Fru talman! Frågan om sex timmars arbetsdag är en politisk klassiker numera. Från vårt partis sida har vi länge drivit den. Till och från har vi fått anhängare, åtminstone från kvinnoorganisationerna inom de andra partierna. Att få med sig de övriga partierna tycks däremot vara vida svårare.

Jag vill fråga dem som ändå är positiva till detta: Är ni intresserade av att ställa upp på det förslag som Vänsterpartiet har väckt om en försöksverksamhet, där företag skulle kunna ansöka om pengar för att kunna genomföra det här? En vanlig kritik är ju att man inte kan genomföra det eftersom det kostar för mycket för det enskilda företaget.

Vi föreslår i vårt budgetförslag 1 miljard till en sådan försöksverksamhet och att man skulle sikta mot att fram till år 1997 komma ned till en arbetstid på sju timmar om dagen.

Självklart kan sex timmars arbetsdag inte genomföras utan några som helst extra kostnader. Totalt sett tror jag dock att vi kommer att vinna på att genomföra sex timmars arbetsdag, och man måste börja någonstans.

Jag ställer alltså min fråga till både Margareta Winberg, Stefan Kihlberg och övriga: Hur kommer ni att ställa er till det här? Är ni villiga att medverka till detta?

Jag skulle också vilja rikta mig direkt till Ny demokrati och Stefan Kihlberg, som talar om att han inte känner någon enda kvinna som skulle stödja Gudrun Schyman eller de frågor hon driver. Såvitt jag kan förstå måste det bero på att Stefan Kihlberg rör sig i väldigt exklusiva kretsar. Jag kan med glädje presentera Stefan Kihlberg för ett antal kvinnor som stöder just Gudrun Schymans politiska åsikter och det arbete hon bedriver.

Stefan Kihlberg talar om att vi andra håller oss med floskler när vi talar om jämställdheten. Jag kunde inte höra ett enda konkret förslag från Stefan Kihlberg om hur Ny demokrati skulle vilja öka jämställdheten i Sverige.

Anf. 6 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag fick en fråga om hur vi ställer oss till vissa av de förslag om anslagsökningar som Vänsterpartiet tydligen har lagt fram i sitt budgetalternativ. Jag vill gärna meddela att även Socialdemokraterna i sitt budgetalternativ har en uppräkningslista av vissa anslag som rör just verksamheter som är viktiga för jämställdheten.

Det handlar om pengar till Statistiska centralbyrån för att den skall kunna ta fram statistik. Tankar skall alltid byggas på kunskap. Denna kunskap kan man ofta hämta ur statistiken. Därför menar vi att Statistiska centralbyrån måste få mera pengar – en miljon.

Vi vill ge ett par miljoner till JämO dels för att hon skall kunna ha litet fler personer som arbetar på kansliet, dels för att hon skall kunna göra undersökningar på jämställdhetsområdet. Vi vill också satsa mera pengar till ROKS. ROKS gör ett oerhört värdefullt arbete, oftast med frivilliga insatser. I vårt budgetalternativ har vi avsatt tre miljoner extra till det. Likaså har vi en miljon extra till Riksförbundet för sexuell upplysning för uppsökande verksamhet, företrädesvis bland arbetslösa kvinnor och ungdomar. Det här är några exempel, och jag vet att Ingegerd Sahlström senare kommer att redovisa det här mer i detalj.

När det gäller arbetstidsförkortningen, Eva Zetterberg, har vi olika syn

på den i Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Vi har sagt att arbetstidsförkortningen, sextimmarsdagen, aldrig får vara ett medel för att få bukt med arbetslösheten. Den skall vi komma till rätta med genom en annan ekonomisk politik där fullsysselsättningen blir det övergripande målet. Att ha sextimmarsdagen som medel för detta betyder egentligen att man delar på arbetslösheten. Fullt så defaitistiska och pessimistiska är inte vi socialdemokrater.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 7 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Flera av de socialdemokratiska förslagen som Margareta Winberg nämnde är mycket bra. Vi stöder de förslagen. Men jag kan inte vara ense med Margareta Winberg när det gäller sex timmars arbetsdag. Jag är oehört förvånad över att Margareta Winberg tror att vi inom ett par års tid skall ha fått bort arbetslösheten totalt.

Jag tror inte att man kan använda sex timmars arbetsdag som det enda botemedlet för att få ner arbetslösheten. Men jag tror definitivt att det är en bidragande faktor om vi kan dela på arbetena i högre utsträckning. Vi behöver naturligtvis dessutom skapa nya jobb. Jag har mycket svårt att förstå det motstånd som det socialdemokratiska partiet har mot det här förslaget eftersom det finns mycket starka önskemål om det ute bland kvinnor på arbetsplatserna.

Jag vill också ställa en annan fråga till Margareta Winberg som jag inte hann med tidigare. Det socialdemokratiska kvinnoförbundet har varit starkt kritiskt till Pensionsberedningens arbete och det förslag som den har lagt fram. Hur kommer det sig att Margareta Winberg och det socialdemokratiska partiet inte ens har stött kravet om att skicka ut förslaget på bred remiss? I stället har man nu accepterat att snabbt gå till beslut.

Anf. 8 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Om man går ut och frågar arbetslösa kvinnor och män om de tror att det vore bra att dela på jobben är det klart att de svarar ja. De vill ju inget hellre än att arbeta. Det är i sig en sund inställning.

Man måste ändå fundera litet vidare än så. Framför allt måste man ha en filosofi om hur man vill att framtiden skall se ut när det gäller arbetsmarknaden. Vi socialdemokrater hävdar bestämt att det går att skapa full sysselsättning om viljan finns, men inte i morgon, inte nästa år eller året därpå. Efter den här regeringen kommer det att ta ganska lång tid. Men det gäller att välja rätt metod och rätt väg så att vi inte hamnar snett framöver.

När det gäller pensionsbeslutet har Eva Zetterberg fel. Vi socialdemokratiska kvinnor har i stället bidragit till att pensionsgruppens förslag nu går ut på remiss. Våra kvinnoklubbar, kvinnodistrikt och arbetarkommuner kommer att få möjlighet att arbeta med den remissen. Vi kommer dessutom att anordna en stor hearing här i riksdagen. Dit är Eva Zetterberg och andra välkomna.

Anf. 9 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag tror inte att sex timmars arbetsdag löser hela arbetslöshetsfrågan, Margareta Winberg. Men tanken att nå full sysselsättning på

kort tid är så fullständigt orealistisk. Jag förstår inte hur Margareta Winberg ens kan uppehålla sig vid den.

Jag och mitt parti tror att det för med sig andra värden om vi kan dela på jobben. Då kan vi åstadkomma ett mänskligare och mer jämställt samhälle där män och kvinnor arbetar kortare tid och får tid över till annat. Vi kan se en utveckling i vårt samhälle där ett fåtal människor arbetar alltmer övertid, sliter och inte hinner med hem och barn medan andra inte har någon sysselsättning alls. Då kan man bli frestad av tankar på pigavdrag osv. Ur det perspektivet måste ju även Margareta Winberg inse att det finns klara fördelar med sex timmars arbetsdag. Vi borde kunna jobba med det parallellt med att vi jobbar för att öka sysselsättningen och få fram nya jobb, speciellt inom miljöområdet.

Det är bra om pensionsfrågan kommer att gå ut på bred remiss. Jag har inte uppfattat det så. Jag har uppfattat att man har skyndat på Pensionsberedningen väldigt mycket för att snabbt få igenom ett beslut i den frågan före valet. Det är djupt olyckligt. Den frågan är så grundläggande för hur vi utformar framtiden i Sverige att den inte skall hastas igenom. Det är bra med en hearing, Margareta Winberg, men jag undrar om inte ert kvinnoförbund kräver mer än så.

Anf. 10 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Fru talman! Eva Zetterberg ställde några frågor till mig. Jag skall försöka svara, men det är inte alldeles enkelt. Av frågorna förstod jag att Eva Zetterberg inte har lyssnat eller förstått mitt anförande. Visst fanns där förslag.

Innan man kommer med förslag till hur man skall öka jämställdheten måste man ju definiera den. Med hjälp av RUT och JämO har jag letat efter en definition, men det finns ingen som går att använda. Det går inte att mäta och avgöra när vi har nått jämställdhet. Det är detta som är så förtyvlat tråkigt. Det är viktigt att visa respekt för frågans komplexitet. Jag har en djup respekt för den, och jag har ett djupt engagemang som är mycket gammalt. Detta är inte en partifråga för mig. Den är alldeles för viktig för att det skall förekomma partipolitiska piruetter kring den.

Jag har jobbat mycket praktiskt med detta. På den tiden när de flesta företag började bilda jämställdhetskommittéer satt jag som utbildningschef på en stor affärsbank. Vi startade ett jätteprojekt som kallades för Tjejprojektet. Det var mycket lyckosamt och mycket lärorikt. Det var då jag fick respekt för frågornas verkliga komplexitet.

Av de anställda på bankerna t.ex. är det 50 % män och 50 % kvinnor. Om vi sedan tittar på toppchefstjänstemän ser det förödande illa ut. Det är 95 % män och 5 % kvinnor. I USA är det 50–50 tvärsöver, även när det gäller toppchefstjänstemännen. Då kan man undra vad sådant beror på. Sverige är inte världsledande i jämställdhet, långt därifrån. Vi har tvärtom mycket att lära av andra länder, inte minst från USA där kvinnor har ett betydligt starkare skydd mot diskriminering i lagstiftningen.

Jag har ett litet förslag till, Eva Zetterberg. Jag tror att vi var de första som skrev i en motion att det är självklart att man skall kunna dela pensionsrätten. Vi slåss för det. Nu har Pensionsberedningen tagit upp frågan, men

den är fortfarande kontroversiell. Vi tycker att det är fullständigt självklart att man skall kunna dela pensionspoäng.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

Anf. 11 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Stefan Kihlberg säger att Sverige inte är världsmästare i jämställdhet. Det kan jag verkligen instämma i. Så är det inte. Just därför nämnde jag några konkreta exempel på hur vi kan förändra och förbättra vår lagstiftning. Jag tog upp ett exempel från Canada. Stefan Kihlberg valde att uppehålla sig i USA och inte kommentera det konkreta förslag som vi har lagt fram om hur man skall komma åt de löneskillnader som finns mellan män och kvinnor. Det skulle vara intressant att få ett svar från Stefan Kihlberg på den frågan.

Jag vill också kommentera frågan om kvinnlig representation i näringslivet. Den är ju bevisligen oerhört dålig på höga nivåer. Vi som är politisk aktiva klagar och tycker att andelen kvinnor här i riksdagen, drygt 30 %, är låg. Den har dessutom sjunkit. Men på bolagsstyrelser handlar det inte om 30 % utan kanske om 3 %. Det gör att det är oerhört viktigt att få in fler kvinnor på höga poster och i bolagsstyrelser i näringslivet.

Vad vi från Vänsterpartiets sida har föreslagit och krävt – jag utgår från att Ny demokrati nu kommer att stödja detta – är att näringslivet i sina årsredogörelser skall lägga fram en plan där man talar om vad man skall göra för jämställdheten och klart skall ange hur många kvinnor som sitter i styrelserna. Det är bara att välkomna Ny demokrati att stödja detta förslag.

Till slut, Stefan Kihlberg: Visst kan man vända sig till RUT och leta i uppslagsböcker efter definitioner av jämställdhet. Det är intressant och viktigt i sig. Men man behöver inte gå så långt ut bland människor i verkligheten, som nydemokraterna brukar tala om, för att höra om svenska kvinnor i dag upplever sig vara helt jämställda eller inte. Mitt svar är att väldigt många svenska kvinnor inte anser sig vara det, eftersom de får ta huvudansvaret för familj och hem samtidigt som de har ett tufft arbete att sköta. Man behöver alltså inte ha de här olika definitionerna för att komma med konkreta förslag till att förbättra jämställdheten.

Anf. 12 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Fru talman! Problemet, Eva Zetterberg, är att många män inte heller känner sig jämställda. Det är faktiskt på det sättet. Jag tycker därför att det är viktigt att diskutera vad det här gäller. Är det en fråga om symmetri eller om respekt för varandra och varandras starka och svaga sidor, varandras olikheter? Det är den diskussionen som jag efterlyser, inte dessa ytliga förslag.

Jag rör mig inte i särskilt exklusiva kretsar. Jag har en ganska enkel bakgrund. Jag har träffat och sällskapat med många vänsteranhängare. De tycker inte om Gudrun Schyman, tvärtom. De tycker att hon bara ger uttryck åt sig själv. Hon representerar inte deras mera ödmjuka syn på kvinnor.

Också jag tycker att löneskillnaderna är uppenbara. Jag har arbetat mycket med sådana. När jag arbetade som rekryterare sade jag till varenda tjej att stå på sig, eftersom ett av skälen till att kvinnor får sämre löner i det

Allmänpolitisk
debatt

Jämställdhet m.m.

privata näringslivet, där man måste hugga för sig, är att de är sämre förhandlare. Jag hjälpte också åtskilliga kvinnor att hugga för sig.

Vi har föreslagit att man skall komma åt olikheterna genom att sänka manslönerna. Det är ett snabbt och elegant grepp, men vi har inte lyckats få stöd för det.

Det gäller här inte en fråga om kön utan om person. Man löser inte problemet genom att sätta in en kvinna, som bevisligen är av hon-kön. Jag hävdar att många kvinnor företräder män mycket bra och att många män företräder kvinnor mycket bra.

Jag har i bankstyrelser sett åtskilliga kvinnor som inte företräder traditionellt kvinnliga värden. Tvärtom har de varit mycket mera av machotyper än många män som jag träffar. De har långt ifrån vad som kallas androgyna egenskaper. Jag har blivit skräm av dem. Jag vet också varför de blir sådana. De tvingas ibland ta på sig manliga beteenden för att kunna göra karriär.

Jag tycker att det är viktigt att gå litet djupare och diskutera vilka värderingar som ligger bakom vårt beteende och vad vi menar. Hur ser det ut när vi ökar jämställdheten? Jag köper inte de ytliga förslagen.

Anf. 13 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Stefan Kihlberg talar om att inte heller män är jämställda och att det handlar om att visa respekt människor emellan. Självfallet skall vi visa respekt för varandra, oavsett om vi är kvinnor eller män, sitter i riksdagen eller är grannar i ett bostadsområde, men jag tycker att detta är elementärt och inte riktigt har med den här saken att göra.

Det går inte att, som Stefan Kihlberg tycks försöka göra, komma ifrån att det finns könsskillnader i vårt land och orättvisor i mäns och kvinnors levnadsvillkor. Men det finns också en annan aspekt, som jag tror att Stefan Kihlberg inte heller vill tillstå, nämligen att det finns klasskillnader i vårt land. Det finns definitivt män som är utnyttjade och som får stå tillbaka i arbetslivet och på olika andra områden. Det beror i stor utsträckning på att de tillhör arbetarklassen och inte har kunnat ta för sig.

Jag menar att man om man bortser från perspektivet kön och klass inte kan komma särskilt långt i en total analys av samhället. Det räcker inte med att vi är vänliga mot varandra. Det krävs att vi skall kunna se litet längre.

Fru talman! Jag skulle också vilja bemöta det som sades om Gudrun Schyman. Jag är oerhört förvånad över att Stefan Kihlberg väljer ett sådant här tillfälle att i mina ögon tala illa om en annan riksdagsledamot, min partiledare. Vad Stefan Kihlberg anser om Gudrun Schyman personligen tycker jag inte riktigt hör hemma här. Vad jag vill betona är att det runt om i vårt land finns tusentals kvinnor som stödjer de krav och den politik som Gudrun Schyman bedriver. Även om Stefan Kihlberg inte tycker om den, menar jag ändå att han får respektera andra partiers företrädare. Jag menar att Stefan Kihlberg inte gjorde det i det här fallet.

Till slut: Stefan Kihlberg säger att Ny demokrati är berett att stödja konkreta förslag, men jag har ännu inte hört någonting i den vägen – inte annat än att Stefan Kihlberg personligen har puffat fram kvinnor på sina arbetsplatser. Det tackar vi för.

Fru talman! Låt mig först be de föregående talarna om ursäkt för att jag inte var här och lyssnade på dem. Det berodde på att i den arktiska kyla som råder i Helsingfors frös bromsarna på det flygplan som jag skulle åka med. Det tog en stund innan man lyckades tina upp dem, och jag blev därför förse- nad.

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

De s.k. stödstrumporna, som för närvarande får ganska mycket publicitet, har formulerat ett slagord för jämställdhetskampen som jag med lätthet kan ställa mig bakom: Hela lönen, halva makten! Jag tycker dock att det är vik- tigt att till detta lägga: Delat ansvar hemma! Jag tänker ägna mig litet åt att diskutera utifrån dessa mål.

"Hela lönen" handlar naturligtvis om ett kvinnoperspektiv i produktio- nen. Vi vet att det finns stora löneskillnader mellan kvinnor och män. Löne- skillnadsutredningen har påvisat att det finns osakliga löneskillnader, som man bedömer uppgår till mellan 1 och 8 %. Men det är kanske ändå inte det allra allvarligaste. Det finns betydligt större skillnader mellan kvinnor och män, som beror på att man har olika karriärmöjligheter, olika befattningar osv. ute i näringslivet.

Generellt gäller att kvinnodominerade yrken är lägre värderade än mans- dominerade yrken. Det har bl.a. i vissa kommuner i Sverige gjorts en del försök att jämföra yrken på ungefär samma svårighetsnivå, och man har då kunnat konstatera att arbetsuppgifter som ligger på samma svårighetsnivå men som är mansdominerade är bättre betalda än de kvinnodominerade yr- ken som ligger på ungefär samma svårighetsnivå. Det är en orättvisa i sam- hället vid sidan om de osakliga löneskillnaderna vilken vi med alla medel måste försöka rätta till. Som ett led i det är det viktigt att skapa en ökad synlighet i förvaltningar och företag, dvs. att tydligt i statistiken påvisa att dessa skillnader finns.

Går man ut och frågar en förvaltningschef eller en chef i svenskt näringsliv om de behandlar kvinnor och män olika, får man praktiskt taget alltid svaret: Nej, det gör vi inte. Vi behandlar män och kvinnor på samma sätt. Men lik- väl kan man vid en noggrannare analys av hur situationen ser ut på förvalt- ningen eller företaget upptäcka att det faktiskt är fråga om olika behandling av kvinnor och män.

Det här är en bakgrund till att Löneskillnadsutredningen har föreslagit en skärpning av jämställdhetslagen med krav på att alla företag med tio eller fler anställda skall kartlägga de skillnader som finns mellan kvinnor och män i företagen. Jag tycker att det är ett utomordentligt bra förslag, som också kommer att finnas med i den proposition om jämställdhetspolitiken som vi kommer att lägga fram för kammaren om några veckor.

Det är därtill nödvändigt för att skapa jämställdhet i näringslivet och i den offentliga sektorn att man mycket medvetet rekryterar kvinnor framför allt till ansvarstunga befattningar, till chefsbefattningar av olika slag. Om man inte gör det medvetet, kommer man inte att nå resultat. Om man tror att det skall gå av sig självt lever man på en illusion, eftersom det inte kommer att göra det. Det krävs en mycket stark medvetenhet i rekryteringsarbetet.

Det andra mål som stödstrumporna har formulerat och som vi kan in- stämma i handlar om halva makten, dvs. att kvinnor och män skall dela på

makten i samhället. Så är det som bekant inte. Vi fick rösträtt och valbarhet för kvinnor redan 1921 i Sverige, men ännu i dag, drygt 70 år senare, finns inte mer än litet drygt 30 % kvinnor i Sveriges riksdag.

Det finns naturligtvis inga vettiga skäl till att det inte är ungefär jämnt fördelat – fifty-fifty – i Sveriges riksdag. Det är det inte heller i andra politiska beslutande församlingar på landstingsnivå och på kommunal nivå.

Ändå är den situationen bättre än den som vi möter när vi kommer ut i företag och offentlig sektor, där det i mycket hög grad är så att det finns mest män där makt finns. I näringslivet dominerar männen stort. På chefsnivå i näringslivet finns det inte mer än knappt 10 % kvinnor. Situationen är för övrigt ungefär densamma i USA. Det är inte lika andel män och kvinnor, vilket Stefan Kihlberg sade förut. Det framgår av en jämförelse som redovisas i den nyligen framlagda utredningen om chefsituationen i näringslivet.

I universitetsvärlden möter vi samma bild. 94 % av professorerna vid våra universitet är män. Bara 6 % är kvinnor. I den offentliga sektorn i övrigt ser det litet bättre ut. Ungefär 30 % av cheferna är kvinnor. Då skall man ha klart för sig att de anställda till ungefär 70 % är kvinnor. Om man ser till antalet anställda och hur chefsrekryteringen går till är situationen inte så kolossalt mycket bättre än vad den är ute i det privata näringslivet.

Också detta måste vi förändra. Det kommer inte att kunna ske utan en mycket medveten chefsrekrytering och en mycket medveten inställning från de politiska partiernas sida. Utan det kommer maktförhållandena inte att påverkas. Vi kommer inte att nå målet om halva makten för kvinnor.

Det finns sedan några år tillbaka en målsättning som riksdagen har ställt sig bakom om att vi skall ha en successivt ökande andel kvinnor i statliga styrelser, kommittéer och liknande. Målet var att nå upp till 30 % 1992. Det målet nåddes. Nu är nästa mål 40 % 1995, och det skall vara 50 % 1998.

För varje ytterligare steg som skall tas kommer man att stöta på större och större svårigheter, inte minst därför att det kommer att krävas att män makar på sig om vi skall nå dessa mer ambitiösa mål. Om målet om halva makten skall nås kommer män över huvud taget att tvingas avstå från en del av sin makt. Annars kommer detta mål aldrig att nås.

Det tredje målet – delat ansvar hemma – är enormt viktigt. När jag växte upp på 40-talet och under början av 50-talet ägnade min pappa mycket litet tid åt oss som var små barn då. När mina barn eller i alla fall deras generationskamrater växer upp och får barn någon gång på 90-talet är situationen annorlunda. Det har hänt en hel del i utvecklingen från strax efter kriget och fram till nu.

Likväl måste vi konstatera att ansvaret för hemarbetet och ansvaret för barnen i allt väsentligt är kvinnornas. Om man tittar på uttag av föräldraledighet är det mindre än 10 % som utnyttjas av papporna och färre än hälften av papporna som över huvud taget tar ut någon föräldraledighet.

Man kan tycka att detta är familjernas ensak och ingenting som vi politiker skall lägga oss i. Men faktum är att ansvarsfördelningen i hemmen avspeglas i maktfördelningen i samhället i övrigt. Vi kommer aldrig att kunna nå målen om hela lönen och halva makten om vi inte också kan påverka den arbetsfördelning som familjerna har i hemmen.

Därför är det oerhört viktigt att vi med olika medel kan stimulera pappor

att ta ett större ansvar. Det är naturligtvis bakgrunden till det förslag om en pappamånad som jag har framfört i debatten under ett år och som regeringen kommer att lägga fram i en proposition till riksdagen om några veckor. Jag hoppas att det skall vinna riksdagens gillande.

Det har kommit en rad invändningar under debatten mot det här förslaget. Man har bl.a. sagt att det finns många oundgängliga män ute på arbetsmarknaden. Av någon konstig anledning finns det inga oundgängliga kvinnor. Det finns män som absolut inte kan vara borta en enda dag från sitt arbete, men det finns inga kvinnor i samma situation.

Sanningen är naturligtvis att både kvinnor och män är oundgängliga för sina barn men nästan ingen annanstans i samhället. Nästan alla män jag har träffat som säger sig vara oundgängliga erkänner att de ändå tar semester – inte bara en gång i livet, utan kanske en månad varje år. Att de då inte under flera års tid skulle kunna ta ut en månad för att vara hemma med sina barn är faktiskt inte riktigt trovärdigt.

Jag tycker fortfarande att det ligger mycket i det som Eva Moberg skrev i sin uppmärksammade artikel om kvinnans villkorliga frigivning redan i början på 1960-talet: Vi bör sluta att tala om kvinnans två roller. Både män och kvinnor har *en* huvudroll – den som människor. I människorollen ingår som nödvändighet och moralisk plikt men också som rik tillgång, ljuv upplevelse och mycket annat att ta väl hand om avkomman.

Det är lika sant nu, 1994, som det var 1961.

Anf. 15 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Då har vi återigen fått höra ett vackert tal – ett vackert tal om jämställdhet. Som jag sade i min inledning handlar det nu, när vi står inför en valrörelse, om att bevisa vad som är gjort och hur man har levt upp till det vackra talet.

Det går an att säga "hela lönen" till dem som har ett jobb, men allt fler kvinnor ställs i situationen att inte ha ett arbete, inte ha sin frihet och inte kunna försörja sig själva. Då klingar talet om "hela lönen" något falskt i deras öron.

Det handlar i grunden om vad man menar med jämställdhet, Bengt Westerberg. För oss socialdemokrater och s-kvinnor är grunden för jämställdhet ett eget arbetet, en egen lön och egen frihet. Folkpartiet som regeringsparti skapar en utveckling som går i rakt motsatt riktning genom att föra en politik där man inte har full sysselsättning utan inflationsbekämpning och prisstabilitet som den övergripande målsättningen. Ni tillåter en hög arbetslöshet. Det betyder i sin tur att kvinnor inte kan få denna frihet. Det tal som Bengt Westerberg håller är inte sanningsenligt. Det klingar falskt.

För de kvinnor som ändå har ett jobb kan det möjligen kännas skönt att det finns de som talar för att kvinnor skall få "hela lönen". Jag vill fråga *hur* ni vill komma till rätta med den strukturella löneskillnad som finns. Jämställhetsministern sade att han vill rätta till situationen med alla medel. Han talade om en skärpning av jämställhetslagen. Kommer det att gälla alla företag eller bara dem som har mer än tio anställda? Det hölls en diskussion i Löneskillnadsutredningen om det. Kommer det bara att gälla kartläggning,

eller kommer man att göra en analys av varför det är som det är och försöka hitta metoder att rätta till det?

Vad gör Bengt Westerberg åt målsättningen att det skall finnas 30 % kvinnor i statliga verk och styrelser? Den nåddes väl inte.

Anf. 16 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Det är självfallet vår ambition att färre kvinnor skall bli arbetslösa. Vi kan dock notera att det är fler män än kvinnor som är arbetslösa under den arbetslöshetskris som vi nu har. Det är väl också skälet till att Socialdemokraterna huvudsakligen inriktar sig på olika åtgärder för att stimulera manlig sysselsättning – t.ex. ROT-verksamhet och infrastrukturinvesteringar – när de vill gå vidare och föreslå åtgärder utöver dem regeringen har föreslagit.

Vi är helt överens om att det är viktigt för jämställdheten och för välfärden att vi kan pressa ned arbetslösheten och komma tillbaka till en situation av full sysselsättning. Där råder det ingen som helst oenighet mellan oss.

Margareta Winberg frågar om den skärpta lagstiftningen. Jag skall återkomma till riksdagen inom några veckor med ett konkret förslag till hur den nya jämställdhetslagen skall se ut. Den kommer utan tvekan att innebära en skärpning av den lag som Margareta Winberg och hennes partivänner tidigare har varit med om att driva igenom här i kammaren.

Utöver det som står i lagstiftningen är det också viktigt att vi påverkar chefsrekryteringen. Det råder inget tvivel om att kvinnor har en bättre situation i de företag och förvaltningar där det finns kvinnliga chefer eller där det åtminstone är en jämn fördelning mellan manliga och kvinnliga chefer. Det är också en fråga som vi kommer att behandla i propositionen och i den fortsatta opinionsbildningen.

Margareta Winberg tog upp frågan om representationen i statliga styrelser och kommittéer. Hon har fel. Vi nådde målet 30 % representation 1992. Nu siktar vi in oss på att nå målet 40 % 1995. Vi är på god väg mot detta mål, men vi behöver nog tiden fram till 1995 för att kunna nå det. När vi väl har kommit dit tar vi sikte på målet 50 % till 1998.

Anf. 17 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Nej, Bengt Westerberg, vi har inte samma politik för att nå full sysselsättning. Där skiljer sig våra partier åt och för all del också regeringen och socialdemokratin. Man kan ju välja två vägar i den ekonomiska politiken.

Man kan välja att göra som regeringen har gjort och gör, nämligen att prioritera inflationsbekämpning och prisstabilitet. I andra länder kan vi se vad det leder till. Det är väl känt att det leder till stor arbetslöshet, till massarbetslöshet.

I stället kan man välja att prioritera full sysselsättning, och det har varit arbetarrörelsens mål så länge vi har funnits till. Vi var på god väg att lyckas när ni tog över regeringsmakten. Men det gick fort att nå kontinentala arbetslöshetssiffror när man valde den andra vägen.

Det är inte sant att vi i vårt budgetalternativ prioriterar manliga sysselsättningar. Vi lägger exempelvis pengar på att de vårdbiträden, undersköterskor

och städerskor som nu varslas på grund av att det dras åt i kommuner och landsting kan få vara kvar.

I vårt budgetalternativ har vi också pengar till 30 000 utbildningsplatser, som skall höja kompetensen hos de många kvinnor som måste gå vidare för att inte fastna på okvalificerade och lågt betalda arbeten.

Jag vill också ta upp vårdnadsbidraget. När man började diskutera det sade Alf Svensson: Det blir inte så dyrt, därför att många kommer att välja bort barnomsorgen. 2 000 kr är inte så mycket, men det är en början. Så såg han på det: Man kommer att välja bort barnomsorgen, och det är en början. Jag vill fråga jämställdhetsministern: En början på vad då?

I mitt inledande anförande beskrev jag nämligen hur detta systemskifte, som drabbar kvinnor så hårt, just nu pågår.

Anf. 18 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Det är alldeles riktigt att vi inte har samma politik för full sysselsättning. Socialdemokraterna har ju i själva verket inte någon politik alls för full sysselsättning.

Den socialdemokratiska politiken under slutet av 80-talet är den viktigaste förklaringen till den situation som vi befinner oss i nu. Ni misslyckades med att klara prisstabiliteten. Det gjorde att svenskt näringsliv prissattes ur arbetsmarknaden, förlorade marknadsandelar under hela 1980-talet och befann sig i en väldigt utsatt situation när vi gick in i den internationella lågkonjunkturen i början av 1990-talet. Det är detta som svensk ekonomi lider av för närvarande.

Men vi är på god väg att reparera de skador som ni tillfogade svensk ekonomi. Därför har vi trots allt anledning att se optimistiskt på resten av 90-talet. Men säkert är både Margareta Winberg och jag lika bekymrade över den aktuella situationen. Möjligen kan vi glädja oss åt att kvinnor inte har drabbats så hårt som männen den här gången.

Jag vill gärna svara på Margareta Winbergs fråga om vårdnadsbidraget. Man kan ha en hel del synpunkter på detta; det vet vi ifrån många debatter här. Men om man upplever vårdnadsbidraget som ett hot mot jämställdheten, måste man känna sig minst lika bekymrad inför en förlängd föräldraförsäkrning.

Båda dessa stödformer, som i själva verket är varandra ganska lika, riskerar naturligtvis att leda till att en del kvinnor väljer att stanna hemma under längre tid, få längre förvärvsavbrott och därmed minskade möjligheter på arbetsmarknaden. Det ligger alltså i allas intresse att göra klart för kvinnor – för det handlar framför allt om dem – att detta innebär ett visst risktagande. Det är angeläget att de kommer tillbaka till arbetsmarknaden.

Därför har vi varit angelägna om att alla som vill skall ha rätt till barnomsorg från 1 års ålder. På den punkten har vi gått mycket längre än vad Socialdemokraterna har gjort, både före regeringsskiftet och i den teoretiska debatten. Socialdemokraterna har bara velat ha barnomsorg från 1,5 års ålder.

Det är viktigt att barnomsorgen finns. Men det är också viktigt att visa respekt för dem som av olika skäl vill stanna hemma under något längre tid, och det är viktigt att de kan få ett mindre ekonomiskt avbräck med vårdnadsbidragets hjälp.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 19 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Det är alldeles utmärkt att Bengt Westerberg lyssnar på de krav som Maria-Pia Boëthius och de andra stödstrumporna ställer. De kraven är djupt förankrade hos många kvinnor – och män – i vårt land.

Problemet är att regeringen talar vackert om jämställdheten men i praktiken har gjort mycket för att försämra den. Jag vet inte när Bengt Westerberg infann sig här efter händelsen med det nedfrysta flygplanet, så jag kan nämna det som jag och Margareta Winberg tidigare tog upp angående dessa försämringar.

Det gällde naturligtvis vårdnadsbidraget och sänkningen av nivån i föräldraförsäkringen. Det gällde också arbetslösheten, som nyss diskuterades. Den har ännu inte fullt ut drabbat kvinnor, men om regeringens planer fullföljs kommer den i hög grad att drabba just kvinnor inom kommun och landsting.

Ändringen av arbetsskadebegreppet gör att kvinnor med förslitningsskador inte i samma utsträckning som hittills kan hävda arbetsskada.

Det finns alltså en rad olika förslag som regeringen har lagt fram för att försämra för kvinnor och för jämställdheten. Därför vill jag ställa några konkreta frågor om en del av detta till Bengt Westerberg.

Visst är en pappamånad jättebra; vi stöder förslaget fullt ut. Men varför sänks föräldraförsäkringen för att bekosta den? Vi vet ju att Bengt Westerberg själv inte har varit positiv till det. Det kan inte leda till annat än att färre pappor är villiga att ta ut ledighet, precis som Bengt Westerberg var inne på.

Jag undrar också med anledning av den kommande propositionen på jämställdhetsområdet: Hur kommer det sig att JämO har så små resurser? Hur skall man kunna genomföra det som Löneskillnadsutredningen har pekat på? Och vad säger Bengt Westerberg om vårt förslag om en modell som den i Canada med arbetsvärdering för stora företag?

Anf. 20 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Jag vill först ta upp föräldraförsäkringen. Det är alldeles riktigt att vi har känt oss mycket tveksamma till en sänkning av ersättningsnivån. Men för några veckor sedan kunde vi konstatera att Socialdemokraterna, där Margareta Winberg i hög grad har varit pådrivande, har beslutat att föreslå en sänkning från 90 % till 80 %. Då stod vi tillsammans med Vänsterpartiet ensamma kvar vid uppfattningen om 90 %. I längden skulle det naturligtvis inte var möjligt för oss två att hävda denna uppfattning mot en mycket stor riksdagsmajoritet på ungefär 85 %.

Det finns en risk i detta. Men jag tror inte som Eva Zetterberg att det med nödvändighet leder till att färre pappor utnyttjar föräldraförsäkringen. Den tillfälliga föräldrapenning som pappor kan få ut i samband med barns födelse, de tio pappadagarna, ersätts bara med 80 % i dag men utnyttjas av mer än 80 % av papporna. Det känns ändå ganska lovande.

När vi nu, i alla fall i regeringen, har fått igenom förslaget om att en pappamånad och en mammamånad skall ersättas med 90 % så känner jag mig ganska hoppfull om att den sammantagna effekten skall bli ett ökat utnyttjande av föräldraförsäkringen från pappornas sida.

Eva Zetterberg efterlyser också ökade resurser till Jämställdhetsombuds-

mannen. Jag instämmer till fullo i detta och återkommer snart till riksdagen med förslag om att Jämställdhetsombudsmannen skall få ökade resurser.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

Anf. 21 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag har svårt att förstå Bengt Westerbergs tveksamhet inför att vara ensam med Vänsterpartiet om ett förslag som håller politiskt. Från vår sida har vi alltid stött sakligt underbyggda förslag, oavsett från vilket parti de kommer. Jag trodde inte att sällskapet skulle generera Bengt Westerberg på det viset, när nu Socialdemokraterna beklagligtvis har gått ifrån sin tidigare inställning till föräldraförsäkringens ersättningsnivå.

Jag skulle vilja kommentera frågan om JämO. Det är alldeles tydligt att det behövs mer resurser. Jag frågade Bengt Westerberg vad han anser om vårt förslag angående lagstiftningen i Canada – som är ett föredöme på området. Är ni villiga att titta på förslaget innan ni skriver propositionen? Det vore välkommet.

Bengt Westerberg tog också upp frågan om representationen i statliga styrelser och i näringslivet. Vi har i en motion krävt att börsnoterade företag skall redovisa styrelsens sammansättning vad gäller kön och vissa planer på förändringar. I vilken mån är man från regeringens sida villig att ta med de funderingarna och förslagen i en kommande proposition om jämställdheten?

Anf. 22 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Låt mig konstatera att även om Vänsterpartiet och Folkpartiet är överens, utgör vi inte mer än ungefär 15 % av ledamöterna i denna kammare. Det är svårt att hävda en uppfattning som bara dessa två partier omfattar.

Jag kan inte lagstiftningen i Canada i detalj. Jag vet att den är intressant. Lena Svenaeus, vår nya jämställdhetsombudsman, har varit arbetsmarknadsattaché under några år i Canada och har studerat denna lagstiftning. Jag hoppas att vi skall kunna tillgodogöra oss hennes kunskaper i det fortsatta arbetet på området.

Vidare har vi frågan om representationen i näringslivet. Utredningen om mäns föreställningar om kvinnor och chefskap har överlämnats till mig. Den är utförd av jämställdhetsombudsmannen och med medverkan av kvinnor och män som har arbetat med sådana frågor under flera år. Där finns en del förslag som kommer att behandlas i jämställdhetspropositionen som skall läggas fram för riksdagen i slutet av februari. Jag instämmer helt och hållet i ambitionen att vi måste se till att det blir fler kvinnor i styrelsen, i de privata företagen och på chefsnivå i hela det privata näringslivet.

Anf. 23 STEFAN KIHLLBERG (nyd) replik:

Fru talman! Det kanske förvånar församlingen, men jag instämmer gärna i uttrycket hela lönen, halva makten och delat ansvar hemma. Men jag konstaterar att jag har misslyckats i min egen familj. Jag har inte hela lönen. Min kära hustru tar hand om den. Jag har bara veckopeng. Jag har inte ens halva makten. Vi har tre barn. Vi har misslyckats med maktfördelningen. Det är 60 % kvinnor och 40 % män. Men vi upplever inte problemet som ett problem.

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Det hela handlar inte om symmetri 50–50. Det handlar om respekt för varandra. Där har vi inga problem. Vi har inte heller problem med det delade ansvaret hemma.

Jag upprepar: Astras forskningslaboratorier i Södertälje är våldsamt kvinnodominerade, även på chefsnivå. Är det ett jämställdhetsproblem? Bofors forskningslaboratorier är precis tvärtom, dvs. våldsamt mansdominerade. Är det ett problem?

Jag tycker att det är intressant att diskutera vad det beror på att kvinnor väljer olika yrken. Varför väljer kvinnliga civilingenjörer mycket hellre biokemiska eller biologiska inriktningar än elektroniska eller liknande? Då tycker jag att man kommer in i en diskussion värd namnet.

Kära jämställdhetsminister. Jag sade inte att det är 50–50 i USA. Jag sade att det var i amerikanska banker. Bank of America – världens största bank, åtminstone för några år sedan – har 50 % kvinnor på sina chefsbefattningar.

Det är inte medvetenheten som är problemet. Jag tror att vi alla är medvetna om problemet. Problemet är att vi är oense om metoderna och att det finns olika värderingar om vad som är jämställdhet.

Min fråga till jämställdhetsministern är följande. Är en hemarbetande kvinna jämställd, dvs. en kvinna som har valt att vara hemma och ta hand om barnen? Hon har ingen inkomst. Han är fullständigt beroende av mannens inkomster. Är hon jämställd?

Anf. 24 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Den sista frågan är fullständigt omöjlig att besvara generellt. Låt oss titta tillbaka på det svenska samhället på den tiden majoriteten av gifta kvinnor med barn arbetade i hemmet och var beroende av bidrag från sina män. Jämför deras möjligheter med männens möjligheter senare i livet. Det råder inget tvivel om att det då inte rådde jämställdhet mellan dessa två grupper.

Den kvinna som väljer att stanna hemma flera år har betydligt sämre möjligheter senare i livet. Det har också visat sig att de kvinnor som är hemma flera år möter sådana svårigheter och trivs mindre bra på arbetsmarknaden när de väl kommer ut än de kvinnor som också under småbarnsåren har valt att förvärsarbete.

Låt oss beskriva en kategori av kvinnor, nämligen kvinnor som väljer att stanna hemma under många år när barnen är små. Deras möjligheter till ett jämställt liv är betydligt sämre än för dem som väljer att fortsätta att hålla kontakt med arbetsmarknaden under småbarnsåren.

Det behöver inte vara något bekymmer att Astras laboratorier domineras av kvinnor och att Bofors laboratorier domineras av män. Men däremot är det ett problem när vi ser ett tydligt mönster i hela samhället. Det kan vara att på chefsnivå i näringslivet finns nästan bara män. Det är ett problem när vi ser ett tydligt mönster att män rekryterar män, att kvinnor slås ut och stöter på ett glastak. Det är ett problem när kvinnor inte får möjlighet att ta sig fram i näringslivet. Det är också ett problem för samhället. Det innebär ett sämre utnyttjande än möjligt av de resurser som finns. Vi utnyttjar inte de kvinnliga resurserna tillräckligt bra i det svenska samhället. Det skulle vara

Anf. 25 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Fru talman! Jag vänder mig i grunden mot den basvärdering som ligger i jämställdhetsbegreppet, nämligen att man inte kan vara jämställd om man inte förvärsarbetar. Jag tycker att det är kränkande. Det innebär att kvinnor eller män inte kan vara jämställda i samhällen som inte har vår calvinska arbetskultur. Jag tycker att det är ett oändligt mycket djupare begrepp än så.

Vidare har vi frågan om chefer. Jag har jobbat civilt med denna fråga. Kvinnor är generellt sett, med de krav som ställs i dagens samhälle, ofta mycket bättre chefer. I det gamla, diktatoriska peka-med-hela-handen-ledarskapet var män bra. Men med dagens mål- och relationsorienterade sätt att leda är kvinnor ofta mer framgångsrika. Jag vet att många män blir skräckslagna när de ser kvinnorna komma.

Men fortfarande är ett av problemen att många kvinnor avstår. Det beror på de uppoffringar som krävs. Att ha en chefspost på toppnivå är ett fruktansvärt krävande jobb. Jag tycker att det är en utmärkt lösning – det tycker Maria Leissner också, vi är väldigt överens på den punkten – att ge förvärsarbetande män och kvinnor en chans att slippa detta helvetes dubbelarbete. Förlåt att jag svor. Men det är så. De upplever ett inferno. Låt dem få köpa tjänsterna. Låt dem ha butlers, pigor, privatchaufförer och drängar. Varför är det så hotfullt? Varför är det så kränkande? De blir också jämställda. De får också en förvärsinkomst.

Men denna diskussion går knappast att föra i Sverige. Då blir det den s.k. pigdebatten. Det är ett bottenmärke i modern tid och kränkande mot män och kvinnor. Då får man vidare höra att de skall välja bort barnomsorg. Nej, man väljer bort institutionell barnomsorg och väljer kanske i stället äkta omsorg, kärlek och omtanke om sina barn.

Anf. 26 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Först och främst tycker jag att en viktig del i jämställdhetsarbetet är att både kvinnor och män skall kunna försörja sig själva. Denna rättighet till försörjning är ett mycket viktigt inslag. För att det skall kunna förverkligas är det nödvändigt att man är beredd att dela på ansvaret för hem och barn.

Stefan Kihlberg säger att kvinnor är bättre chefer. Detta understryker vad jag säger. Bristen på kvinnliga chefer är en stor förlust för Sverige som nation. Vi skulle vinna mycket, samhällsekonomiskt och på annat sätt, om vi hade fler kvinnor på sådana positioner.

Vidare säger Stefan Kihlberg att för att underlätta för kvinnor och män skall de få slippa dubbelarbete. Man kan inte slippa arbetet med hem och barn. Barnen behöver naturligtvis sina föräldrar. Det handlar om fördelningen av arbetet mellan kvinnor och män. Den faktiska situationen i dag är att kvinnor tvingas att vara mycket flexibla. Kvinnor får ta ansvar för hem och barn och för försörjning och arbete, medan männen när barnen kommer

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

till världen fortsätter som och ingenting har hänt. Det är de förhållanden vi måste förändra i det svenska samhället.

Personligen tycker jag att det finns mycket starka invändningar mot det Vinellska förslaget. I det svenska skattesystemet har vi en grundprincip som innebär att utgifter som är nödvändiga för inkomstens förvärvande får dras av men däremot inte utgifter för privat konsumtion.

Vi skall hålla fast vid den principen. Det är den enda rimliga princip som man kan hävda i det svenska skattesystemet. Det tycker egentligen utredaren Vinell, men av någon outgrundlig anledning har han ändå valt att lägga fram detta förslag.

Anf. 27 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Fru talman! Möjlighet att fritt forma sitt liv är ett eftersträfvansvärt mål för kvinnor såväl som för män. Det är långt kvar innan det målet kan förverkligas. Samtidigt är vi beroende av varandra. Tillvaron är inte svart eller vit; den är inte så enkel. Framför allt är den olik för var och en av oss.

En del tror att kvotering är allena saliggörande, medan andra tror mer på kompetensutveckling. Vi moderater har alltid tagit ställning för höjd kompetens och konkurrens. Det har lett till att moderata kvinnor går bra i våra provval.

Storstadsregionerna går före i denna allt kvinnovänligare trend. Moderaterna har fler kvinnliga kommunstyrelseordförande än övriga partier tillsammans. 40 % av våra kommunalråd i Stockholms län är kvinnor. Våra kvinnor har ordförandeposten i landets tre största parlamentariska församlingar.

Vi tror inte att det hjälper att kvotera fram kvinnor om man inte hunnit få den erfarenhet som krävs för uppdraget. Tvärtom ser vi gärna att kvinnorna tar chanser när de får dem, att de skaffar sig den kompetens som behövs och därmed blir valda. Visst behöver mycket göras när det gäller att stötta, utveckla och skapa möjligheter. Men det går i alla fall framåt.

Det är heller inte riktigt bra för landet med ständigt nya medieproducerade partier. Det senaste tillskottet, Kvinnolistan, utgör inget undantag.

Under årtal har i denna kammare beslutats om fler utgifter än vi haft råd med, och därför har vi nu en ekonomisk situation som kräver partier som är beredda att ta ansvar. Den turbulens som nu uppstått i riksdagen beror just på att denna fråga blivit skärningspunkten i ett parti. Om turbulensen breder ut sig och parlamentet får beslutsvånda, drabbas vi alla genom försvagat internationellt förtroende för Sverige. Den goda utvecklingen av kronkursen riskerar då att skadas.

Medier med samhällsansvar borde mer koncentrera sina resurser på politiker som talar om blod, svett och tårar än på dem som vidareutvecklar det jultomteteorem som vi redan sett misslyckas!

Det är just bristen på realism som är så framträdande i Kvinnolistans önskelista eller s.k. partiprogram.

Felet med den politik som bedrevs på jämställdhetens område under många år var att den grundade sig på föreställningen att jämställdheten var genomförd, eller nästan genomförd.

Inskränkningen av JämO:s tillsyn till en knapp tiondel av arbetsmarknaden, dvs. endast till arbetsplatser som saknar kollektivavtal, har kritiserats

hårt av oss moderater. Vi har velat ge resurser för att driva jämställdhets-
ärenden även inom kollektivavtalsområdet. En JämO utan verktyg fyller
föga funktion.

När det fattades beslut om den nya jämställdhetslagen försökte vi moderater
att få in även sextrakasserierna, men det förslaget föll på grund av juri-
diska betänkligheter. Men nog skulle det bättre behöva belysas om brottsbal-
ken här är till fyllest.

Sedan länge har vi drivit EU:s regelverk för lika lön. Vid lönesättningen
skall man bl.a. ta hänsyn till den anställdes utbildning, erfarenhet, ansvar,
arbetsinsats och situation. Både gamla JämO och nya JämO stöder många
av dessa moderata förslag.

Facket har fått ta hand om jämställdhetsfrågan på de flesta arbetsplatser.
Frågan är om det resultatet är alldeles lyckat. Snarare vore det av värde om
JämO kunde få mer erfarenhet av jämställdhetsärenden innan det blir ak-
tuellt att driva jämställdhetsärenden i EG-domstolen. Då måste JämO:s
kompetens vidgas.

Det räcker att läsa SoU 1994:3 Mäns föreställningar om kvinnor och chef-
skap för att man skall inse att förmågan att ta till vara befintlig kvinnlig kom-
petens är föga utvecklad, med de ekonomiska konsekvenser detta får. En-
kelt uttryckt: Män ser män. Men kvinnor ser *både* män och kvinnor. Det
framgår tydligt i denna utredning.

De största jämställdhetsfrågorna ligger sannolikt inte i jämställdhetslag-
stiftningen. Attityder, samhällsanda och arbetsmöjligheter avgör så mycket
mer. Många lagstiftningar berörs. En av de känsligaste, när det gäller synen
på kvinnan, är naturligtvis hur lagen skyddar henne vid sexuella övergrepp.
Det har aldrig varit moderat politik att släppa ut våldtäktsmän efter halva
tiden. I konflikten mellan den våldtagna kvinnan och våldtäktsmannen har
vi moderater alltid tagit kvinnans parti och prioriterat hennes skydd.

Vi har framför oss ett viktigt beslut att fatta om jämställdheten, nämligen
pensionsfrågan. Moderata kvinnor har i decennier drivit frågan om delad
pension. Den dag pensionerna i familjen delas, dvs. är gemensamma precis
som möbler och annat giftorättsgods får kvinnors arbete en verklig uppvär-
dering, både på arbetsmarknaden och i hemmet.

Pension betraktas som uppskjuten lön och borde egentligen ha samma
ställning som det som köps för lönen i familjen. Nu föreslås en möjlighet att
dela pensionen i de familjer som så önskar. Men man kunde kanske tycka
att giftorätt borde vara norm även på pensionssidan, detta i all synnerhet
som 15/30-årsreglerna föreslås ändras till livslångt intjänande.

Canada är verkligen ett föredöme i jämställdhetsfrågor. I Canada delas
pensionspoängen om någon av parterna så önskar. Skulle det kanske kunna
bli nästa steg i utvecklingen mot ett rimligare pensionsskydd?

Det är dags att sluta lagstifta som om jämställdheten redan vore här. Det
gäller att lagstifta så att det stimulerar till ett jämställt beteende. Men den
som då gör misstaget att tro att alla kvinnor vill leva på samma sätt riskerar
att delvis hämma jämställdhetens utveckling. Åtgärderna måste innebära att
det hålls öppet för olika sätt att leva, arbeta och ordna sin barnomsorg och
att de inte hindrar personliga lösningar för den som har speciella arbetstider
eller speciella personliga förhållanden.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 28 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag såg Charlotte Cederschiöld på TV 4 härommorgonen. Hon talade där om hur jämställt det är i Moderata samlingspartiet och om hur många kvinnor som skulle komma in i riksdagen nästa period. Det är bra. Det behövs. Moderaterna är nämligen näst sämst i riksdagen vad gäller kvinnorepresentation, därefter kommer Ny demokrati. Moderaternas kvinnorepresentation utgör 24 %. Ny demokrati har rekord med 13 %.

I andra tidningar kan man läsa att i Kristianstadskretsen i Skåne är det Bo, Wiggo och Ingvar som topar listan. I Norra Älvsborg är det Arne och Stig som topar listan; den tredje personen är en kvinna, som sannolikt inte kommer in. I mitt eget distrikt kan jag notera hur man byter en kvinna mot en man osv. Då blir Charlotte Cederschiölds påstående inte så självklart för mig längre. Det vore intressant att få höra en kommentar till detta.

Charlotte Cederschiöld talar om Sverige och om regeringen och om hur viktigt det är med anseendet utomlands. Jag hållar med om att det är väldigt viktigt för ett land att bedriva en ekonomisk politik som gör att man får gott anseende utomlands. Frågan är: Har denna regering gjort det? Har denna regering, med ett budgetunderskott på nära 200 miljarder kronor och med en skenande statsskuld visat upp en sådan bild utomlands? Ger OECD:s senaste rapport belägg för att Sverige i ett internationellt sammanhang är så bra? Det vore intressant med en kommentar till detta, Charlotte Cederschiöld.

Resonemanget som förs vad gäller delad pensionspoäng är litet lustigt. För oss socialdemokrater är det självklart att om man är en individ i den aktiva arbetsåldern, med rätt och ansvar att försörja sig själv, skall detta gälla även pensionen. När man är ute i arbetslivet delar man inte på lönen; man bestämmer möjligen tillsammans vad man skall köpa för lönen. Precis på samma sätt bör man göra med pensionen. Det förslag som ligger på riksdagens bord är ju i och för sig ganska harmlöst. Kvinnor lever ju litet längre än män, och därför får män dela med sig litet extra av pensionspoängen. Jag tror därför inte att detta är något större problem. Men själva principen vore intressant att diskutera.

Anf. 29 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Fru talman! Det vore mig fjärran att påstå att Moderata samlingspartiet har flest kvinnor i riksdagen. Det har jag aldrig påstått, vare sig i TV eller här i kammaren.

Vad jag däremot har försökt visa på är den utveckling som vi har med fler kvinnor på olika områden. Det gäller även i riksdagen. I TV framhöll jag särskilt storstadsområdena, vilket jag gjorde även här i kammaren.

Jag skulle kunna ta Stockholm, Göteborg och Malmö som exempel. Vid de tre senaste provvalen har kvinnorna besatt de tre eller fyra första platserna av de fem första i Stockholm. I Göteborg är två kvinnor först, och även i Malmö går det väldigt bra för kvinnorna. Jag skulle även kunna nämna Dalarna, och det finns även mindre områden där det är på det här sättet. Men framför allt går storstadsområdena i spetsen.

Jag säger inte att detta är tillräckligt bra, men vi är på väg. Det är uppenbart att många av de moderata medlemmarna klarar att skilja på män och

kvinnor och alltså att rösta på kvinnor. Utvecklingen går i den riktning som vi vill, även om vi naturligtvis inte är ända framme. Det handlar om utveckling, och det sker inte över en natt.

Margareta Winberg tog upp ekonomin. Hon sitter i ett glashus, med hänsyn till vad hon nyss sade. Hon tog som ett negativt exempel att vi försöker få en sund ekonomi i det här landet. Hon framhöll inflation, en ekonomi som leder till hög arbetslöshet, som någonting positivt. Det är just den ekonomin som har lett till att vi har hamnat i den här situationen.

Det är inte alls så, som Margareta Winberg sade, att problemen uppkom när den borgerliga regeringen tillträdde. Arbetslösheten exploderade, och därför förlorade Socialdemokraterna det förra valet. Investeringar flyttades utomlands under den socialdemokratiska perioden, och därför ökade arbetslösheten.

Anf. 30 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag påstod inte att jag hade hört Charlotte Cederschiöld säga att Moderaterna var bäst. Jag tyckte bara att det var märkligt att hon fick så lång tid i TV. Man kunde lätt få uppfattningen att det var något unikt med Moderata samlingspartiets kvinnorepresentation. Nu nyanserade hon detta litet grand.

Jag vill bara påpeka för Charlotte Cederschiöld att Sverige består av mer än Stockholm, Göteborg och Malmö. Landet finns även utanför dessa städer. Jag antar att ni får ett och annat mandat även där – även om jag hoppas att ni inte får något. Jag ville därför ha en kommentar till de tidningsartiklar som visar att flera män toppar listorna och att kvinnor från andra delar av landet riskerar att inte komma med.

När det gäller ekonomin blandar Charlotte Cederschiöld ihop inflationsbekämpning och målet om full sysselsättning. Det är två olika ekonomiska teorier. Man kan välja att prioritera full sysselsättning. Det kan ibland ske till priset av en något förhöjd inflation, och då får man försöka att komma till rätta med det. Jag hann inte utveckla detta i debatten med Bengt Westerberg.

Det här var precis vad den socialdemokratiska regeringen försökte göra i slutet av 80-talet, när vi fick till stånd ett stabiliseringsavtal, Rehnbergavtalet, och en uppgörelse om jordbrukspolitiken. De här båda sakerna skulle dämpa inflationen, och samtidigt kunde vi hålla arbetslösheten i schack. När ni tog över regeringsmakten, Charlotte Cederschiöld, var arbetslösheten mellan 2 och 3 %, och i dag är den som bekant väsentligt högre.

Anf. 31 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Fru talman! Oavsett vad Margareta Winberg tycker är intressant i fråga om storstäder och land, var det så att man på TV tyckte att det var intressant att moderata kvinnor stod sig så bra i storstadsområdena. Man gjorde programmet därför att man hade upptäckt att moderata kvinnor klarade sig alldeles utmärkt, utan kvotering eller andra insatser. Vi satsar på kompetensutveckling och utbildning, och det lönar sig. Det var det som uppmärksammades i TV.

När det gäller förhöjd inflation har vi helt olika syn på vart det leder. Att

tro att förhöjd inflation i längden skulle kunna leda till låg arbetslöshet är fel. Som vanligt har Socialdemokraterna en mycket kortsiktig politik – kanske fram till valet – men sedan kommer eftertankens kränka blekhet. Det går nämligen inte i längden att driva inflationspolitik och tro att det kommer att leda till full sysselsättning. Jag tror att Socialdemokraterna får tänka om. När man hör Socialdemokraterna diskutera med sina europeiska vänner inser man också att de kommer att få nyansera sin syn.

Anf. 32 KARIN STARRIN (c):

Fru talman! Jag vill börja med att citera Kjerstin Dellert, som var hos oss 180 centerkvinnor i går när vi genomförde ett kvinnokonvent. Hon sade så här: "Livets mening är att förändra och att förändras."

Samhället förändras ständigt. Men rätt förändringar kräver att också kvinnor skall finnas med där besluten fattas.

Jag vill påstå att 1994 års val kommer att bli ett trovärdighetsval. Kommer partierna verkligen att leva upp till det som man nu pratar vitt och brett och vackert om? Detta gäller alla nomineringar. Det finns fortfarande nämnder och styrelser där inte en enda kvinna är representerad. Det kan vi inte acceptera. Många har redan tidigare sagt att näringslivet måste skärpa sig, så jag skall inte utveckla det mer än att noga understryka det.

Makt kan mätas på många olika sätt. Om man lägger ihop alla församlingar där beslut fattas som berör andra människor, kan man se att kvinnor har 13 % av den totala makten. Det måste slås fast att det inte är bra, och vi måste naturligtvis ändra på det.

Vi är i Sverige stolta över att vi har en hög förvärvsfrekvens. Det har varit relativt lätt att uppnå i expansiva tider och i högkonjunktur. Men det är nu som det gäller. Kvinnorna får inte vara enbart en arbetskraftsreserv i högkonjunktur.

En stor del av framtidens arbeten kommer att finnas inom tjänstesektorn, både offentlig och privat sektor. En rad möjligheter till eget företagande växer fram som alternativ i den offentliga tjänstesektorn.

I takt med förändringar och rationaliseringar, både på det offentliga och på det privata området, försvinner många traditionella kvinnojobb. Det gäller ofta äldre kvinnor, som har arbetat länge med arbetsuppgifter som nu blir omoderna. Det är angeläget att dessa kvinnor nu får utbildning, så att de kan vara med och konkurrera på den totala arbetsmarknaden, vara med och slåss om alla jobb. Utbildningsvikariat är ett sätt att höja kompetensen och skapa jobb även i fortsättningen.

De konjunktursvängningar som vi i dag ser på arbetsmarknaden har lett till en stor obalans. Medan många människor går arbetslösa har andra väldigt mycket övertid. Med en annan fördelning av arbetstiden skulle det bli fler arbetstillfällen. Detta är oerhört viktigt. Om vi räknade om all övertid i dag, skulle ungefär 50 000 nya jobb kunna fixas.

Flexibla arbetstider blir allt vanligare, även i kombination med olika jobb. Alla lokala försök som har gjorts, enligt de anställdas önskemål, visar på ökad trivsel, ökad effektivitet och ökad produktion. Både arbetsgivare och arbetstagare tjänar på sådana här system.

Målet måste långsiktigt vara att vi strävar efter sex timmars arbetsdag eller

30 timmars arbetsvecka. Därför behövs en ny arbetstidsutredning, som har som direktiv att fixa ytterligare jobb.

Vi har i debatten hört en hel del om att löneskillnaderna ökar, och det kan vi inte acceptera. Olika företrädare för SAF håller inte ens en gång med om att det finns löneskillnader, så vi har inte kommit speciellt långt i debatten.

Det krävs omfördelningar av den befintliga lönepotten. Det är ett väldigt tufft steg att ta. När det egentligen inte finns några utrymmen alls för löneökningar måste vi välja omfördelningar. Här har facken en oerhört viktig uppgift när det gäller att hjälpa till att skapa förståelse för kvinnors orättvist låga löner. För det krävs ett arbetsvärderingssystem. Ett sådant har man tagit fram i Canada, och på det sättet har man där verkligen lyckats.

Vi tar kvinnors otålighet på allvar. Vi har under allmänna motionstiden lämnat in en omfattande motion med 56 krav som syftar till förändringar i riktning mot jämställdhet. Kvinnor och män måste ha rättigheter, skyldigheter och möjligheter att dela på ansvaret både hemma och i arbetslivet.

Anf. 33 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag har läst motionen med alla kraven, Karin Starrin, och den är mycket imponerande. Den omfattar allt från småskalig livsmedelsproduktion till sambandet kyrka-stat. Den spänner alltså över stora fält. Jag skall senare återkomma till ett par av de fälten.

Karin Starrin sade att årets val blir ett trovärdighetsval. Det är alldeles riktigt. Och jag tror inte att trovärdigheten bara ligger i en jämn fördelning mellan kvinnor och män, även om det är nog så viktigt. Det handlar faktiskt om vilken politik de olika partierna står för, och där har vi ju facit från de gångna tre åren.

Om man tar listan med önskemål från de kvinnor som står utanför de politiska partierna och jämför den med vad den nuvarande regeringen har åstadkommit och vad den vill åstadkomma är resultatet inte så uppmuntrande. Det går helt enkelt på tvärs mot deras önskemål. Är det för de kvinnor som finns utanför Riksdagshuset som man skall framstå som trovärdig får man nog ändra politiken.

Det handlar om vårdnadsbidraget, som inte alls går ihop med det som Karin Starrin sade om att kvinnor inte skall vara en arbetskraftsreserv. Det handlar om en annan sak som Karin Starrin inte tog upp men som jag vill diskutera med henne: skattesubventionerade pigor. När det förslaget framfördes tog Helena Nilsson på Gotland kraftigt avstånd från det och talade om en återgång till gamla tider. Karin Starrin däremot talade några veckor senare – jag minns inte om det var i tidningen eller i TV – om att det skulle vara väldigt skönt att på fredagen komma hem till ett städat hem och bara behöva pynta och lägga på några rena dukar. Var står Centern i den här frågan?

Hur skall vårdnadsbidraget finansieras? Det har vi inte diskuterat här i dag, men eftersom Centerpartiet ingår i regeringsunderlaget så kanske ni har någon idé om det. Vilken roll kommer Ny demokrati att få spela i den debatten?

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 34 KARIN STARRIN (c) replik:

Fru talman! Med uttalandet att det här valet kommer att bli ett trovärdighetsval menar jag naturligtvis den totala uppläggningsen. Jag talade om representationen, men naturligtvis är innehållet i politiken också oerhört viktigt för mig. Där tycker jag att vi för kvinnors talan, Margareta Winberg. Vi betonar en rättvis fördelning – det är ett huvudkrav för mig.

Margareta Winberg kopplade det genast till frågan om vårdnadsbidraget och frågade hur det kan gå ihop med uppfattningen att vi försvarar kvinnors situation. För mig innebär vårdnadsbidraget ökad valfrihet. Jag kan inte förstå att man kan tycka att ökad valfrihet innebär en försämring. De kvinnor som i dag förvärvsarbetar och har dagisplatser eller annan barnomsorg som är bra behöver ju inte se någon som helst förändring genom att vi tar steget att införa ett vårdnadsbidrag. De kan fortsätta precis som de hittills har gjort.

Det här blir ett komplement som innebär ökad valfrihet. De föräldrar som vill det kan välja att förkorta sin arbetsdag. Vi har aldrig påstått att just vårdnadsbidraget skulle vara en ersättning för en hel förvärvsinkomst. Rättvisa och valfrihet ser jag i vårdnadsbidraget.

Jag återkommer till pigorna i min nästa replik.

Anf. 35 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Det är nästan patetiskt att höra en företrädare för Centerpartiet tala om en rättvis fördelning. Det är väl det vi minst har sett något av från den nuvarande regeringen. Är det en rättvis fördelning att sänka skatterna med drygt 20 miljarder för de mest förmögna samtidigt som man höjer skatterna med ca 30 miljarder för löntagarna? Vari ligger rättvisan där, Karin Starrin?

Är det rättvist att man genomför förändringar i arbetsrättslagstiftningen och a-kasseersättningen så att det drabbar just dem som har det sämst? Listan över orättvisorna i den nuvarande regeringens politik skulle kunna göras lång.

Jag noterar sedan att Karin Starrin håller fast vid det som hon tidigare har sagt om att vårdnadsbidraget skulle kunna användas för att förkorta arbetstiden. Men då tror jag att Karin Starrin har läst på litet dåligt. Det går inte att göra det. Enligt det senaste förslaget när det gäller vårdnadsbidrag får man 2 000 om man inte har någon barnomsorg alls. Har man 1–15 timmars barnomsorg per vecka får man 1 350, och har man 16–30 timmars barnomsorg får man 700. Har man mer än 30 timmars barnomsorg får man ingenting alls. Om man vill ha kvar barnomsorgen men vill gå ned i arbetstid kan man alltså inte ersätta den lön som man förlorar med vårdnadsbidraget. – Det måste vara en miss, och jag ser att det också har tagits upp i den motion som Karin Starrin tidigare hänvisade till.

Centerpartiet och kds är de mest reaktionära partierna när det gäller de frågor som vi nu diskuterar – familjepolitiken, vårdnadsbidraget, abortfrågan, neddragningen i den gemensamma sektorn, osv. Om jag först kan få svar på frågan om finansieringen av vårdnadsbidraget vore det intressant att slutligen också få höra hur Centerns kvinnoförbund egentligen ställer sig i

abortfrågan – även det handlar om trovärdigheten i förhållande till kvinnorna utanför Riksdagshuset.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 36 KARIN STARRIN (c) replik:

Fru talman! Jag börjar med att kommentera förslaget om pigorna. Jag måste hålla med Stefan Kihlberg som sade att det är en förnedrande debatt. Som jag ser det måste man i den här debatten verkligen känna ansvar för att uppvärdera allt arbete, inklusive hemarbetet. Allt arbete måste göras. Vi vet också att tiden inte räcker till för många. Det blir en stressig och jäktig situation.

Jag tycker inte att vi skall gå så långt att vi tillåter avdrag för sådana tjänster. Däremot måste vi öppna diskussionen så att det blir mer legitimt att använda olika sådana köpta tjänster. Mitt förslag i somras var att vi skulle göra det möjligt för ungdomar att ta sådana arbeten och eventuellt sänka de sociala avgifterna så att det inte blir fullt så dyrt och på så sätt få i gång en viktig arbetsmarknad. Alla parter skulle tjäna på det – både alla de stressande förvärvsarbetande och de arbetslösa ungdomarna, som ingenting hellre vill än att ha ett arbete, även om det är tillfälligt. Det är ändå ett arbete som ger ersättning och även viktiga erfarenheter.

Anf. 37 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag blev väldigt uppgigad av Karin Starrins anförande. Hon talade om vilket intresse Centerpartiet hade för sex timmars arbetsdag.

När jag nu lyssnar på replikväxlingen med Margareta Winberg blir jag synnerligen konfunderad – det är så motsägelsefullt. Karin Starrin lyfter upp frågan om pigorna. Hon talar om möjligheten till avdrag, så att ungdomar skall kunna ta dessa jobb. Det skulle så att säga ligga i den förkortade arbetstiden.

Vad det handlar om är just sex timmars arbetsdag som ger alla möjlighet att leva ett bättre liv – det tog Karin Starrin upp i sitt första anförande. Det handlar om att man skall dela på de jobb som finns.

Jag har inte läst hela Centerpartiets motion i denna fråga. Jag skulle därför nu vilja höra av Karin Starrin vad det är som gäller. Är ni intresserade av sex timmars arbetsdag eller inte? Det har ju, Karin Starrin, gjorts flera utredningar på detta område. Det som behövs nu är väl snarast att man går till handling.

I vårt budgetförslag finns förslag om 1 miljard kronor till försöksverksamhet. Företag som inte anser sig ha råd med en förkortad arbetstid skulle då ändå kunna prova på det. I botten vet ju både Karin Starrin och jag att det finns ett flertal försök runt om i landet, i Kiruna, Blekinge, Södertälje m.m., där man har genomfört eller är på väg att genomföra sex timmars arbetsdag med bibehållen lön. Det har gått väldigt bra.

Jag skulle också vilja höra litet grand om detta med könsrelaterade löner och lagstiftningen i Canada. Tänker Centerpartiet stödja förslaget som innebär att vi skall se hur vi i Sverige kan ta till vara lagstiftningen i Canada?

Anf. 38 KARIN STARRIN (c) replik:

Fru talman! I Centerpartiets partiprogram finns det inskrivet att vi måste sträva efter målet om sex timmars arbetsdag. Det inkluderar mer flexibla arbetstider.

Vi ser i dag att det är oerhört svårt att direkt fatta ett beslut om att övergå till sex timmars arbetsdag med bibehållen lön. Det vi säger nu i vår motion är att det är dags att kräva en ny arbetstidsutredning som skall ta reda på hur vi kan nå målet om en kortare arbetsdag.

Jag tycker absolut inte att vårt förslag om ett vårdnadsbidrag, som vi förhoppningsvis ganska snart skall få ett beslut om, strider mot detta översiktliga mål. Ett vårdnadsbidrag skulle möjliggöra för familjer att förkorta arbetsdagen. Vårdnadsbidraget skall kunna täcka den lön som de förlorar genom att dra ner på arbetstiden. Den valfriheten överlåter vi till föräldrarna själva att bestämma över. Jag litar på att föräldrarna vet vad som är bäst i just deras familjesituation. I förslaget om ett vårdnadsbidrag ser jag just valfriheten för föräldrarna.

Anf. 39 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att det, efter Karin Starrins replik, är mycket klarare hur ni vill förverkliga sex timmars arbetsdag. Det är självklart att det inte går att genomföra från ett år till ett annat. Det är ingen som har krävt eller hävdats det.

Vi har talat om en målsättningen att det år 1997 skall vara sju timmars arbetsdag. Det vore ett bra steg på vägen.

Jag vill återigen säga till Karin Starrin: Varför inte bifalla vårt förslag? Varför inte stödj oss och driva kravet om en utvidgad försöksverksamhet för enskilda företag? Detta, till skillnad från nya arbetstidsutredningar, skulle vara ett väsentligt bidrag till att förverkliga en förkortad arbetstid.

När det gäller vårdnadsbidrag och pigavdrag vill jag säga att jag tror att det bästa är att föräldraförsäkringen förlängs. Det ger valmöjligheter. Den är mycket flexibel. Man kan använda den på det sätt som man själv vill.

Till sist, fru talman och Karin Starrin, vill jag ytterligare varna för detta med pigavdrag. Jag kan berätta för Karin Starrin att jag har en mamma som är 84 år. Hon har varit yrkesarbetande under hela sitt liv. Hon har inte levt med pigor, men hon har levt med hembiträden och folk som har hjälpt till hemma. Hon har ju en lång livserfarenhet, och när hon hör den här diskussionen frågar jag henne: Tycker du att det är bra att vi skall slippa detta dubbelarbete? Hon svarar: Nej, återvänd aldrig till den tiden då andra människor utförde hemsysslor. De går att genomföra om man har en förkortad arbetstid och om man har en verklig jämställdhet i hemmet.

Lyssna på gamla människor som har upplevt detta system.

Anf. 40 KARIN STARRIN (c) replik:

Fru talman! I vår motion står det mycket tydligt hur vi vill komma fram i frågan om sex timmars arbetsdag. Vi tycker att det behövs en ny arbetstidsvärdering. Det är helt nya förutsättningar som gäller i dag än då den tidigare arbetstidsutredningen gjordes. Då var det brist på arbetskraft. Nu är situationen precis tvärtom.

Det är klart att det är lätt för Eva Zetterberg att tycka att vi kan bifalla förslaget i vänstermotionen. Det kostar en miljard. Jag är inte alldeles övertygad om att vi i nuläget gagnar jämställdhetsarbetet bäst genom att prioritera en miljard just på den frågan, när det är så snålt med resurser totalt sett i ekonomin.

Jag måste be Eva Zetterberg att verkligen lyssna. Jag har aldrig sagt att vi skall tillåta pigavdrag. Jag har sagt att vi måste höja nivån på debatten om det arbete som måste utföras i hemmet. Jag tycker att det är förnedrande när man säger att detta är ett arbete som egentligen inte får ta någon tid och kraft eller några pengar i anspråk. Vi måste uppvärdera det obetalda arbetet. Det ligger i jämställdhetsarbetet. Man uppvärderar det obetalda arbetet genom att erkänna att det behöver göras.

Jag tycker att vi skall hitta former som möjliggör för familjer att välja, att göra sina egna prioriteringar. Om man vill anställa människor i hemmet är det upp till familjerna. Jag vill inte heller gå så långt som till att införa ett avdrag.

Anf. 41 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! När man har kommit så här långt i talarlistan finns det risk för att en hel del av det som redan har sagts kommer att upprepas, men jag antar den utmaningen.

Det är positivt med den nytändning av jämställdhetsfrågorna som vi nu har fått här i vårt land. Vi kan kanske till stor del tacka den massmediala diskussionen och hotet om bildandet av ett kvinnoparti för detta. De olika politiska partierna har mer eller mindre tvingats anstränga sig för att ta jämställdhetsfrågorna och kravet på halva makten och lika lön på allvar.

Kvinnornas ökade intåg på arbetsmarknaden är en av de mest genomgripande förändringar som svenskt arbetsliv har genomgått under de senaste decennierna. Det har givit kvinnorna större rörelsefrihet och gjort att vi är mer ekonomiskt oberoende och mer delaktiga i samhället än vi har varit tidigare. I lagar, förordningar och avtal står det att kvinnor och män skall ha samma rättigheter. Den svenska arbetsmarknaden skall således vara jämlik mellan könen. Statistiska data visar dock att det inte är så. Detta har belysts tidigare i debatten.

Löneskillnaderna tycks inte heller minska mellan kvinnor och män. De ökar i stället. Löneutvecklingen varierar också mellan olika sektorer på arbetsmarknaden. Generellt gäller att det kvinnor utför är mindre värt än det män utför.

En bidragande orsak till den stora skillnaden mellan kvinnors och mäns löner är just könssegregeringen på arbetsmarknaden. Vi har en kvinnlig och en manlig arbetsmarknad. Kvinnors arbeten värderas lägre därför att de ofta är en direkt förlängning av hemarbetet i den offentliga sektorn.

Arbetsmarknaden har inte heller fullt ut tagit hänsyn till att kvinnor och män har olika fysisk konstruktion. Arbetsredskap och annat har varit och är fortfarande utformade efter männens konstitution och villkor. Bl.a. den medicinska forskningen har utgått och utgår fortfarande från mannen som norm. Med det synsättet är kvinnan således en onormal avvikelse.

Löneskillnaden mellan könen och situationen inom arbetslivet påverkar

effektivt hur mycket framför allt kvinnor och män med små barn förvärvsarbetsar och hur arbetstiden fördelas mellan arbetsliv och hem. När ett barn blir sjukt ligger det nära till hands att den av föräldrarna som gör den minsta ekonomiska förlusten stannar hemma med barnet. Beslutet att den som tjänar minst också är den som väljer deltidsarbete baseras i hög grad på familjeekonomiska överväganden. Detta har också påverkat kvinnors möjligheter att få chefstjänster, att avancera och att göra karriär. Det är också en viktig bidragande orsak till att kvinnor och män, trots att de har samma utbildning och yrke, finns på olika lönenivåer och inte har lika kvalificerade arbetsuppgifter. Det obetalda och nedvärderade hemarbetet präglar framför allt kvinnornas möjligheter på arbetsmarknaden.

För att komma till rätta med den orättvisa lönesättningen och de ökade löneskillnaderna mellan kvinnor och män krävs kraftfulla åtgärder. I den pågående översynen av jämställdhetslagen måste ingå att jämställdhetsombudsmannen ges sådana befogenheter att den osakliga löneskillnaden kan försvinna från arbetsmarknaden, dvs. i de fall då kvinnor som individer eller grupp betalas mindre än män av orsaker som egentligen inte har någonting att göra med deras arbete. Kvinnor måste också få större möjligheter att få ledande positioner inom näringsliv, offentlig sektor och samhället i övrigt, vilket har sagts här tidigare i dag.

Arbetsmarknaden måste bli mycket mera flexibel än vad den är i dag. Det finns många positiva förslag om hur man skulle kunna öka flexibiliteten genom att bl.a. individualisera arbetstiden mera för både kvinnor och män.

Det som i dag finns inbakat i regeringens familjepolitik kan just bidra till ett mer flexibelt samhälle. Genom förslaget till vårdnadsbidrag uppvärderas och synliggörs hemarbetet. Det anser jag är en jämställdhetsfråga. Varför skall arbetet i den s.k. osynliga sfären inte ha något värde? Jag kan inte förstå socialdemokraternas ängslan för vårdnadsbidraget. Anser inte socialdemokraterna att arbete, även om det utförs i hemmet, har ett värde? Jag fattar inte hur man från centralt socialdemokratiskt håll så kan gå emot den egna väljarkåren, vilken vid flera olika mätningar uppenbarligen har ansett att hemarbetet och vården av barn måste uppvärderas. Vad är man rädd för? Är man rädd för att familjen skall få bestämma över sin egen situation och att kollektivet inte skall få bestämma hur familjerna skall ordna sin barnomsorg? Eller är man rädd för att valfriheten skall öka?

Att säga att vårdnadsbidraget skulle vara negativt för kvinnan är att nedvärdera familjers förmåga att planera. Jag vill också påstå att den negativa synen på vårdnadsbidraget är ett uttryck för en negativ gradering av olika arbetsuppgifters värde.

I stället för att motarbeta positiva förslag borde kvinnoorganisationer och politiska partier samfällt påverka arbetsmarknadens parter till en förändrad syn på arbetstagarnas, kvinnornas och männens totala situation, dvs. helheten. De flesta av oss lever i ett socialt sammanhang tillsammans med människor som på olika sätt är beroende av oss. Hitintills har debatten om jämställdhet i stort enbart gällt kvinnans situation på arbetsmarknaden i förhållande till mannens. Barnen och deras behov berörs sällan i den debatten.

Den situation som har rått och råder på arbetsmarknaden när man värderar kvinnors och mäns arbetsinsatser så olika, medför att jag kan ställa upp

på bl.a. regeringens förslag om en pappamånad. Det är ett bra förslag, och det kan påskynda att männen tar sitt ansvar för hem och familj.

Anf. 42 TALMANNEN:

Jag får erinra om de tidsregler som gäller.

Anf. 43 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag har den allra största respekt för Margareta Viklunds analysförmåga i de flesta sammanhang. Jag undrar dock hur det är ställt på jämställdhetsområdet, eftersom Margareta Viklund talar om att det förekommer en nytändning och alltmer högljudda krav. Förstår man inte från kds sida varför kritiken kommer nu och varför det har skett en nytändning i debatten?

Ett huvudskäl är att den borgerliga regeringen kan sägas ha tagit ett steg framåt på några få områden men två eller flera steg bakåt på många andra områden. Sammantaget har det skett en försämring på jämställdhetsområdet. Det är detta som tvingar kvinnor och män, som är engagerade på det här området, att gå ut aktivt.

Jag har räknat upp en rad försämringar, som i mina ögon är allvarliga, som regeringen har genomfört eller tänker genomföra. En fråga som dock inte har nämnts i någon större utsträckning i dag är hoten mot abortlagstiftningen. I tidigare sammanhang har kds utmärkt sig för att vilja ändra abortlagstiftningen på ett sätt som väldigt många kvinnor och män har reagerat starkt emot. Man vill inte låta kvinnan själv få avgöra om hon skall göra abort eller inte. Jag menar att det är ett allvarligt hot mot jämställdheten. Margareta Viklund måste förstå varför den här aktiva debatten förs just nu.

Jag vill också ställa en fråga om hemarbetet. Vi vill inte införa vårdnadsbidrag eller pigavdrag. Karin Starrin konkretiserade det med att säga att ungdomar skall få skattelättnader om de tar sådana arbeten. Jag vill inte undervärdera hemarbetet, och det tror jag inte heller att socialdemokraterna vill göra. Men vi vill med andra medel skapa förutsättningar för alla människor – män och kvinnor – att utföra hemarbetet. Det kan t.ex. vara fråga om att utöka föräldraförsäkringen. Vi föreslår också sex timmars arbetsdag. Vi vill inte införa den typ av bidrag som har föreslagits.

Anf. 44 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Fru talman! Eva Zetterberg kritiserar min analysförmåga. Det är okej. Det får hon gärna göra. Hon tycker att jag har kommit fram till fel slutsatser när det gäller nytändningen av jämställdhetsdebatten. Eva Zetterberg vet väl liksom många andra att debatten slår fram och tillbaka med pendelslag. Just nu är jämställdhetsdebatten aktuell. Det är klart att många är oroliga för den strukturförändring som man kan märka i samhället. Den är dock nödvändig för att vi bl.a. skall komma till rätta med den ekonomiska situationen och annat som den tidigare förda politiken har ställt till med.

Från Vänsterpartiets och Socialdemokraternas sida har man en konstig syn på hemarbete eller på arbete över huvud taget. Man verkar vara ängslig över att den syssla som vi utför i hemmet, och så har gjort sedan generationer tillbaka, skulle vara ytterst lågt värderad. Man kan t.ex. jämföra med indu-

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

strin. Vi vet att en man som står vid det löpande bandet i Volvos fabrik inte alltid har möjligheter att kunna köpa bilen han tillverkar, eftersom hans ekonomi aldrig kommer att tillåta det. Denne persons arbete nedvärderas ändå inte. Det är ett mycket värdefullt arbete i det sociala sammanhanget och på arbetsmarknaden. Varför skall då inte hemarbete och vården av barn kunna värderas i sin fulla utsträckning? Det är något jag inte kan förstå.

Jag får återkomma till frågan om abortlagen senare.

Anf. 45 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Hemarbete är viktigt. Det är viktigt att man inte behöver stressa i arbetslivet. Det är viktigt att man inte behöver stressa i hemsituationen med barn och familjeliv. Det går att lösa problemet på olika sätt, Margareta Viklund. Jag tror att vårt recept skulle leda till betydligt större jämställdhet. Vi vill minska arbetstiden så att både män och kvinnor kan vara hemma mer. Vi vill behålla föräldraförsäkringen på en hög nivå och förlänga den.

Jag vill återkomma till frågan om jämställdhetsdebatten. Jag tycker att det är mycket bra att vi har en intensiv jämställdhetsdebatt – den har legat i träda under några år. Vad jag beklagar är, Margareta Viklund, att många av de förslag som vi diskuterar innebär att vi går bakåt.

Då har vi åter frågan om vårdnadsbidrag och frågan om avdrag för hembiträde – piga, eller vad vi nu skall kalla det för. De förslagen menar jag är kraftigt negativa. Om vi hade stannat kvar där vi var och hade gett oss i kast med övriga frågor när det gäller jämställdhetsarbetet – det gäller då lönediskriminering, sexuella trakasserier och en rad andra viktiga områden inom arbetslivet och familjelivet – skulle vi ha kunnat gå vidare, uppåt. Som jag ser saken är det, tyvärr, inte så i dag. Vi måste ju försvara de positioner som vi ändå har uppnått i jämställdhetsavseende.

Jag beklagar alltså att kds aktivt medverkar i nämnda avseende.

Anf. 46 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Ja, visst kan hemarbetet lösas på många olika sätt, Eva Zetterberg! Det är just det som är anledningen till att vi ställer oss bakom – och har stridit för – införandet av vårdnadsbidraget. Det gör, som framkommit i debatten, att man har möjlighet att på ett mera flexibelt sätt lösa sin barnomsorg. Det ger också möjlighet till ökad valfrihet. Dessutom får man mera tid för barnen.

Egentligen är det väldigt många frågor som förenar oss kvinnor. Men jag tycker att de frågorna har belysts väldigt litet i debatten här i dag. Jag tänker då mera på de mjuka frågorna. Det gäller prostitutionsfrågan, pornografifrågan och många andra frågor.

En fråga som man vill göra till något skiljande mellan oss är abortfrågan, som egentligen alltid tas upp när kds finns med. I det samhälle och den situation som vi lever i kommer, det vet vi, aborter alltid att förekomma. Det kommer vi aldrig ifrån. Men sedan beror det på vilken syn man har på människan och på människovärdet. En abort måste alltid vara så att säga den yttersta nödfallsutvägen. Jag tycker att det är ett dåligt betyg för samhället om en kvinna måste göra abort av sociala skäl. Det kan ju vara så att ekono-

min inte tillåter kvinnan att föda sitt barn. Det kan vara bostadsskäl osv. Då är det fel på samhället, och då måste de problemen lösas. Man måste göra allt som göras kan för att på andra sätt förebygga aborter, t.ex. genom hälsovårdsinsatser.

Anf. 47 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna på Margareta Viklund – därmed inte sagt att jag delar hennes uppfattning eller instämmer i hennes slutsatser. Margareta Viklund är i varje fall duktig på att debattera.

I likhet med Eva Zetterberg tycker jag att det brister i fråga om en slutsats i dagens debatt. Motivet för att jämställdhetsdebatten återigen är het är i högsta grad att kds har inträtt i denna riksdag. Det är ju detta som många kvinnor utanför det här huset ser som ett stort hot mot det som de betecknar som frihet och jämställdhet, som något som man vill ha kvar och som man nu ser hotat.

Jag nämnde inledningsvis systemskiftet. Jag skulle vilja ha en kommentar från Margareta Viklund. Ute i Europa, där Margareta Viklunds partibröder och systrar i stor utsträckning styr, har man ju det här andra samhället. Där organiserar man samhället på ett annat sätt. Man gör det mera utifrån familjen som minsta ekonomiska enhet – familjen som kollektiv, som jag brukar säga – i stället för att, som vi vill, organisera samhället utifrån individperspektivet: Alla människor är individer med rättigheter och skyldigheter. Man sluter sig samman i en familj av kärlek, inte för att bli försörd.

Det är just detta som många kvinnor inser håller på att hända i Sverige. Den gemensamma sektorn urgröps, därför att den behövs som en stötta för att man skall kunna ha individperspektivet när det gäller samhället. Ni medverkar till att pengar tas därifrån. Pengarna föses i stället in i de privata familjerna. Det framgår t.ex. av diskussionen om vårdnadsbidraget.

I pigdebatten gör man på samma vis. Man "privatiserar" alltså de här frågorna, som tidigare har varit politiska och som hanterats i gemensam regi.

Anf. 48 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag tycker också att det är trevligt att vi debatterar, Margareta Winberg! Jag tror att vi nu egentligen har kommit åt kärnan när det gäller den rent ideologiska skillnaden mellan oss. Det gäller då vårt sätt att se på vården, omsorgen och familjens plats i samhället.

Vi utgår från, och arbetar utifrån, den lilla enheten. Det är utifrån den enheten som vi vill bygga upp samhället. Vi anser att de beslut som kan fattas på den låga nivån, dvs. så lågt som möjligt, också i största möjliga utsträckning skall fattas där. De beslut som kan fattas i familjen skall familjen själv få fatta. Men sedan finns det beslut som familjen ensam inte kan fatta. Det finns också frågor där den enskilde ensam inte själv kan bestämma. De besluten måste ankomma på andra instanser som får fatta beslut som är gemensamma för oss alla, därför att de angår oss alla.

Vi i Kristdemokraterna vill arbeta för den enskilde individens eget personliga ansvar. Vi har ett ansvar för oss själva och för den tid som vi lever i. Det är detta som är en av våra utgångspunkter.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 49 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Nej, Margareta Viklund, ni arbetar inte för individernas ansvar utan för familjens. Vad ni då bortser från – det finns en utmärkt svensk vetenskaplig undersökning i det sammanhanget – är att det också i familjen finns en maktstruktur. Gjorda undersökning visar att mannens behov kommer först. Sedan kommer barnens behov. Kvinnan får ta det som blir över. Det är vad som händer när man organiserar på familjenivå på det sätt som ni vill.

Vi har gått ifrån det, därför att vi anser att kvinnor och män är lika mycket värda som individer. De behöver, för att kunna vara det och för att kunna fungera mera jämställt i en familj, den stötta som den gemensamma sektorn i form av barnomsorg och äldreomsorg kan ge.

Alf Svensson har sagt, och jag vill gärna upprepa det för att få en kommentar från Margareta Viklund, att vårdnadsbidraget inte kommer att kosta så mycket, eftersom så många färre kommer att efterfråga barnomsorg.

Men allting kan inte finnas i ett samhälle. Man måste faktiskt välja väg. Det finns ju inte pengar till allting. Men Alf Svensson löste det hela genom att säga att barnomsorgen inte kommer att efterfrågas så mycket, och att det då blir pengar över till vårdnadsbidraget. Vidare har han sagt: Visserligen är det nu bara 2 000 kr, men det är en början.

Detta gör mig oerhört orolig. Jag ser genast här en öppning till den andra sortens samhälle. Alf Svensson talar om en början – en början till vad?

Om jag förstod Margareta Viklund rätt så bejakar hon den utveckling som vi fortfarande ser i t.ex. Tyskland, där Kristdemokraterna styr mot nämnda mål, vilket är annorlunda jämfört med vårt.

Anf. 50 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag börjar väl med det sista som sades – dvs. att vårdnadsbidraget inte kommer att kosta så mycket, därför att många kommer att utnyttja det och inte ägna sig åt ett yrkesverksamt liv.

Jag kan inte stå för vad Alf Svensson har sagt, utan jag måste svara för vad jag själv säger. Margareta Winberg får själv ha en diskussion med Alf Svensson.

Det finns inte bara ekonomiska värden i ett vårdnadsbidrag utan också andra gemenskapsvärden som inte kan mätas i pengar. Dem tycks Margareta Winberg inte alls ta hänsyn till. Dessutom finns det ett rättviseskäl, ett rättvisekrav, i vårdnadsbidraget.

Staten subventionerar ju i dag den kommunala barnomsorgen. Det rör sig om en massa pengar, 90 000 kr per vårdplats. De pengarna borde väl de barn som inte utnyttjar den kommunala barnomsorgen få tillbaka i någon form – eller hur, Margareta Winberg? Jag tycker att det är ett rättvisekrav.

Jag tycker att den här debatten om jämställdhet, som jag tidigare har sagt i talarstolen, väldigt mycket handlar om kvinnans situation och kvinnans jämställdhet. Men vi måste komma ihåg att det är tre personer som spelar de här olika rollerna i samhället och som hör till den sociala gemenskapen: mannen, kvinnan och barnet.

Ändrar man på en roll i samhället får det konsekvenser för de andra rollerna. Det påverkar barnens situation. Jag tycker således att vi alldeles för

litet har belyst mannens, pappans, roll i nämnda enhet. Därför tycker jag att det är bra att man nu försöker stärka papparollen genom den extra pappamå-naden. Det finns ju män som kan behöva den här insparken för att kunna ta ett större ansvar.

Anf. 51 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Samhällsklimatet hårdnar. För många har det blivit mycket tufft att leva.

Undersökningar visar ett klart samband mellan den stigande arbetslösheten och ökningen av våldet i hemmen och i det civila livet. Den rädsla och oro som många känner resulterar ibland i hot och slag mot dem som finns i den omedelbara närheten. Innanför hemmets väggar sker dagligen en mängd våldsbrott. För många kvinnor är hemmet den farligaste platsen att vistas på.

Detta är ingen nyhet för oss. Men våldet i hemmen ökar, tyvärr, i dag. Varje vecka avlider en kvinna till följd av skador förorsakade av en man som hon känner. Varje dag anmäler ca 40 misshandlade kvinnor sina misshandlare hos Polisen. Varje dag anmäls ca 3 våldtäkter mot kvinnor.

Landets kvinnojourer får ständigt nya hjälpsökande. Det här är ingen "mjuk fråga", ingen mjuk företeelse, Margareta Viklund, utan detta är en stenhård verklighet. Vi måste fråga: Vem skall stötta kvinnojourerna?

Jag hävdar med bestämdhet att vi i Sveriges riksdag har ett ansvar. Därför har vi s-kvinnor i en motion som väcktes under den allmänna motionstiden ett förslag om ett ökat anslag om 3 miljoner kronor till ROKS, kvinnojourernas riksorganisation.

Om man funderar över trovärdigheten i politiken och de förväntningar som Karin Starrin talade om skulle jag vilja fråga er från de andra partier som finns representerade här i kammaren: Skulle ni vara villiga att stödja oss s-kvinnor när det gäller vårt förslag om ett ökat anslag om 3 miljoner kronor till ROKS? I så fall skulle vi redan denna vår kunna lämna ett bidrag till de kvinnor som kanske behöver det allra mest.

Naturligtvis skulle det vara skönt om vi hade ett samhälle där kvinnojourer inte behövdes. Tyvärr dröjer det nog innan dessa kan försvinna. Därför behövs det en handlingsplan för att ändra attityderna till våld och misshandel.

Det är sådana attitydförändringar som jag, herr talman, tycker att vi måste arbeta på för att nå framgång. Då kan man fråga sig vilket budskap vi i dag ger våra barn. Inom områdena film, video och TV har vi ett ökat utbud som medför större skillnader mellan pojkars och flickors beteende.

Dagens hjältar är supermän. Deras segrar är självklara. Kraven på en kort och okomplicerad story ger inget utrymme för frågor om hur en seger är möjlig eller om den är rättvis. Man vinner om man är starkast, och man har rätt om man vinner.

En våldskultur håller på att utvecklas som tillhandahåller ett mansideal byggt på våld och brutalitet. Det underlättar inte kampen mot misshandel och kvinnovåld.

Vilka värderingar vill vi ha? Vilka värderingar vill vi ge våra barn? Är det Rambo som skall vara det nya idealet?

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

Allmänpolitisk
debatt

Jämställdhet m.m.

Ibland funderar jag på om frågan om kvinnomisshandel egentligen är en kvinnofråga och på om det här inte borde vara en mansfråga. Borde inte män ta upp de här frågorna på ett helt annat sätt än som sker i dag? Man borde diskutera attityder och värderingar för att nå en förändring.

På vilket sätt vill jämställdhetsministern bryta den nu förhålligade vålds-ideologin? Det är dagens barn och ungdomar som skall vidmakthålla och vidareutveckla demokratin i framtiden. Det är de som förhoppningsvis skall fortsätta jämställdhetsarbetet. Jag tror på en stark kulturell självkänsla. Jag tror att det är en förutsättning för att man skall kunna ta till sig och leva sig in i andra människors situation.

Men vad är det som händer? De kommersiella radio- och TV-kanalerna blir fler och fler. Vi matas i allt högre grad med programutbud av mindre god kvalitet. Samtidigt minskar verksamheten vid landets skolbibliotek, det är färre teaterföreställningar, färre konserter och folkbildningsanslaget krymps. Listan på försämringar för barn och ungdomar kan göras mycket lång.

Jag menar att om den jämställdhet som vi så vackert talar om skall kunna utvecklas, måste vi satsa mer på barn och ungdomar. Flickor och pojkar lever i dag i skilda världar. Det gäller för oss vuxna att ge dem möjlighet till gemensamma upplevelser och gemensamma referensramar.

Vi socialdemokrater vill bl.a. satsa på verksamheter för barn och ungdom som exempelvis kulturbudkavlar över hela landet och ökad mediekunskap i skola och på dagis. Detta behövs för att man skall kunna väcka nyfikenhet, starta debatter och öka förståelsen. Man skall kunna ta upp skillnaden mellan mäns och kvinnors situation.

För att man skall kunna ändra på attityder måste man presentera konkreta förslag. Jag saknar tyvärr sådana förslag hos regeringspartierna när det gäller att starta debatten bland flickor och pojkar för att nå ett mer jämställt samhälle i framtiden.

Anf. 52 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag kommer att koncentrera mitt inlägg till en diskussion om kvinnors makt och inflytande i politiken. Att vi måste få ett större inflytande visar inte minst den debatt som sedan senaste valet har förts om ett kvinnoparti.

Kvinnor är som bekant ett underrepresenterat kön i de beslutande församlingarna. När de finns där har de ofta inte heller den makt och det inflytande över besluten som rättmätigt tillkommer dem. Vad kan vi då göra? Vi kvinnor som finns i politiken har ett ansvar.

Först till representationen. Fler kvinnor i alla åldrar borde engagera sig politiskt. Men där måste vissa hinder undanröjas. Med risk för att bli beskyldd för litet grova generaliseringar vill jag uttrycka det så här:

Den yngsta kvinnogruppen ser ännu inte behovet. Man tror att det är jämställt och bra nu, att jämställdhetsfrågorna är något som en äldre feministgeneration ägnar sig åt. Så resonerade jag också tills jag blev chef för Socialstyrelsen. Då lärde jag mig läsa jämställdhetens alfabet och började se orättvisorna. Det var liksom litet sent i livet. Jämställdhetsdiskussioner måste ständigt pågå i skolan och under övrig studietid. Vi som finns i politiken har ett

ansvar för att peka på problemen och visa att det lönar sig att arbeta politiskt.

Nästa generation är de som har gått ut i arbetslivet och står mitt i klämsituationen yrke, barnomsorg, privatliv i övrigt och kanske också äldreomsorg. De ser problemen men hinner inte engagera sig i förändringsarbetet. Därför anser jag att vi måste se över hur vi organiserar det politiska arbetet, men också arbetslivet, så att det blir möjligt för den här gruppen att delta. Det är viktigt också för att vi inte skall förlora de kvinnor och även yngre män som vi redan har i politiken. Privatlivets pris blir ibland för högt.

Den tredje generationen kvinnor är den som jag tillhör. Femtio plus kallar man den. De ser problemen men tycker att det är för sent att engagera sig. Inget kunde vara felaktigare. Med den erfarenhet livet ger och den tid som man faktiskt nu börjar få över är det en gynnsam tid för politiskt engagemang. Men det fordrar en lyhördhet för andra generationers behov av politisk förändring. Yngres och äldres åsikter om vad som är bra för jämställdheten kan ju skilja sig åt. Då gäller det att sätta sig in i situationen för den grupp som besluten gäller. Som exempel kan nämnas rätten till tjänstledighet i tre år vid barnafödande. Jag tyckte först att det var en väldigt bra idé. Men när jag hade lyssnat på de yngre liberala kvinnorna insåg jag att detta var något som de inte ville ha. Det var ett hinder för den generationen att få ett arbete, att få arbetsgivare att våga anställa dem.

Men engagemang i politiken räcker inte. Man måste också bli sedd. Därför måste kvinnor ingå i nomineringskommittéer, valberedningar. Män känner till män, medan kvinnor vet var de kvalificerade kvinnorna finns.

När sedan kvinnor nått en politisk position och därmed har möjlighet att utöva makt och inflytande är det viktigt att utnyttja den möjligheten rätt. Man måste lägga upp en strategi och se var man har sitt stöd. Det här är män mycket duktiga på, kvinnor inte fullt så bra.

Med tanke på kvinnopartidebatten gjorde jag med utredningstjänstens hjälp en analys av de flerpartimotioner av enbart kvinnor som väckts i riksdagen under innevarande mandatperiod. Det visade sig att 85 sådana motioner väckts hittills. Där kom ingen från enbart kombinationen s och v. Där emot kom 46 från det borgerliga blocket. Och vad som är än viktigare, 39 stycken var blocköverskridande.

Vad handlar då de här motionerna om? De domineras av frågor kring kvinnors och barns hälsa och sociala situation. Det var 36 stycken. Regionalpolitik kom tvåa med 15 motioner och jämställdhetsfrågor och biståndspolitik hade vardera 6. Motioner inom områden som finans, näring och jordbruk lyste däremot med sin frånvaro. Det kan bero på att man här är för partiskiljande för att kunna göra något gemensamt eller på att det finns för få kvinnor som är kunniga och arbetar med de här frågorna.

Jag kan också konstatera att det har gått ganska bra för de här motionerna, framför allt de som har gällt kvinnor, barn, hälsa och forskningspolitik.

Den slutsats jag drar av den här genomgången är att kvinnor i politiken trots olika ideologiska utgångspunkter kan samarbeta i vissa frågor och nå framgång, men att de skiljer sig så mycket åt i andra frågor att man inte kan

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

formulera ett gemensamt program. Där arbetar man i stället inom respektive parti.

Det här är ett sätt att utöva inflytande i politiken. Det finns andra råd att tänka på också. Mitt kvinnoförbund och vårt liberala internationella kvinnonätverk har utarbetat en lathund med råd till kvinnor i politiken. Däri finns t.ex. råd som att kvinnliga politiker skall tänka på att man med kunskap kommer mycket långt, men att det finns en risk för att man fastnar i traditionellt kvinnliga frågor. Man skall därför tänka på att bryta sig in på områden där kvinnor är underrepresenterade.

Om vi ser på fördelningen i våra utskott här i riksdagen visar det en mycket traditionell fördelning. Det är 51 % kvinnor i kultur-, utbildnings- och arbetsmarknadsutskotten, 47 % i social- och socialförsäkringsutskotten, men i försvarsutskottet har vi 27 % och i skatte- och finansutskotten 13 %. Till hösten hoppas jag att kvinnoandelen i de sistnämnda utskotten kommer att öka väsentligt. Det är något för partiernas nomineringskommittéer eller valberedningar att tänka på.

Jag vill sluta med de två övriga råden vi har i vår lathund: Visa att du tycker om att samarbeta med män, men att det skall ske på jämställda villkor!

Ge inte upp det du tror på, motståndaren är ofta tröttare än du tror!

Anf. 53 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag uppfattade att Barbro Westerholm, liksom jag själv, tycker att det är väldigt viktigt med attitydförändringar. Men Barbro Westerholm sade också att hon upplever att de yngsta kvinnorna inte ser behovet av jämställdhet på samma sätt som vi kanske gör och har gjort. Jag tycker att det är mycket viktigt att både unga män och kvinnor har rätt attityd när det gäller jämställdhet.

När det då gäller det vårdnadsbidrag som ni pläderar för tycker jag att det är en signal som ger mycket felaktiga jämställdhetsintentioner. Om jag uppfattade Bengt Westerberg rätt tidigare menade han att förslaget om vårdnadsbidrag var likvärdigt med förslaget om en förlängd föräldraförsäkring. De åsikterna kan inte jag dela.

Vårdnadsbidraget är, som jag ser det, en kvinnofälla. En förlängd föräldraförsäkring ger möjlighet för män och kvinnor att ta ett gemensamt ansvar för barnen.

Anf. 54 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Jag hade väntat mig frågan om vårdnadsbidraget. Jag har öppet deklarerat att jag tycker att det här är fel väg att gå. Jag tycker att de pengar det här kostar borde läggas på något annat.

Men det här är en del i den familjepolitik som det borgerliga blocket har kommit överens om. Folkpartiet liberalerna har, tycker jag, nått två stora framgångar som de andra tre partierna kanske inte har varit så lyckliga över. Det är barnomsorgsgarantin och pappa/mamma-månaden.

När man inte har en egen majoritet handlar det om att ge och ta. Jag tycker att vinsten i det familjepolitiska paketet ändå överväger den nackdel som jag ser i vårdnadsbidraget, som jag betraktar som ett småbarnstillägg.

Anf. 55 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tackar för svaret. Jag kan bara beklaga att Barbro Westerholm får ge upp det hon faktiskt tror på och som hon i sitt tidigare anförande nämnde var så viktigt. Det är inte lätt att rösta emot sin egen övertygelse. Men jag förstår att Barbro Westerholm kanske måste göra det.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 56 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Hela lönen, halva makten! Det kravet tycks vi alla ställa oss bakom. Det är också viktigt att makten utövas i demokratiska former och inte med våld.

I ett jämställt samhälle misshandlar inte män kvinnor. Att vårt samhälle inte är jämställt visas tydligt av den statistik som finns över kvinnomisshandel. Siffrorna i den här statistiken är skrämmande. Ingegerd Sahlström var i sitt anförande också inne på att misshandelsbrotten ökar. Grovt räknat är en femtedel av de polisanmälda misshandelsbrotten familjevåld, som nästan helt domineras av män som misshandlar sina nuvarande eller tidigare hustrur, sambor eller fästmän. Detta är oerhört oroande. Det är ett allvarligt hot mot jämställdheten.

Jag tycker själv framför allt att det är oroande med de anmälda våldtäktsbrotten som ökar så kraftigt. Man räknar med att var femtionde minut blir en kvinna i Sverige våldtagen.

En kvinna i veckan i genomsnitt blir slagen och misshandlad till döds. Det motsvarar ungefär 50 personer. Om 50 personer om året skulle avlida och tusentals bli skadade på grund av en viss arbetsskada eller ett miljöproblem, skulle det av alla betraktas som ett oerhört allvarligt folkhälsoproblem eller ett miljöproblem. Då skulle enorma resurser sättas in för att rätta till dessa missförhållanden. Facken skulle vara aktiva, och forskningsresurser skulle omprioriteras för att försöka lösa problemet. Skulle folkhälsoproblemet dessutom enbart gälla män, skulle det verkligen ställas höga krav på att någonting gjordes från samhällets sida.

När det nu gäller kvinnomisshandel betraktas det inte som ett stort folkhälsoproblem. Det betraktas knappast som ett samhällsproblem. Av alltför få betraktas det som ett jämställdhetsproblem. Det betraktas alltför ofta som ett privat problem mellan man och kvinna. Man brukar skylla på att det är alkohol- och missbruksproblem som ligger bakom.

Som jag känner det nu är det oerhört viktigt att vi får ytterligare belyst vad som ligger bakom kvinnovåld och sexualiserat våld. Den kvinnovetenskapliga forskningen måste utökas. Jag tycker också det är viktigt att forskningen om sambandet mellan pornografi och kvinnovåld måste intensifieras.

Vid Uppsala universitet finns vid sociologiska institutionen en professur om forskning med inriktning på makt och kön samt våld riktat mot kvinnor. I vår kvinnomotion – som vi kallar den för – kräver vi att en ny institution byggs upp omkring denna professur och att forskningsmedel tillkommer denna institution för att förstärka forskningen på området. Jag undrar hur Bengt Westerberg ställer sig till frågan om intensifierad forskning på området vid Uppsala universitet. Det kan vara svårt att uttrycka sig i detalj, men i stort.

Självklart är det viktigt att förstå de bakomliggande orsakerna till kvinno-

Jämställdhet m.m.

misshandel och kvinnovåldet. Det är oerhört viktigt att vi stödjer och hjälper dem som är utsatta. Vi har under ett par års tid från Centerns sida motionerat om inrättande av sådana våldtäktskliniker som finns bl.a. i Norge och USA. Det är en fråga för sjukvårdshuvudmännen. De säger ofta att man inte har råd med sådant. Det som nu kan bli ett tillskott på området är den brottsofferfond som föreslås bli inrättad. Man måste undersöka om det går att ta pengar från brottsofferfonden till att stödja t.ex. våldtäktskliniker. Det kanske Bengt Westerberg också har synpunkter på.

Det har gjorts väldigt mycket från regeringens sida. Vi har försöksverksamhet med livvakter för kvinnor. Det har tyvärr utnyttjats i väldigt få fall, bara två, såvitt jag vet. De specialutrustade väskorna och trygghetspaketen används i stor omfattning. Jag tycker att det är viktigt att de verkligen finns till förfogande när de behövs. Vi vill från Centerns sida att Polisens uppmärksamhet mera fokuseras kring förövaren, gärningsmannen.

Inggerd Sahlström var inne på kvinnojourer. Jag vill betona vikten av brottsofferjourerna. Vi har i Centern som mål att ha minst en brottsofferjour i varje polisdistrikt och en kvinnojour i varje kommun. 3 miljoner kronor har Socialdemokraterna avsatt i sin budget, och det tycker jag är positivt och pådrivande. Vi hade liknande alternativ när vi var i opposition, särskilt under valåret. Det är viktigt att vi ständigt ser till att dessa jourer har pengar och får stöd.

Anf. 57 INGGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja uppehålla mig vid två av de frågor som Ingbritt Irhammar tog upp. Jag skall börja med livvakterna.

I och för sig var förslaget om livvakter ett förslag som vi accepterade. Det är synd att det är så få som utnyttjat den möjligheten, men vi kanske kan få en förklaring till det. Onekligen kan man ställa sig frågan: Vem är det egentligen som skall bevakas? Är det den som har blivit utsatt för våldet, eller är det den som utfört våldet? Jag tycker att det skulle vara betydligt bättre om livvakterna kopplades in på gärningsmannen. Det är väl inte kvinnan som skall behöva få dubbelstraff – om vi uttrycker det så: dels vara utsatt för våldet, dels alltid bevakas. Om vi tillsammans kunde göra någonting för att se till att det är gärningsmannen som bevakas, tycker jag att det skulle vara ett stort steg framåt.

Det är inte på något vis så att vi föreslår dessa 3 miljoner därför att det råkar vara ett valår. Men om Centern tidigare haft liknande förslag är det väldigt bra, för då hoppas jag på Ingbritt Irhammars stöd nu när vi kommer att behandla frågan under vårriksdagen. Jag tycker att det är väsentligt att vi stöttar jourerna framför allt nu när de har ett så stort behov av pengar. Kvinnojourernas arbete blir hela tiden mer omfattande. Kvinnorna som arbetar ideellt gör enorma insatser.

Vi kan jämföra oss med Norge, och då kan man säga att situationen i Sverige är beklaglig. I Norge får 72 jourer 30 miljoner kronor i bidrag från den norska staten. Här hemma får riksorganisationen 1,9 miljoner och de lokala jourerna 3 miljoner för olika projekt. Det skulle sitta bra med ytterligare 3 miljoner under våren.

Anf. 58 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Först några ord om livvaktsskyddet. Det har vi från Centern inte föreslagit tidigare, men vi ställer oss inte negativa till försöksverksamheten. Det kanske är för tidigt att säga att det inte behövs därför att bara två har använt sig av det. Det kan krävas en litet längre tid innan man skrotar förslaget.

Självklart måste uppmärksamheten fokuseras kring gärningsmannen. Det är också någonting som vi från Centern har betonat gång på gång. Men Polisen säger att det är svårt. För att få ett så gott skydd som möjligt för de utsatta kvinnorna kan alla olika former av skydd behövas. För min egen del menar jag att betoningen bör ligga på att bevaka gärningsmannen.

Det är oerhört tragiskt att så många kvinnor måste fly från gärningsmännen och blir utsatta för ytterligare inskränkningar i privatlivet genom att ständigt ha polis skydd. Det finns kvinnor som flyttar till en annan kommun och sitter där i en lägenhet för att skydda sig mot den misshandlande mannen. Det är ett annat problem som vi har tagit upp i vår kvinnomotion till årets riksdag. Vi tycker att möjligheten till en jourlägenhet i en annan kommun bör jämföras med möjligheten till sjukhusvistelse i en annan kommun, alltså att kommunen skall ersätta.

Det är viktigt att kvinnojourer och brottsofferjourer ständigt får stöd och pengar. Det är ett ansvar för kommuner, landsting och stat.

Anf. 59 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tror att jag och Ingbritt Irhammar i mycket är överens. Jag skulle helst se den här överensstämmelsen i förslag som går framåt i riksdagen.

Att kvinnor måste flytta till annan kommun därför att de är förföljda är samma sorts problem som att de behöver livvaktsskydd. Det är hela tiden kvinnan, som redan är misshandlad, som måste flytta på sig, som måste ha en extra vakt. Det vore väl konstigt om vi inte tillsammans skulle kunna ändra på detta och faktiskt se till att det är gärningsmannen som skall få straffet, om vi får kalla det så. Jag hävdar med bestämdhet att det är mannen som misshandlar som skall ha vakt och som skall flytta på sig.

Anf. 60 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Vi är verkligen överens om vad som behövs och var insatserna bör fokuseras. Det får inte utesluta att alla resurser sätts in för att värna kvinnan.

När det sedan gäller bidrag till kvinnojourer och brottsofferjourer är det angeläget att vi i riksdagen betonar vikten av att verksamheten kan fortsätta och att det ges stöd. Dessa verksamheter går ju inte att värdera i så och så många tusenlappar eller miljoner. Det grundläggande är ju att vi betonar vikten av att de får stöd. Jag vill då peka på ytterligare en möjlighet. Visserligen kan naturligtvis pengarna i den föreslagna brottsofferfonden inte räcka till allting. Den får ju inte användas som grisen Särinner. Men i vilket fall som helst skall man inte utesluta en eventuell möjlighet att stödja även jourverksamheten med medel ur denna fond, och det vill jag ha sagt.

Anf. 61 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Ingbritt Irhammar sade att våld mot kvinnor inte ses som ett samhällsproblem eller ett kvinnoproblem. Det var kanske "a slip of the tongue", men det gjorde ändå att jag kände ett visst behov av att försvara justitieministern. Jag tycker faktiskt att vår justitieminister har tagit fram ett väldigt bra och aktivt program mot våld mot kvinnor.

Jag vill också berätta för Ingbritt Irhammar att vi moderater tillsammans med kristdemokratiska kvinnor i Europa har tagit fram ett gemensamt program med åtgärder mot våld mot kvinnor. Det är ett ganska offensivt program. Det innehåller t.ex. krav på tillämpning av kemisk kastrering, på utredning av kriminalisering av innehav av barnpornografi och även krav på lagstiftningsåtgärder mot prostitution. Det är faktiskt moderata och kristdemokratiska kvinnor från 18 europeiska länder som står bakom detta program.

Så nog försöker vi att göra någonting. Jag hoppas att vi är ense om att vi skall göra så mycket som möjligt och att man inte skall uppfatta Ingbritt Irhammars inlägg som kritik mot justitieministern.

Anf. 62 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag har upplevt det så, att kvinnomisshandel inte alltid har setts som ett stort och allvarligt samhällsproblem. Tack vare att vi politiker har krävt förbättringar på området kommer det nu också åtgärdsprogram. Jag tänker då på hur vi från Centern har motionerat i väldigt många år om just trygghetslarm, om ökade resurser till brottsoffer- och kvinnojourer, om besöksförbud, om skärpning av besöksförbudslagen, om hjälp till våldtäktsoffer och andra brottsoffer. Detta är ju faktiskt centermotioner, och det känner jag en viss stolthet över. Det har visserligen motionerats från andra partier, men det är centermotioner som har bifallits och som nu leder till just åtgärdsprogram. Men hela samhället måste inse vikten av detta problem.

Anf. 63 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag begär ordet igen, men det var när Ingbritt Irhammar gav intryck av att vi inte tog frågorna om våld mot kvinnor på allvar som jag tycker att jag ändå måste upplysa om att vi i högsta rad gör det. Charlotte Cederschiöld nämnde de åtgärder som justitieministern redan har föreslagit. Därtill har vi, precis som kvinnotribunalen här i Stockholm i mars förra året önskade, tillsatt en kvinnovåldskommission som för närvarande arbetar. Dessutom finns en nyligen tillsatt prostitutionsutredning som skall se över situationen. Det är ju drygt tio år sedan en sådan översyn senast gjordes.

I direktiven till våldskommissionen tas bl.a. frågan om särskilda våldtäktskliniker upp. Utredningen kommer att med förtur titta på just den frågan. Jag räknar med att utredningen redan nu under våren lägger fram ett delbetänkande. Utgångspunkten för kommissionsdirektiven är jämställdhets- eller kvinnoperspektivet och den obalans när det gäller maktfördelning som finns mellan kvinnor och män, vilket som sitt yttersta uttryck tar detta övervåld mot kvinnor som är alltför vanligt i samhället.

Herr talman! Låt mig också mycket kort kommentera frågan om livvaks-

skydd för kvinnor. Det är klart att vår önskan är att det inte skall behövas livvakter. Att det bara behövs i några få fall är ju ingenting som vi har anledning att beklaga. Tvärtom är det bra om andra åtgärder kan ha god effekt. Men i yttersta nödfall är det viktigt att kunna ta till detta instrument. Jag vet inte hur det praktiskt skulle gå till om man i stället skulle sätta livvakterna att vakta på de män som hotar. Den person som behöver skydd och som själv vädjar om att få detta skydd måste kunna få det. Det är viktigt att denna åtgärd finns som ett komplement till en lång rad andra åtgärder på detta område.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

Anf. 64 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Nu har både socialministern, representanter från Moderaterna och vi i Centern visat på hur allvarligt vi alla ser på kvinnomisshandel och att vi verkligen tar frågan på allvar. Det gläder mig att höra att det eventuellt kommer ett förslag ganska snart när det gäller våldtäktskliniker, eftersom behovet är stort.

Bengt Westerberg svarade dock inte på hur han ser på en ökad satsning på forskningen så att man verkligen kan förstå de bakomliggande orsakerna, om det finns något samband t.ex. mellan pornografi och våld. Jag är övertygad om att det behövs ytterligare insatser.

Jag vill gärna att Bengt Westerberg också kommenterar problematiken kring det förhållandet att kvinnor inte kan få bidrag från sina hemkommuner när de vistas i en jourlägenhet i en annan kommun. Man borde jämställa jourlägenheter med vistelse på sjukhus för att ytterligare värna dessa kvinnor som tyvärr måste fly från gärningsmännen.

Anf. 65 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Professuren i Uppsala är ett resultat av den förra jämställdhetspropositionen, och den är ganska nyligen tillsatt. Jag vågar inte i dag ha någon bestämd uppfattning om huruvida det behövs knytas ytterligare resurser till denna professur. Men skulle det kunna bidra till arbetet mot övervåldet mot kvinnor är vi självfallet beredda att pröva frågan.

Våldskommissionen skall nu ta ett mycket brett grepp på dessa frågor. Man skall se på vad socialtjänsten, Polisen, domstolarna och hälso- och sjukvården kan bidra med på detta område. Vi får se vilka konkreta förslag som Våldskommissionen så småningom kommer att presentera.

Ingbritt Irhammars avslutande fråga vågar jag nu inte kommentera, eftersom jag inte känner till förhållandena. Men jag skall gärna undersöka närmare vari problemet består, om det är någonting som kräver åtgärder från regeringens sida.

Anf. 66 BRITTA SUNDIN (s):

Herr talman! Vi har kunnat höra många vackra ord om jämställdhet här i dag. Vi har också hört många önskemål om förändringar, som det inte är någon konst att ställa sig bakom. Däremot är problemet dess värre att regeringens politik i dag i många fall går stick i stäv med dessa önskemål.

Om man sammantaget ser på olika sakområden ur ett kvinnoperspektiv blir utvecklingen helt klar och försämringsarna tydliga.

Jag skall ta upp ett område som oftast inte kopplas ihop med s.k. kvinnofrågor men som ändå har otroligt stor betydelse för kvinnors livsvillkor. Det är bostadspolitiken. Jag måste säga, herr talman, att jag är mycket besviken över att det hos de borgerliga regeringspartierna inte finns någon vilja att diskutera bostadspolitik under allmänpolitiska debatten. Så var det också förra året, och det är väldigt tråkigt.

Om man ser till hur den borgerliga regeringen har handskats med bostadsfrågorna är det kanske inte så konstigt. Den borgerliga idealsituationen på bostadspolitikens område är uppenbarligen att det inte skall finnas någon politik alls.

Det betyder att bostaden skall bli en handelsvara vilken som helst, där marknaden skall avgöra var, när och hur man skall bygga och för vem man skall bygga. Bostadsmarknaden blir ett effektivt instrument för klasskiktning och ökade orättvisor.

Och det är kvinnorna som blir förlorarna. De har lägre lön och får därmed nöja sig med vad andra har ratat, om de inte har en man som kan försörja dem. Kvinnorna har större ansvar för hem och familj. Därmed vistas de mer i bostaden. Det är också kvinnorna som till största delen ansvarar för hemmets skötsel och som får ta de nackdelar som dåligt planerade bostäder ger. Man kan gott säga att kvinnor bor mer än män.

Om det är något område som lämpar sig riktigt illa för renodlade marknadslösningar så är det bostadspolitiken. Lämnar vi marknadskrafterna fria, lämnar vi också kvinnorna i sticket. Den sociala bostadspolitik som vi under socialdemokratisk ledning har bedrivit i Sverige har varit framgångsrik. Därför är det upprörande att de borgerliga partierna nu är beredda att rasera allt detta.

Det gäller inte bara bostadens utformning utan hela samhällsplaneringen. I en rad beslut sedan regeringsskiftet har kommunerna avhänt möjligheterna till en god planering. Spekulation och exploatering leder till meningslös resursförstöring. Det har väl inte minst de senare årens fastighetsaffärer visat.

Drömmen om den fungerande marknaden är helt orealistisk. För köttfärs eller för slalompjäxor kan väl marknadsmekanismerna fungera. Men bostadsvalet styrs ju av så mycket annat, såsom närheten till skola, allmänna kommunikationsmedel och sociala nätverk.

Den enskilde konsumenten kan inte göra mycket åt trafikplanering, val av byggnadsmaterial eller hur ett kök är planerat. Huset står där det står och den yttre miljön ser ut som den gör. Har man tur så stämmer det med ens önskemål. Som bostadskonsumenter är vi hänvisade till andras beslut om vad vi har att välja emellan.

Det är viktigt att bostaden är välplanerad och att bostadsområdet är trevligt. Med en avreglering riskerar vi att snabbt tappa det vi har vunnit genom byggforskning, ökade kunskaper om samhällsplanering och om hur en bostad praktiskt och rationellt skall utformas.

Att släppa loss oplanerat och avreglerat byggande skulle inte öka bostadskonsumenternas makt. Det skulle bara ge oss sämre bostäder att välja på. Varför kan vi inte lära av våra grannländer? I Norge kunde man efter att ha

tagit bort byggreglerna konstatera att bostäderna blivit så dåliga att det efter tio år var nödvändigt med nya regler.

Det är viktigt att vi får klart för oss konsekvenserna av alla de beslut som fattats inom bostadspolitiken sedan regeringsskiftet. De är fattade av ideologiska skäl på det här området liksom på andra välfärdsområden.

Hur har systemförändringarna påverkat kvinnors och barns situation? Kommer t.ex. lågavlönade ensamstående kvinnor med barn att få välja ett dåligt boende, inte därför att de vill ha det, utan därför att deras ekonomiska förutsättningar inte ger utrymme för något annat?

Hur kommer framtidens samhälle att se ut när kommunerna inte har de rätta instrumenten för samhällsplanering? Detta måste vi få klarhet i innan ännu fler olyckliga beslut fattas. Den kontrollstation som regeringspartierna enades om för att över huvud taget kunna komma överens i bostadspolitiken behöver införas omgående.

Anf. 67 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Jämställdhet kan ha många olika infallsvinklar. En är frågor som underlättar vardagslivet för kvinnor och män. Där har konsumentfrågorna en viktig plats.

Svenska konsumenter har haft en mycket gynnad ställning. Man frågar ofta varför vi inte har en livaktigare konsumentrörelse i vårt land. Svaret är helt enkelt att det inte varit lika nödvändigt här som i en del andra länder. Vi har haft starka institutioner och en lagstiftning som har värnat om konsumentens trygghet. Det har helt enkelt inte varit lätt att sälja odugliga varor till svenska konsumenter.

Hemmets forskningsinstitut tillvaratog kvinnornas krav på lättskötta och funktionsdugliga hem. Konsumentverket höll efter fabrikanter av alltifrån hårtorkar till trehjulingar och borrar maskiner, s-märkningen gav oss säkra elektriska apparater osv. Men nu är mycket utav detta hotat. Det kommer att innebära ännu större krav på oss kvinnor att lägga ner tid, möda och intresse på något så onödigt och ointressant som att vara misstänksamma. Vi använder redan nu en mycket stor del av vår tid till konsumtionsarbete. En försvagning av konsumentpolitiken lägger ytterligare bördor på oss kvinnor.

Varför skall man slå sönder det som fungerar bra? Jämlikheten och friheten har ökat genom jämställdhets- och konsumentpolitiken. Vi har fått många starka konsumenter som vet sina rättigheter. Det är konsumenter som har fått utbildning i skolan och stöd av konsumentorganisationerna. Den verksamheten behöver byggas ut och stärkas i stället för att brytas sönder.

Det är inte lätt att vara konsument i dag, snarare tvärtom. I dag kommer reklamen in i våra hem på ett mer påträngande sätt än någonsin förr. Det är inte lika lätt att avstå från reklam i TV som det är att hoppa över reklamen i dags- och veckopress. Ändå visar det sig att många människor använder reklamavbrotten i TV-programmen till att byta kanal eller till en paus i TV-tittandet.

Det är stort slöseri att lägga så mycket resurser på reklam, resurser som i stället kunde användas till information och konsumentupplysning. I stället

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhet m.m.

för köpövertalning kunde man vädja till konsumenternas rationella behov och kvalitetsanalys.

Tyvärr har reklamen också blivit mer könsdiskriminerande, detta trots att vi trott att det bara varit en tidsfråga innan vi skulle få en lag mot könsdiskriminerande reklam. Hur länge skall vi vänta på den lagen?

Ett resultat av en fungerande konsumentpolitik är jämförpriserna som vi har haft i 20 år. Det finns nu en risk att de försvinner på vissa varor fr.o.m. sommaren 1995. Det beror på att EU:s regler skall gälla enligt EES-avtalets tidsplan. Det innebär att varor i standardiserade förpackningar inte behöver märkas med jämförpriser.

I dag vet vi att tre av fyra konsumenter tittar på jämförpriser när de handlar. Kunderna tycker att de fyller en viktig funktion, och användningen av dem ökar. Eftersom handlarna också är positiva till jämförpriser kan vi hoppas att få behålla dem även i framtiden. I så fall kan man räkna detta som en följd av Konsumentverkets långsiktiga, aktiva arbete.

I detta perspektiv är det oroande att Konsumentpolitiska kommitténs majoritet har lagt ett förslag som innebär stora förändringar i konsumentpolitiken. Kommittén föreslår att delar av finansieringen av den statliga konsumentpolitiken skall ligga på näringsliv, kommuner, enskilda konsumenter och konsumentorganisationerna.

Att fler departement i framtiden skall ha ansvar för konsumentpolitiken kan knappast innebära en effektivare konsumentpolitik. Det blir i stället ökad byråkrati. Vem skall ta helhetsansvar för den verksamheten? Vi vet ju hur det har blivit med bostadspolitiken. Ännu har inte någon minister deltagit i bostadsdebatterna, trots den katastrofala situationen på bostadsmarknaden.

Dagens samhälle kräver med andra ord inte mindre utan mer konsumentutbildning och konsumentinformation. Det betyder att regeringen måste säga nej till Konsumentpolitiska kommitténs organisationsförslag. Förslaget stärker inte konsumenternas ställning, tvärtom.

Vi socialdemokratiska kvinnor vill ha starka och medvetna konsumenter. Det gynnar kvinnorna och jämställdheten.

Invandrar- och flyktingpolitik

Anf. 68 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! De flesta av oss har uppfattningen att FN:s viktigaste uppgift är att förebygga och förhindra att flyktingsituationer uppstår. Varje flykting är en påminnelse om ett misslyckande, ett misslyckande för det internationella samfundet som inte förmått medla mellan de stridande och att upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter.

Situationen i Bosnien visar med stor tydlighet hur viktigt det är med samarbete och samsyn mellan länderna i Europa både nu och i framtiden. De flesta partierna här i riksdagen betonar också vikten av ett europeiskt samarbete och en europeisk samsyn på flyktingar och flyktingskapet.

Särskilt viktigt tycker vi att det nordiska samarbetet är, men hur ser det

ut? Sverige har inte samma inställning som våra nordiska grannar i synen på uppehållstillstånd när det gäller de bosniska flyktingarna.

Danmark har gett tillfälliga uppehållstillstånd som ges för sex månader i taget upp till två år. Vad som händer efter tvåårsgränsen vet ingen i dag. Den närmar sig. För oss är det naturligtvis intressant att se hur den danska regeringen tänker göra. Skall den förlänga de tillfälliga uppehållstillstånden ytterligare ett år, eller skall man ge permanenta uppehållstillstånd?

Norge har också gett tillfälliga uppehållstillstånd med ett klart ställningstagande om att de skall återvända till hemlandet när skyddsbehovet inte längre finns. I Norge pågår dessutom en intressant diskussion som kan innebära förändringar i dess flyktingpolitik.

Sverige har gått en egen väg och gett bosniska flyktingar permanenta uppehållstillstånd, bl.a. med motiveringen att de som vill återvända kan göra det. Varför gick det inte att enas om en gemensam nordisk hållning i fråga om uppehållstillstånden? Det gick bra att enas om visumtvång. Vad händer med svensk flyktingpolitik om vi inte samarbetar, eller om vi har ungefär samma syn på flyktingpolitiken som våra nordiska grannar och övriga europeiska länder? Vi kan inte ensamma bestämma dagordningen.

Jag är väl medveten om att invandrar- och flyktingkommittén har i uppdrag att diskutera och komma med förslag om tidsbegränsade uppehållstillstånd. Det är en komplicerad fråga. Det är desto mer förvånande att Birgit Friggebo lägger fram ett förslag om tidsbegränsade uppehållstillstånd i den diverseproposition som levererades strax före juluppehållet.

Dessa tillstånd skall enbart gälla vid naturkatastrof eller ekologisk katastrof. Jag kan också tycka att det kan vara berättigat med begränsade uppehållstillstånd i de situationerna. Men jag tycker också att möjligheten skall finnas att ge tidsbegränsade uppehållstillstånd vid väpnade konflikter och allvarliga kriser.

Det finns många frågor att lösa runt tidsbegränsade uppehållstillstånd, det är jag medveten om, t.ex. hur återvändandet skall ske, om det skall vara frivilligt eller om det skall vara tvingande, hur man under tiden skall ta hand om barnen, o.s.v.

Herr talman! Det har också kommit alltmer alarmerande information om situationen i Kosovo. UNHCR har vädjat till Europas länder att åtminstone under vintern inte sända tillbaka några flyktingar till Kosovo. Enligt många rapporter har situationen i provinsen hårdnat. Trakasserierna har ökat och den allmänna situationen för människorna är mycket svår.

Personal från Invandrarverket och utlänningsnämnden har varit i Kosovo två gånger under det senaste året. Man hade nu tänkt resa igen men har inte fått visum. Jag är medveten om att vi inte har lagliga möjligheter att bevilja grupper av människor temporära uppehållstillstånd, men möjligheten till verkställighetsstopp finns ju.

Det har också kommit mer och mer information, och också kartläggning, om sexuella övergrepp på framför allt muslimska kvinnor från Kosovo. Våldtäkter har begåtts av serbisk polis eller paramilitära grupper. Det handlar inte om enstaka våldtäkter, utan om systematiska övergrepp som ett led i förtrycket, eller en form av tortyr.

Detta kommer inte alltid fram vid de utredningar som görs av Invandrar-

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

verkets handläggare. Att kvinnorna har svårt att tala om övergreppen är inte så svårt att förstå. Vad som har hänt kommer oftast fram efter många besök på läkarmottagningarna och vid samtal med sjukvårdspersonalen på förläggningarna.

Vid UNHCR:s exekutivkommittés möte i oktober 1993 antogs ett förslag rörande sexuella övergrepp. Det här tillägget har Sverige ställt sig bakom enligt vad Birgit Friggebo sade i en interpellationsdebatt den 13 januari, och att den tolkningen av Genèvekonventionen skall tillämpas av svenska myndigheter vid prövning av enskilda ärenden. Det stämmer inte. Visserligen har SIV beviljat våldtagna kvinnor från Bosnien flyktingstatus, men våldtagna kvinnor från Kosovo får avslag på sina ansökningar. Vari ligger skillnaden om polis våldtar kvinnor i Bosnien och polis våldtar kvinnor i Kosovo? Myndighetsperson som myndighetsperson, våldtäkt som våldtäkt,

Lagstiftningen är solklar på den här punkten, sade Daniel Anderson, politisk sakkunnig hos Birgit Friggebo, i ett lokalfradioprogram i Örebro för kort tid sedan. Alltså borde de sexuella övergreppen av myndighetspersoner ge uppehållstillstånd åt dessa kvinnor.

Anf. 69 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Ny demokratis flyktingpolitik börjar väl så småningom bli bekant för kammarens ledamöter. Jag skall därför bara helt kort rekapitulera det som ni hört många gånger förut.

Vi vill ha en flyktingpolitik som bereder den som har ett skyddsbehov i enlighet med FN:s Genèvekonvention en tillfällig fristad i Sverige till dess man kan återvända till sitt hemland.

Vi anser att den som flyr från sitt land på grund av inbördeskrig, svält eller naturkatastrofer skall hjälpas i de nödlidande människornas närhet.

Målet för flyktingpolitiken skall vara precis det som FN säger, nämligen repatriering, inte kvarstannande. I Sverige tror vi, inte minst genom medias felaktiga information, att asyl innebär att man skall få stanna kvar för gott. Så är det inte. Asyl är ett vänteläge i avvaktan på att den som har ett skyddsbehov utanför sitt land skall kunna återvända.

Det vi sagt verifieras av många. I motionen "Svensk flyktingpolitik" citerar jag Thorwald Stoltenberg, nuvarande medlare i Jugoslavienkonflikten och som fr.o.m. den 1 januari 1990 var FN:s flyktingkommissarie i Genève. Han sade i en intervju år 1990: "Det är miljöförstöringen, fattigdomen och de stora folkvandringarna som är problemen. Folkvandringarna klarar vi inte med asyl. Men nu är det en gång för alla så att ekonomiska problem skall mötas med bistånd i de länder där de finns, det är bara politiska flyktingar som skall få asyl i ett annat land. Det framgår också klart att FN-konventionen från 1951 som fastslår att endast de som har välgrundad fruktan för förföljelse skall få asyl som politiska flyktingar. Det är inte hygglighet att släppa in människor som egentligen är emigranter – de hindrar de politiska flyktingarna från att få en nödvändig fristad. Det handlar inte om att stoppa politiska flyktingar från att komma in, det handlar i stället om att hindra folk som efter grundlig utredning inte är flyktingar och som hotar att fylla upp så att politiskt utsatta inte har någonstans att ta vägen."

I motionen har jag också citerat Jonas Widgren, chef för centret för migra-

tionspolitisk utveckling i Wien. Han har nyligen på uppdrag av den parlamentariska invandrar- och flyktingkommittén redovisat en jämförelse av tolv länders asyl- och invandringspolitik (SOU 1993:113). Han säger i en intervju från år 1992: "I dag har Sverige en alltför generös flyktingpolitik jämfört med andra länder och låter asylsökande stanna utan tillräcklig anledning. Vi borde starta med reglerad invandring i stället, styrd av svenska intressen."

Åke Wedin, docent i historia, som tillsammans med framtidsforskaren Eskil Block skrivit boken "Flyktingpolitik i analys", säger så här i en debattartikel i tidningen Arbetet i februari 1994. Artikeln är för lång för att kunna återges i sin helhet i ett anförande på 6 minuter, men så här säger Åke Wedin:

"I dagens värld med ca 20 miljoner flyktingar och lika många till som är flyktingar inom sitt eget land, så k internationella flyktingar, har de allra flesta flytt undan svält, umbäranden och krig. Bara en mycket liten del av dem har asylskäl enligt Genèvekonventionen, även med de tillägg till denna som många länder liksom Sverige har gjort. U-ländernas problem löses inte genom utvandring till i-länder. Bistånd är där en rimligare väg. Och lösningen på krigsflyktingarnas problem är katastrofhjälp i närområdet med siktet inställt på ett återvändande så snart detta är möjligt."

"Men så finns det människor som för sin personliga säkerhets skull måste beredas asyl i något land anslutet till Genèvekonventionen."

"Till det har Sverige fogat ytterligare två kategorier, nämligen krigsvägrare (ej att förväxla med krigsflyktingar) och personer med "flyktingliknande skäl."

"Asylinstitutionen är alltså inte till för dem som flyr undan krig, svält och umbäranden. De skall hjälpas i andra former."

"Vi vet redan när de kommer, att de saknar skäl, men de har rätt att få sin ansökan prövad. De har också rätt att överklaga och praktiskt taget alla avslag överklagas. Under de 1,5 till 2 år som utredning och överklagande tar, håller vi med mat och logi."

"Christina Rogestam insåg redan i december 1991 att krigsflyktingarna från det forna Jugoslavien inte annat än undantagsvis hade asylskäl och försökte hejda det lavinartade inflödet. Tre kvartal senare infördes viseringskyldighet för Kosovoalbani. Då hade 40.000 hunnit komma hit. Verkligheten bekräftade hennes bedömning."

"I boken föreslår jag en lösning. Den springande punkten i förslaget är att asylansökan inte skall lämnas in i Sverige utan i utlandet, via FNs flyktingsekretariat eller svensk ambassad. Från ett grannland ej anslutet till Genèvekonventionen dit man lyckats fly. Även från hemlandet när det är möjligt. Som det nu är måste man ha råd att ta sig till Sverige för att få lov att söka asyl hos oss. Den som bara kan ta sig över gränsen mellan Somalia och Kenya får inte söka, men det får den som kan ta sig över "gränsen" mellan Somalia och Sverige. Asylsökarrätt heter pengar."

"ÖVERLEVNAD"

"Så länge inget görs kommer dagens system att binda svindlande belopp och därmed hindra att mera adekvata insatser görs på annat håll. Så t ex klarade FN:s flyktingsekretariat under 1993 överlevnaden för mer än tre och en

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

halv miljon människor i f d Jugoslavien till en kostnad av 3,36 miljarder kronor, eller 932 kronor per person och år. För det varje asylsökande i Sverige kostar, skulle vi kunna ge mat och logi åt 100 krigsflyktingar i f d Jugoslavien. Men när flyktingsekretariatet i somras bad om mera pengar för att klara ytterligare 200.000 människor, blev vårt svar att vi i stället (!) skulle ge 52.000 bosnier uppehållstillstånd i Sverige. Till en kostnad av 5 miljarder kronor. För 200 miljoner hade man klarat de 200.000 Flyktingsekretariatet bett om pengar till. Och för hälften av de fem miljarderna skulle man ha klarat 2,5 miljon människor till i närområdet eller ha kunnat ge mer än bara mat och logi åt alla dem som redan togs om hand. Skola, sjukvård och annat.”

”Systemets försvarare säger sig kämpa för asylinstitutionen, men systemet är så givet att det i praktiken rör sig om näst intill okontrollerad invandring. Och allmänhetens uppfattning struntar etablissemangen i. En undersökning i våras visade att nästan två tredjedelar eller 64 procent av Sveriges befolkning ansåg att vi borde ta emot färre ”flyktingar” än vad vi gör. Det finns en alldeles påtaglig risk för att människor inte riktar sin ovilja mot vår illa skötta politik, som verkligen förtjänar det, utan mot asylsökande och invandrare som ingen skuld har i vårt aviga system. Och som inte kan klandras om de utnyttjar det.”

Herr talman! Alla dessa uttalanden visar ju att Ny demokrati har rätt. Men varför är det så förbaskat svårt att inse och erkänna detta?

Och hur skall man tackla medias roll? Media borde ha en helt annan roll i det här sammanhanget än man har nu.

Anf. 70 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! En av de första åtgärder inom flyktingpolitiken som den nya regeringen vidtog var att ändra det s.k. 13 december-beslutet som gällde de facto-flyktingar. Det var en formell förändring, men i praktiken blev det inga förändringar. Samtidigt har praxis successivt ändrats. Sanningen är, herr talman, att färre bedöms i dag vara i behov av skydd än under den tid då 13 december-beslutet gällde.

Hela asylbedömningsapparaten fungerar i dag väldigt hänsynslöst. Utlänningslagen används bokstavligt och inte till sin anda. Internationella konventioner bryts ständigt. Det sätt som asylbedömningar görs på i dag strider mot tanken bakom asylrätten.

Den ursprungliga tanken med rätten till asyl var att politiska ”aktivister” skulle ges möjlighet att erhålla skydd i annat land. Därför passade judarna inte in i asylrätten när de kom på 1930-talet. De var inte politiska aktivister, sade man, utan ”de känner bara vantrevnad i sitt land Tyskland”.

Tongångarna även i dag i vårt land är jämförbara när det gäller asylsökande från Kosovo: att de är lycksökare och att deras asylskäl inte räcker. Vi skickade tillbaka judarna och tog även initiativ till att med ledning av deras pass sortera ut dessa lycksökare vid gränsen.

Sedan kom Genèvekonventionen efter andra världskriget, och dess tilläggsprotokoll. Den tar med sådana grupper som judarna var då och Kosovoalbarna är i dag. Konventionen säger att asyl skall ges när en grupp utsetts till målgrupp för förföljelse från staten.

I vår utlänningslagstiftning har vi sedan gjort försök att kategorisera asyl-

sökande i olika grupper. För de olika grupperna kräver vi olika starka skäl för att erhålla asyl.

Dessa försök att sortera in flyktingar i grupper motverkar det Birgit Friggebo flera gånger sagt här i kammaren att det är skyddsbehovet som skall vara vägledande. Det var ju också huvudargumentet för att ta bort tidsgränserna för dem som fått vänta länge på besked, att de skulle få stanna om inte annat talade emot.

Skyddsbehovet för exempelvis Kosovoalbaner, som man kan beteckna som "offer", kan naturligtvis vara lika stort som det är för politiskt aktiva.

Att förhållandet vad gäller asylsökande inte är som det borde vara, att vi har tagit rejäla steg bakåt, står klart när stora organisationer som UNHCR, Rädda barnen och Amnesty framför kritik och oro; när grupper av läkare, advokater, präster, poliser, flyktingsamordnare ute i landet protesterar; när asylsökandes skäl för asyl bedöms vara tillräckliga när andra länder efter ett avslag i Sverige fått möjlighet att göra en bedömning.

Denna hårdnande attityd sprider sig som en cancersvulst i samhället. Mäniskor som i vanliga fall inte skulle behandla sina medmänniskor ovärdigt anser det fullt legalt att behandla utlänningar illa.

En annan verkligt svensk företeelse i flyktningmottagandet är vår bedömning av hur många asylsökande vi kan ta emot. Bedömningen utgår egentligen helt ifrån dimensioneringen av mottagarapparaten. Man har kommit fram till ca 30 000–40 000 asylsökande per år. Av den anledningen vidtas alla olika åtgärder för att hindra människor från att komma till vår gräns och söka asyl. Det finns en både uttalad och underförstådd strävan bland majoriteten av dagens politiker att ha full kontroll över inte bara vilka som får stanna utan även över hur många som söker asyl. Man vill i stället ta in kvoter av flyktingar.

Det kanske mest tragiska i den politiken är det som kallas att sända signaler, signaler om att det inte är lönt att fly till Sverige, för därifrån blir man sänd tillbaka. Det är tragiskt därför att asylsökande offras som signalbärare och råkar många gånger väldigt illa ut vid återkomsten.

Anf. 71 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! För något år sedan dominerades den offentliga debatten av att det kom för många till Sverige. I dag domineras debatten av vädjanden för asylsökande om att få stanna här i Sverige.

Jag skall inte dölja att jag sympatiserar mer med den debatt som förs i dag än den som fördes för något år sedan. Den visar att det finns ett brett stöd för humanism i Sverige och en värdig behandling av asylsökande och flyktingar.

Det är också intressant att notera den attitydundersökning som presenterades i höstas. Den hade beställts av regeringen. En befärad ökad främlingsfientlighet kunde inte bekräftas där. Det var snarare så att man kunde notera en större öppenhet och framför allt en större tolerans mot mångfald när det gäller olika kulturmönster. Det motsäger anklagelser om en ökad rädsla för att den svenska kulturen skall gå förlorad.

Herr talman! Nu börjar bosnierna att etablera sig i egna bostäder i kommuner runt om i Sverige. Alla rapporter visar att det går mycket bra. Flera

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktningpolitik*

kommuner började att förbereda sig redan förra sommaren innan avtal hade tecknats med Invandrarverket. Nu tecknas avtal i rask takt.

Jag är stolt över vårt land. Det finns en väldig lyhördhet och dådkraft när det gäller att genomföra olika beslut. Frivilligorganisationer i stora mängder deltar nu i mottagandet, bl.a. med uppbyggande av nätverk av olika slag. De "gamla" jugoslaverna här i landet har visat sig vara en stor resurs. Projektet bosnier hjälper bosnier är mycket värdefullt. Många av flyktingarna själva söker nu aktivt på egen hand arbete och bostad.

Visst innebär mottagandet en kraftansträngning när det gäller integrationsåtgärder, sjukvård, skola osv. Men nu är det viktigt att bosnierna kommer ut i samhället och kan börja sin språkträning i svenska. Det gäller att hitta praktiska former för det. Senast i dag i tidningen såg jag att Stockholms kommun tänker använda sig av några folkbildningsorganisationer för att klara av svenskt utbildningen snabbt. Beklagligt nog reserverade sig socialdemokraterna och vänsterpartisterna och tyckte att det bara är kommunerna själva som kan klara av detta.

Nästa viktiga steg är naturligtvis att man kan börja försörja sig och få ett arbete. I årets budget har regeringen mer handgripligt tagit fasta på att även invandrare med yrkesutbildning och akademisk utbildning har svårt att få jobb här i Sverige. Det har lagts fram ett förslag om 5 000 platser per månad för s.k. invandrarpraktik, dvs. att man skall kunna pröva på och visa vad man går för. Den här praktiken är gratis för arbetsgivare.

Det är beklagligt att detta inte har vunnit ankläng hos alla partier i riksdagen. Socialdemokraterna föreslår avslag. Deras motvilja mot den mycket lyckade ungdomspraktiken lyser nu igenom också när det gäller invandrarpraktiken.

I det här sammanhanget kan det kanske finnas anledning att ta upp diskussionen om s.k. temporära och permanenta uppehållstillstånd. Sverige har haft en mycket lång tradition av aktiv integrationspolitik, dvs. våra invandrare skall vara delaktiga i vårt samhälle. De skall ha samma skyldigheter och samma rättigheter som alla andra.

Nu har vi en stor grupp människor här, 40 000–50 000 personer, som skall stanna i vårt land under lång tid därför att det är krig hemma i deras eget land. Diskussionen för nu fram till att regeringen på egen hand skulle ha ändrat inriktningen av integrationspolitiken genom att ge dessa människor temporära uppehållstillstånd. Vänsterpartiet föreslår att vi som regelrätt system skall ha treåriga uppehållstillstånd. Ny demokrati går ännu längre och talar om att man skall vara här på nåder i upp till tio år.

Jag är litet förvånad över att Maud Björnemalm säger att regeringen på egen hand skulle ha ändrat denna inriktning utan att riksdagen har fattat beslut och utan att vi genomgående har diskuterat den här politiken. Jag tycker för min del att det är uteslutet att vi i vårt mycket utvecklade samhälle här i Sverige kan acceptera att stora grupper människor under mycket lång tid lever vid sidan av samhället. Jag tror att detta kommer att bli en av de viktigaste frågorna att diskutera under de närmaste åren. Hur skall vi kunna behandla våra flyktingar på ett värdigt sätt?

Herr talman! Det finns ett ont gift som sprider sig i Europa. Främlingsfientligheten riskerar att trasa sönder våra samhällen. Detta är en fråga som

står högt på den politiska dagordningen. Det finns olika projekt inom ramen för Europarådet. Även Nordiska rådet förbereder sig för detta, och vi här i Sverige har aktiviteter av olika slag. Det är också viktigt att det inte bara stannar vid ord och deklarationer. Det är en imponerande samling förslag och beslut som har kommit från regeringen under de senaste åren för att motverka främlingsfientlighet och rasism.

Jag vill peka på lagen mot diskriminering i arbetslivet, förlängda tider när det gäller indragning av sändningstillstånd för närradion från ett år till fem år, höjda straff för gravskändningar och ofredanden, höjda straff för brott med rasistiska motiv, tydliga markering av skolans ansvar i läroplanen och i de kommande kursplanerna, särskilda projekt för att bearbeta konflikter mellan invandrare och svenskar, särskilt bland ungdomar, stöd till opinionsbildning och upplysning i skolorna och en kraftig höjning i årets budget för att finansiera projekt mot främlingsfientlighet. För att förebygga främlingsfientlighet är det också viktigt med saklig information. Under våren kommer alla hushåll i Sverige att få en sådan information.

Men många attityder bildas i vardagslivet genom kontakter människor emellan. Varje människa har här ett eget ansvar för att inte sprida myter och osanningar. Ett särskilt ansvar har naturligtvis de som är opinionsbildare i vårt samhälle, bl.a. här i riksdagen.

Herr talman! Det är viktigt att debatten om flyktingpolitiken bygger på saklighet när det gäller skälen till att de asylsökande kommer hit och till att flyktingar får stanna, men även när det gäller skälen till att de inte får stanna. Debatten lider ibland av okunskap och överdrifter. Det har vi sett mycket av när det gäller information om varför människor kommer hit.

Jag vill erinra om den diskussion som vi hade om kosovoalbanerna under 1992. Då bedömde många att det fanns en akut risk för krig nere i Kosovo. Det var skälet till att människor kom. Då kände jag mig ganska ensam när jag försvarade den politiken.

Det finns många uppgifter om hur det är i Kosovo. Det sägs ibland att tusentals barn har förgiftats och dödats av serberna. Det sägs att det sprängs hus och bostäder. Det finns många oroande uppgifter om att alla riskerar att dödas när de åker hem. Man riskerar upp till 15 års fängelse för desertering. Man riskerar att sändas till kriget i Bosnien och tvångsrekryteras i den serbiska armén.

Herr talman! Inget av detta har bekräftats av de många internationella undersökningar som har vidtagits nere i Kosovo. Jag förstår att det är svårt för enskilda människor som inte dagligen följer rapporteringen att se igenom sådan här information. Naturligtvis är det samtidigt sant att hundratusentals människor har avskedats från sina arbeten, utsatts för ständiga husrannsakingar, inställelser på polisstationer, slag, hugg och trakasserier. Vi har ett oroande inslag av återupptagna politiska rättegångar mot vissa grupper av intellektuella.

Herr talman! Mot den här bakgrunden skall Invandrarverket och Utlänningsnämnden fatta individuella beslut och bedöma de enskilda personernas behov av skydd. Hittills är det 3 000 personer från Kosovo som har fått stanna av sådana skäl.

Herr talman! Jag återkommer litet senare.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Anf. 72 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Det är svårt att på sex minuter hinna med vad man vill säga. Jag vill återvända till frågan om sexuella övergrepp. Sådana finns inte angivna som ett begrepp i vår lagstiftning, och det är bra att UNHCR har gjort ett sådant tillägg. Det är också bra om våra tillståndsmöjligheter följer den rekommendationen.

Genèvekonventionen är inskriven i vår utlänningslag, men så är inte fallet med detta tillägg om sexuella övergrepp. Lagstiftningen är alltså inte så solklar som Birgit Friggebos politiske sakkunnige angav i ett radioprogram.

Min fråga till Birgit Friggebo är därför om hon tänker föreslå riksdagen ett tillägg i utlänningslagen om att sexuella övergrepp är ett asylskäl.

Jag har också ytterligare en fråga. Birgit Friggebo känner nu stor sympati för dem som väjdade om en förändrad syn på kosovoalbanerna. Situationen förändras ju och hårdnar i Europa och i Kosovo. Skall jag tyda Birgit Friggebos sympatityttring så, att det nu är lättare för kosovoalbanerna att få bifall på sin ansökan och att man nu är beredd att ta hänsyn till den situation som föreligger?

När det sedan gäller invandrarna på arbetsmarknaden är det naturligtvis bra att man vidtar åtgärder för att invandrarna skall kunna få ett arbete och kunna försörja sig, men jag tycker att regeringen är ute på en litet underlig väg när man låter arbetsgivarna få invandrarna gratis medan man får betala för att låta svenska ungdomar få praktik.

Anf. 73 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag kunde inte riktigt avsluta mitt anförande. Jag ville också säga att det sker en individuell bedömning när det gäller kosovoalbaner och att det naturligtvis finns skäl att ge uppehållstillstånd även för kosovoalbaner. Det är viktigt att det från myndigheternas sida sker en seriös men också observant prövning i de enskilda fallen, särskilt mot bakgrund av att många av dem nu har vistats i Sverige under lång tid.

Jag vill än en gång här i kammaren upprepa att regeringen inte har fattat något som helst praxisbeslut när det gäller kosovoalbanerna. Myndigheterna har ansett sig vara fullt informerade och med ledning av den lagstiftning som vi har kunna fatta besluten på egen hand.

När det sedan gäller kvinnor som blivit våldtagna har man möjlighet att i Sverige ge uppehållstillstånd på sådana skäl. Jag tycker att det har varit bra att UNHCR i höstas förtydligade detta, som man i Sverige har tillämpat under en längre tid. Jag tycker också att det är viktigt att man är observant på dessa frågor.

Maud Björnemalm frågade också om vi skall göra ett tillägg till utlänningslagen. Vi har ju nu en stor utredning som skall studera dessa frågor, och den bör ta upp också detta. Men jag är litet förvånad över att just Maud Björnemalm frågade om vi skall göra ett sådant särskilt tillägg, eftersom ni i alla olika program som kommit fram under den senaste tiden har tyckt att man skall utmönstra alla kriterier i utlänningslagstiftningen och behöver ha bara en enda skyddsregel. Det finns alltså här litet olika signaler från socialdemokraternas sida.

När det sedan gäller särskilda insatser för invandrare som har svårt att få

arbete vill jag fråga: Tycker socialdemokraterna nu att man skall strunta i att vidta särskilda åtgärder för den grupp som kanske ha svårast att få arbete?

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

Anf. 74 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Min fråga om tillägg till utlänningslagstiftningen ställdes mot den bakgrunden att Daniel Anderson, som är politiskt sakkunnig hos Birgit Friggebo, i ett radioprogram har sagt att lagstiftningen är solklar på denna punkt och därvid även läste upp vad som ingår i Genèvekonventionen. Genèvekonventionen finns intagen i vår asylslagstiftning, men det finns inget enskilt skäl rubricerat sexuella övergrepp, och det var mot den bakgrunden som jag ställde min fråga. Man fick den uppfattningen att regeringen skulle komma tillbaka till riksdagen med ett förslag om att ta in detta i lagstiftningen.

Jag vet mycket väl att det ingår i kommitténs uppdrag att se över lagstiftningen, och det skall vi naturligtvis göra.

Jag tycker vidare självfallet att man skall göra insatser för alla som är arbetslösa. De måste ges möjligheter att komma ut på den vanliga arbetsmarknaden, och det skall naturligtvis också gälla invandrare. Vad jag ställer mig frågande till är vad det kan föra med sig när man låter arbetsgivarna få invandrarna gratis samtidigt som de får betala för att låta svenska ungdomar få en praktikplats. Jag tycker att man måste ta sig en ordentlig funderare på vad detta kan föra med sig i form av främlingsfientlighet. Det är viktigt vilka signaler man skickar ut.

Anf. 75 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag deltog för ett tag sedan i en mycket lång diskussion här om sexuella övergrepp mot kvinnor, och jag klargjorde mycket tidigt vad som gäller i det avseendet. Även på den socialdemokratiska regeringens tid gavs det svar här i riksdagen om att man i dessa fall skall tillämpa Genèvekonvention. I detta ingick också att man skulle ta ställning till om sexuella övergrepp förekommit och att det kunde vara ett skäl för att få uppehållstillstånd.

Jag tycker att det är viktigt att vi inte genom misstänkliggöranden urholkar detta utan håller på det. Nu har också flyktingskommissarien bekräftat att man även internationellt anser att sexuella övergrepp kan vara ett skäl för att få uppehållstillstånd. Låt oss vara överens om det och om att det är viktigt att myndigheterna är observanta på denna fråga.

Vad sedan beträffar insatser för arbetslösa gäller som riktlinje för arbetsmarknadsmyndigheterna att man skall ta särskild hänsyn till ungdomar, arbetshandikappade och invandrare. Frågan är om socialdemokraterna vill gå ifrån stadgandet om särskilda insatser för dem som har det allra svårast att komma in på arbetsmarknaden. Det har ju visat sig att de olika åtgärder som står till förfogande, t.ex. förhöjda rekryteringsstöd, inte har varit verkningsfulla, och det är dessa som socialdemokraterna nu vill använda. De kommer dock inte att ge några som helst resultat.

Vilka signaler när det gäller främlingsfientligheten ger det att vi inte skall göra några särskilda insatser för invandrare, som alltså skall få fortsätta att gå arbetslösa och leva på allehanda bidrag? Jag tror att det är viktigt att vi

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

låter människor som har yrkesutbildning och akademisk utbildning få visa upp sig och bli prövade. De kan ju precis som när det gäller ungdomspraktikplatserna leda till att de sedan får fasta jobb och kan försörja sig och bidra till utvecklingen av Sverige.

Anf. 76 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Kulturministern tog upp en attitydundersökning om främlingsfientlighet, och jag hälsar det resultat som denna undersökning kom fram till med samma tillfredsställelse som kulturministern. Det har naturligtvis samband med debattklimatet i Sverige. Uppfattningar och uttalanden som kanske inte var rumsrena för tre, fyra år sedan är det nu, och vi kan därför ha en öppen debatt i dessa frågor. Jag tror att det bidrar till att minska främlingsfientligheten.

Vi har i och för sig ställt oss bakom regeringens förslag i budgetpropositionen om att öka anslaget för särskilda åtgärder mot främlingsfientlighet från 10 till 32 miljoner. Med attitydundersökningen i minnet tycker jag att det är märkligt att vi i dagens kärva ekonomiska klimat avsätter 22 miljoner kronor extra till detta. Vi har utgått ifrån att regeringen har ansett att det finns behov av förstärkningar på området, men det skulle vara intressant att höra vad det är för särskilda åtgärder som i sort sett motiverar en fördubbling av anslaget – från 10 till 32 miljoner.

Kulturministern har nu tagit del av Danmarks och Norges syn på repatriering. Vilka slutsatser drar kulturministern för Sveriges del?

Birgit Friggebo säger att vi i Ny demokrati menar att människorna måste stanna kvar på nåder i tio år. De kan alltså mer eller mindre tvingas att åka tillbaka inom en tioårsperiod. FN:s syn på frågan är att repatriering *skall* ske. Jag var nere i Cambodja och Thailand och såg den repatriering som skedde där i FN:s regi. Man hade haft människor i thailändska läger i uppåt tio år. De repatrierades till Cambodja. Det var ett mycket lyckat repatrieringsförsök. Jag tror att alla är överens om att resultatet var lyckat. Därför skall man inte säga att det är en mycket udda uppfattning som Ny demokrati för fram. Tanken finns även hos FN.

Anf. 77 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Lars Moquist välkomnade en öppnare debatt om dessa frågor. Det gör jag också. Men han sade samtidigt att det innebär att man nu får tala om sådant som inte var rumsrent för några år sedan. Det finns faktiskt fortfarande saker som inte är rumsrena i detta land: att hetsa emot muslimer, att berätta vandringsägnor av olika slag och att berätta nedsättande och lögnaktiga historier. Sådant har förekommit inom Lars Moquists eget parti.

När det gäller ökade insatser för att motverka främlingsfientlighet kan jag säga att vi vet att rädsla ofta föds i okunskap. Det man inte känner till och inte vet så mycket om ger ofta en naturlig rädsla. Det är en naturlig mänsklig egenskap. Därför är naturligtvis faktaredovisning en väldigt viktig fråga. De ökade resurserna skall delvis användas till fakta och upplysning.

Det finns också väldigt många enskilda organisationer som har projekt av olika slag för att minska konfrontationer mellan olika grupper, inte minst bland ungdomarna. De 10 miljoner som har beviljats förut har använts bl.a.

till projekt där ungdomar kan få mötas och lära känna varandra. Därmed undanröjer man risken för konfrontationer, främlingsrädsla och främlingsfientlighet.

Jag har också varit i de thailändska flyktingförläggningar som låg på gränsen till Cambodja. Är det detta Ny demokrati vill åstadkomma? Det var flyktingförläggningar ute i urskogen, helt avskilda från det normala samhället, där man skall leva i tiotals år och sedan bussas tillbaka.

Jag vet att många anser att den repatrieringen var bra. Jag anser det själv mot den bakgrund som fanns, nämligen att folk satt inspärrade i flyktingläger helt vid sidan av samhället. Då var det säkert bättre att de fick komma tillbaka till sitt land.

Är det sådana läger som Lars Moquist vill ha i våra norrländska skogar?

Anf. 78 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Kulturministern försöker slå tillbaka när det gäller fri debatt och pratar om att Ny demokrati har gjort märkliga uttalanden gentemot muslimer. Jag tror inte att kulturministern skall vara så stor i orden i detta sammanhang. Sådana misstag kan ske. Jag tror att de flesta folkpartister läste lusen av Birgit Friggebo efter de famösa uttalandena om kosovoalbaners benägenhet för snatterier. Jag tycker inte att det finns så stor anledning för Birgit Friggebo att ta så stora ord i munnen.

Vi vill självfallet inte ha några cambodjanska läger i Sverige. Birgit Friggebo gör sig ständigt skyldig till sådana befängda kullerbyttor och resone-mang. Jag ville bara påpeka att det inte är något märkligt med att man återförvisar människor och låter dem åka tillbaka inom en tioårsperiod. Det har man gjort i Thailand. Jag är väl medveten om att människorna där levde under väldigt hårda förhållanden. Vi skall självfallet inte ha cambodjanska läger, med den svåra ekonomiska situation som man hade i dessa läger, i Sverige.

Men bråka inte så mycket om att en ganska oerfaren riksdagsledamot – som inte var riksdagsledamot vid detta tillfälle – har kommit med något uttalande, när Birgit Friggebo, med tjugo års erfarenhet från riksdagsarbete, kan fälla sådan uttalanden om kosovoalbaner!

Anf. 79 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Denna fråga har granskats bl.a. av konstitutionsutskottet. Jag har också bett om ursäkt för att tungan slant vid ett tillfälle. Det finns faktiskt en skillnad mellan det och att på gator och torg driva kampanj och upprepa sina uttalanden gång på gång.

Jag vet inte om tungan slant på Lars Moquist när han talade om att man skulle "återförvisa" människor. Det intressanta är om Lars Moquist ser det thailändska exemplet som en modell. Han tog ju upp det i diskussionen om hur vi i Sverige skall förhålla oss till temporära eller permanenta uppehållstillstånd.

Jag tror att vi alla här i riksdagen är överens om att vi skall möjliggöra för människor att återvända till sina hemländer. Jag tror att alla egentligen innerst inne önskar det, men det finns mycket som gör att man inte kan för-

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

verkliga det. Barnen har vuxit upp och förankrat sig i det nya landet under lång tid. Det kan finnas andra orsaker. Då skall vi försöka hjälpa till.

Den avgörande frågan blir om återvändandet skall ske frivilligt eller om det skall ske med tvång. Ny demokrati vill att det skall ske med tvång inom en tioårsperiod, medan åtminstone jag anser att det skall ske frivilligt genom att man gör stödinsatser för de människor som har intresse av och vill återvända till sitt forna hemland.

Anf. 80 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är glad över att höra att Birgit Friggebo uttalar att det är bra att flyktingfientligheten har minskat. Det är väldigt viktigt vad ledande politiker säger. Det är man medveten om vad gäller EG-frågan. Mer än 50 % av svenska folket är emot EG. Då säger politikerna att de skall gå ut och skapa opinion. Men när det gäller en sak som flyktingfientlighet har det varit litet olika inom de olika partierna. Även hos oss har man närmast sig det negativa.

Jag är litet besviken över att Birgit Friggebo slarvigt säger att Vänsterpartiet vill ha en flyktingpolitik där de asylsökande regelmässigt ges tillfälliga uppehållstillstånd på tre år. Det är inte sant. Vi förutsätter naturligtvis att det skall gälla vid väldigt speciella situationer, t.ex. en kärnkraftsolycka någonsins i Östeuropa. Vi försöker att vara realistiska och tänka efter. Vi har resonerat som så, att det är möjligt att återvända inom en treårsperiod. Men efter en tid av tre år är åtminstone barnen så integrerade i samhället att det inte är möjligt att neka dem som vill ha det permanent uppehållstillstånd.

Det går naturligtvis att ge sjukvård, bostad, skolgång och arbetsmöjligheter även till flyktingar som har tillfälliga uppehållstillstånd.

Många av de saker som Birgit Friggebo räknade upp och som gäller Kosovo är bekräftade. Birgit Friggebo kan inte säga att de inte är bekräftade. De är bekräftade.

Anf. 81 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Vänsterpartiet har, enligt min uppfattning, många gånger bra åsikter om flyktingpolitiken. Vi ligger ganska nära varandra. Därför förvånar det mig att Vänsterpartiet kliver upp på den här vagnen i diskussionen om att mer regelrätt införa temporära uppehållstillstånd.

Enligt vad jag kan utläsa av Vänsterpartiets motion tycker partiet att t.ex. bosnierna skulle ha fått temporära uppehållstillstånd. Man nämner en tidsperiod på tre år. Det betyder alltså att de bosnier som vi nu ger möjlighet att börja försörja sig, gå i skolan ordentligt osv., skulle ha väntat till 1996. Jag tycker inte att det är en bra politik.

Frågan är: Anser Berith Eriksson att vi skulle ha väntat med att ta upp diskussionen om permanenta uppehållstillstånd för bosnier till 1996?

Jag har inte velat ge någon förskönande bild av Kosovo. Tvärtom har jag tagit upp en rad oacceptabla företeelser där nerifrån. Men det förekommer också överdrifter, som inte någon tjänar på att sprida. Dels skapar de naturligtvis en väldig oro hos kosovoalbanerna själva, dels skapas oro hos de människor som engagerar sig för dem.

Situationen i Kosovo är eländig nog utan att man skall behöva ta till propa-

gandaöverdrifter, något som förekommer hos alla sidor vid krig, oroligheter och när man inte är överens och sams. Jag tror inte att någon av oss har nytta av sådana överdrifter. Jag tror också att det är viktigt för de svenskar som engagerar sig för de asylsökande att veta att vissa saker som nämns faktiskt inte förekommer där nere.

Anf. 82 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Ja, vi har legat nära varandra i frågan om flyktingpolitik.

Men det är ju en feltanke redan från början att man med temporärt uppehållstillstånd inte skulle ha möjlighet till skolgång, sjukvård och arbete. Självfallet skulle vi kunna utforma det så att det var möjligt. Det är upp till oss själva att göra det.

Även utan hänsyn till överdrifter ser vi att andra länder omkring oss har gjort bedömningen att asylsökande inte kan skickas tillbaka till Kosova nu. Så det är ändå högst nödvändigt att man i nuläget inför verkställighetsstopp för avvisning av kosovaalbanerna.

Anf. 83 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Som Berith Eriksson påpekade är det naturligtvis möjligt att sätta in alla integreringsinsatser också vid temporära uppehållstillstånd. Naturligtvis är det möjligt.

Men Berith Eriksson förordar ju att människor, som fått komma in i vårt samhälle, efter en viss period med tvång skall föras tillbaka till sina hemländer, om läget har blivit ett annat där. Jag menar att det måste ske frivilligt, men att vi naturligtvis skall stötta de människor som vill åka tillbaka genom repatrieringsinsatser av olika slag.

Berith Eriksson sprider en uppgift som inte är sann. Den är ganska vanlig i flyktingpolitiken när det gäller enskilda fall, och den går ut på att andra länder gör precis tvärtom. Det är inte så. Det finns också andra länder som prövar kosovaalbanernas skäl individuellt och som även verkställer avvisningar.

Över jul var det 25 000 personer som frivilligt åkte tillbaka till Kosovo från Schweiz. Det var personer som inte har sökt asyl i Schweiz men som har möjlighet att vara där av andra skäl. De åkte hem över helgen och besökte Kosovo.

Jag säger inte detta för att på något sätt mildra kritiken mot vad serberna gör i Kosovo. Där sker övergrepp, och där är elände. Vissa grupper har definitivt behov av att få skydd någon annanstans för att undkomma övergrepp av de serbiska terroristerna. De skall få stanna i Sverige. Som jag sade tidigare har ca 3 000 personer hittills beviljats uppehållstillstånd i vårt land.

Anf. 84 GUSTAF VON ESSEN (m):

Herr talman! Flyktingpolitiken måste bygga på både humanitet och realism. Man måste försöka få en förankring i breda folkgrupper för flykting- och invandringspolitiken.

Det är väl ingen tvekan om att den förankringen i någon mån saknas i dag. Det tyder också attitydundersökningarna på. De visar kanske inte någon ökning av främlingsfientlighet och sådant, vilket nog är det allra viktigaste,

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

men de visar att många är kritiska mot den invandringspolitik som har förts och fortfarande förs.

Från moderat håll vill vi nu alltmer betona skyddsaspekten. Människor som har behov av skydd och som söker skydd skall också kunna erbjudas det. Men samtidigt skall man också klargöra att detta uppehållstillstånd endast ges så länge skyddsbehovet kvarstår. Detta är också en politik som norrmännen nu planerar att införa.

Vi är i hög grad inställda på att man skall ge tillfälliga uppehållstillstånd och mycket noggrant och tydligt klargöra att det just är fråga om tillfälligt uppehållstillstånd. Om skyddsaspekten inte längre föreligger skall personerna repatrieras, dvs. återsändas till det land varifrån de kom. Men givetvis bara om det är möjligt.

Skyddsaspekten skulle kunna vara två eller möjligtvis tre år. Därefter måste ett slutligt ställningstagande ske. Om skyddsaspekt då fortfarande föreligger förordar jag permanent uppehållstillstånd. Jag är alltså inte inne på någon tioårsperiod utan på en treårsperiod.

Frågan om tillfälliga uppehållstillstånd börjar nu diskuteras alltmer i olika sammanhang. Jag nämnde Norge, som planerar att införa ett sådant system. Danskarna har det ju redan. Vi har också i direktiven till utredningen om invandrar- och flyktingpolitiken fått i uppdrag att utreda detta. Jag tror att även UNHCR, som driver denna linje på alla sätt, kommer att ge sitt bifall till inställningen att tillfälliga uppehållstillstånd skall ges i Sverige.

Vi kommer nog att återkomma till frågan flera gånger, men jag är rädd för att invandrarministern är på väg att gradvis bli något mer ensam i sin hållning i dessa frågor.

När det gäller kosovoalbanerna vill jag också understryka att det är svårt och ibland stötande med vissa avvísningar. Att skicka ned barnfamiljer till en gränsstation mitt i vintern utan att veta om de har någonstans att bo är stötande. Man borde kunna överväga att skjuta på verkställigheten i vissa fall.

Humanitet måste praktiseras också i samband med avvísningar. Ibland känner jag att det inte alltid sker.

I övrigt delar jag invandrarministerns uppfattning att det verkligen görs individuella prövningar och att många kosovoalbaner får stanna av politiska och andra liknande skäl.

Det eländiga i sammanhanget är egentligen de långa handläggningstiderna. Om nu handläggningstiderna är uppåt två tre år, som de i många fall är för barnfamiljerna, är det inte de asylsökande som skall drabbas av att myndigheternas handläggning dragit ut på tiden, så att det blir svårare att avvisa. Myndigheterna har ett ansvar. Man kanske borde införa ett slags uppehållsgaranti som innebär att om den enskilde asylsökanden inte fått besked inom rimlig tid och inte heller själv bidragit till förseningen, borde det ligga på myndigheternas ansvar att ge uppehållstillstånd. Det är otillständigt med dessa långa handläggningstider. De förorsakar mycket av detta elände.

Vad gäller avvisning vill jag helt kort uppehålla mig kring kyrkofriden. Den razzia som gjordes i Alsike kloster har som bekant uppmärksamats. Jag förespråkar kyrkofrid i så måtto att kyrkan skall betraktas som ett helgat rum, en plats där man kan få frid och där man kan få vara ifred. Men det

måste naturligtvis hanteras med omdöme av de kyrkliga myndigheterna och prästerna. Det gäller även dem som arbetar i kloster. Om man gör dessa platser till illegala flyktingförläggningar och dessutom talar om att man anser att myndigheterna inte kan fatta rätt beslut, då tar man på sig ett mycket stort ansvar. Men något slags kyrkofrid bör övervägas. Är invandrarministern intresserad av att bidra till den diskussionen på ett konstruktivt sätt?

Anf. 85 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Gustaf von Essen sade att flyktingpolitiken skulle vara humanistisk och realistisk. Men han glömde att den också skall innefatta de internationella åtaganden som Sverige har gjort.

Rätten att söka asyl får aldrig ifrågasättas, även om man har tillfälligt uppehållstillstånd. Orsaken till att införa möjligheten till tillfälliga uppehållstillstånd är att vi i Sverige praktiskt skall kunna hantera en extremt hög anströmning av asylsökanden. En god repatrieringspolitik, naturligtvis en frivillig sådan, behövs för alla, inte enbart för dem som haft tillfälliga uppehållstillstånd. Kravet på en aktiv repatrieringspolitik omfattande alla flyktingar som kommer till Sverige har vi i Vänsterpartiet i väldigt många år framfört i våra motioner. Det skall också vara helt klart att Genèvekonventionen inte skall kunna sättas ur spel, även om tillfälliga uppehållstillstånd ges. Men möjligheten att söka asyl under sådana omständigheter skall finnas.

Anf. 86 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag har samma syn på tillfälliga uppehållstillstånd som Berith Eriksson. En slutlig asylprövning måste kunna ske på de grunder som Berith Eriksson nämner här. Det ser jag som en självklarhet.

Men skyddsbehovet skall poängteras. Om någon på grund av politisk förföljelse i sitt hemland kommer till Sverige och man efter något år eller två uppmärksammar att det inte längre förekommer någon förföljelse i det land som vederbörande kommer ifrån – låt oss säga att demokratiska val skall komma till stånd och att situationen är en helt annan – så är det lika självklart att personen i fråga åker tillbaka – det har alltså konstaterats att något skyddsbehov inte längre föreligger. Det tror jag att de flesta svenskar ställer upp på. Givetvis har den personen möjlighet att söka asyl i en sådan situation, men om denne får det är en annan sak. Skyddsbehovet är alltså det primära.

Efter tre år går dock gränsen. Det tycker jag i likhet med många andra här. Efter tre år kan man inte tvinga folk tillbaka till sitt hemland, utan man måste göra en ny prövning för att komma fram till en slutlig bedömning.

Anf. 87 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Gustaf von Essen tog upp frågan om de långa handläggnings- tiderna. Han sade bl.a. att det blir svårare att verkställa avvisningar på grund av de långa handläggningstiderna. Man kan med rätta kritisera de långa handläggningstiderna. Vi har vidtagit en mängd åtgärder, bl.a. anställt fler handläggare, för att kunna korta ned tiderna. Nu sjunker tiderna drastiskt.

Men det intressanta är att Gustaf von Essen och många andra samtidigt

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

kan säga att det skall finnas tillfälliga uppehållstillstånd. De skall vara upp till tre år eller ännu längre. Sedan skall människorna få åka hem. Om det inte finns något skyddsbehov skall de åka hem – visserligen kan de söka asyl. Då är det plötsligt väldigt enkelt. Man sätter folk på bussar och skickar hem dem. Alla är nöjda och glada, även de som körs ut med tvång. Detta är vad det hela handlar om.

Jag begriper inte denna diskussion. För några år sedan var den vanligaste politiska frågan i denna kammare att korta ned handläggningstiderna. Det gick inte att ha de så. En av motiveringarna var att folk skulle få snabba besked om de kunde börja att satsa på en framtid i Sverige eller om de skulle åka tillbaka till sina hemländer.

Nu står samma personer här och säger att det kan vara fråga om tillfälliga uppehållstillstånd på tre, fyra eller tio år. Sedan är det bara att sätta människorna på bussen när kriget är över. De kommer att vara snälla och glada, och det kommer att vara så lätt. Jag förstår inte denna dualistiska uppfattning som dessa personer kan redovisa vid ett och samma tillfälle. Det är bakgrunden till att jag vill driva denna fråga hårt. Det skall vara en ordentlig diskussion. Är det verkligen rimligt att ha en politik som går ut på att folk körs ut?

Gustaf von Essen säger att jag är tämligen ensam om att driva denna politik. Men därför är det inte alldeles säkert att jag faktiskt har fel utan tvärtom rätt.

Anf. 88 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Kulturministern är upprörd över det som sker i dag. Handläggningstiderna är och har varit sådana att människor befinner sig i två tre år i otrygghet utan att få veta vilka spelregler som gäller – för att sedan bli bussade till gränsen till Kosovo och instjälpta över gränsbommen. Är det humanitärt?

Jag menar att de som kommer hit och vill ha skydd skall få det om de uppfyller kriterierna. De vet från början att det är fråga om tillfälliga uppehållstillstånd. Myndigheterna vet det. Politikerna vet det, och all personal vet det. Hela arbetet med flyktingarna under denna period är inriktat på att det kan bli fråga om ett återvändande. De skall ha ett bra mottagande med den humanitära service som kan förväntas. Det är en väldigt skillnad.

Vi bedriver i dag en dubbelsidig italiensk bokföring. Vi låtsas vara humanitära och fina. Men egentligen tar vi två tre år av dessa människors liv för att sedan kasta ut dem. Är det bättre?

Anf. 89 JAN ERIK ÅGREN (kds):

Herr talman! Det råder en alltmer ökande turbulens i flyktingfrågan. I samband med den uppmärksammade polisinsatsen i Alsike kloster den 24 november i fjol ställdes frågan om kyrkofrid i centrum. Vad är det som gäller egentligen? Vad står begreppet kyrkofrid för?

Den debatt som uppstått har gällt både asylsökande flyktingars rätt och möjlighet att få vistas i svenska kyrkor och om polisen kan gå in i en kyrka och gripa asylsökande för att kunna verkställa ett utvisningsbeslut.

Kyrkofrid har länge varit ett självklart begrepp i stora delar av världen,

inte bara i det vi kallar demokratiska länder. Den ingår som en del i det större sammanhang som handlar om asylrätten och som är av urgammalt ursprung.

De gammaltestamentliga, judiska fristäderna fick sina naturliga motsvarigheter i den medeltida kyrkans kloster och kyrkor. Kyrkofrid krävdes av den kanoniska rätten, och den återfinns i olika svenska landskapslagar och stadgades i rikslag av Birger Jarl. I kyrkolagen 1686 utvecklades och skärptes lagen för skydd av kyrkorum och gudstjänstdeltagare.

Herr talman! I skriften Svenska kyrkans invandrar- och flyktingarbete, utgiven av svenska kyrkans församlingsnämnd i mars 1993, sägs bl.a. om kyrkorummet som tillflyktsort: "Kyrkorummet som skyddas av kyrkofrid har sedan gammalt varit en tillflyktsort för människor i nöd och vi har fått se denna tradition återupplivad. Denna sista vädjan i en desperat situation har ett symbolvärde i hela vårt samhälle. Vi i kyrkan skall agera ansvarsfullt, så att kyrkofriden respekteras i samhället och för att denna tradition skall leva vidare."

Låt mig ge en kort uppgift från vårt OS-aktuella grannland Norge. Justitieminister Grete Faremo lovade i juli 1993 att respektera kyrkofriden. Fast kyrkofriden inte har någon juridisk legitimitet i Norge, kan den genom detta löfte anses ha fått en moralisk sådan.

I nuvarande svensk rättsordning är begreppen kyrkofrid, eller kyrkoasyl, i betydelsen av plats där polisen saknar rätt att gå in utan kyrkans tillstånd, okända. Något moraliskt löfte att respektera kyrkofriden motsvarande det i Norge har mig veterligt inte givits av någon svensk minister eller motsvarande.

Rikspolischefen Björn Eriksson skrev den 20 juni 1990 i brev till samtliga polismyndigheter i landet bl.a. följande: "För egen del anser jag att några särregler för tvångsingripanden i kyrkor, kloster och liknande lokaler inte bör införas. — — — Det kan enligt mitt förmenande inte komma ifråga att införa någon slags frizoner, där polisingripanden överhuvudtaget inte skulle få ske. I ett samhälle som vårt finns det inget behov av att ordna en fristad för personer som är misstänkta för brott eller som eftersöks enligt annan lagstiftning. En annan sak är att hänsyn så långt möjligt bör tas till kyrkorummets helgd vid en husrannsakan eller liknande eftersökning."

Skillnaden i uppfattningen om vad kyrkofrid står för har på senare tid vuxit mellan företrädare för Polisen och t.ex. företrädare för Svenska kyrkan. Så lät för bara några veckor sedan Växjöbiskopen Jan-Arvid Hellström sätta upp en skylt på kyrkporten till Hjälmteryds kyrka med orden: "Detta är heligt rum. Här råder kyrkofrid. Jan-Arvid Hellström. Biskop."

Från kyrkligt håll ses den önskvärda s.k. kyrkoasylen, fristaden, som en moratoriefråga, som ett temporärt skydd och rådrum i syfte att garantera tid för en värdig ärendeprovning. Kyrkan menar att denna okränkbarhetens långa historia vittnar om dess stora tyngd, och kyrkan känner sig nu särskilt utmanad i invandrar- och flyktingarbetet. Svenska kyrkan intensifierar nu arbetet med att definiera kyrkofridsbegreppet och fristadsbegreppet. Statens invandrarverk har tidigare förespråkade en utredning och reglering av begreppet kyrkofrid.

Herr talman! Vare sig man nu är engagerad i vad som händer med de flyk-

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

tingar som sökt kyrkofrid och rådrum i Åsele kyrka, Ucklum eller någon annanstans, är det enligt min mening helt klart att begreppet kyrkofrid måste stärkas. Jag skulle vilja göra förre ärkebiskopen Bertil Werkströms ord till mina och hävda "att kyrkorummet har samma rätt till integritet som våra ambassader i främmande länder självklart tillerkänns".

Lagstiftad kyrkofrid borde gälla lokaler som vigts för permanent gudstjänstbruk, liksom de delar av kloster som omfattas av s.k. klausur. I dessa lokaler skulle myndigheterna få bereda sig tillträde utan huvudmannens tillstånd endast vid fara med avseende på liv, hälsa och egendom. Skulle kyrkoasylen av olika skäl missbrukas eller bli ohållbar, kan kyrkorådet eller kyrkoherden begära avhysning hos polisen.

Vi i kds menar att respekten för kyrkofriden måste återupprättas och upprätthållas. Kyrkan måste få vara en fredad zon. Sverige som ett land i den kristna kulturkretsen bör självklart hävda och skydda de värderingar som ligger i begreppet kyrkofrid och som innebär gudstjänstdeltagares trygghet och kyrkorummets helgd. Vi måste också kunna ge människor i nöd rådrum.

Anf. 90 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag noterade inlägget från Jan Erik Ågren med visst intresse, därför att jag själv hade några tankar omkring detta. Jag vill bara ställa några frågor för att få kompletterande upplysningar.

Skiljer Ågren på kyrkofrid och fristad? Det är för mig två olika saker. Det är en sak om en flykting, en förföljd person eller en person som över huvud taget är i nöd kommer in i kyrkan och vill utnyttja kyrkofriden, om han säger att han är förföljd och måste ha skydd under en kort period. Den kyrkofriden skall respekteras. Så sker också på kontinenten.

Det är en annan sak om kyrkorna sätter upp fristadsrörelser och frizoner, om de säger att myndigheterna har fattat felaktiga beslut när det gäller vissa avvísningar och vill härbärgera personer i kyrkor, kanske under lång tid. Då har de gått över gränsen. Därmed anser de att de inte behöver följa demokratiska beslut, därför att de vet bättre.

Jag vill klara ut vad Ågren egentligen åsyftar. Vill han ha halvlegala flyktingförläggningar som drivs av kyrkan, utanför samhällets normala ramar, eller är det den verkliga kyrkofriden han är ute efter?

Anf. 91 JAN ERIK ÅGREN (kds) replik:

Herr talman! Jag tog upp begreppet kyrkofrid i debatten därför att jag menar att det som har hänt under senare tid visar att det finns så väldigt många olika uppfattningar om vad kyrkofrid som begrepp står för. Jag skulle vilja, som jag också nämnde i mitt anförande, att man gick igenom detta ordentligt, så att företrädare för kyrkan, polis, andra myndigheter och de som är engagerade när det gäller flyktingarbete kan vara överens om vad som gäller.

Jag vill säga att det är kyrkofrid i den gamla meningen som jag hävdar. Vi måste på ett bättre sätt än i dag vara klara över hur den skall definieras och vad den står för. Det skulle vara en fördel i dagens situation, för myndigheter, polis, kyrkan, flyktingar, flyktingorganisationer, osv. Det är viktigt att det inte uppstår en situation där det skapas motsättningar mellan polis och

Anf. 92 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! I det sekulariserade Sverige finns inte längre samma känsla för kyrkorummets helgd som vi tidigare har fått uppleva. Däremot har många av de asylsökande en sådan känsla. Vi har krävt att det i polislagen skall skrivas in att det endast är den som ansvarar för kyrkolokalen som kan medge att personer får söka skydd där och medge att polis kan gå in där för att söka efter personer.

Det som hände i Alsike handlar om mycket mer än bara en frizon. Det handlar om värdighet även när det gäller att avvisa asylsökande. När polisen agerar på det sätt som den gjorde där, inför kameror och publik, kan man föreställa sig hur det går till i andra sammanhang – vilket det också finns många vittnesbörd om.

Behovet av att sända signaler, av signalbärare, som jag tog upp i mitt inlägg tidigare, har fått till följd att praxisbildningen är oklar och bedömningsarna inkonsekventa, och att antalet personer som gömmer sig är större. Problemet är alltså litet större än frågan om kyrkofridens helgd. Det handlar också om ett värdigt avvisande av människor.

Anf. 93 JAN ERIK ÅGREN (kds) replik:

Herr talman! Det handlar om att behandla alla människor på ett värdigt och likartat sätt. Det handlar om att reda ut begreppen och att vara överens om vad det är som gäller. Som jag sade tidigare, skulle det underlätta för många av dem som är i den här situationen.

Jag sade i mitt anförande att samma rätt till integritet som våra ambassader har skall gälla för kyrkofrid i kyrkorummet. Det gjorde jag för att lyfta fram frågan och visa hur viktig kyrkofriden är.

Det enda riktiga är, enligt min uppfattning, att kyrkan har ansvaret för kyrkorummet. Om någon vill vara där skall det ske enligt överenskommelse med dem som har ansvar för kyrkan och de lokaler som hör dit.

Jag hoppas att den här debatten kan bidra till att de här begreppen utreds och att begreppet kyrkofrid stärks. Jag tror att alla skulle tjäna på det.

Anf. 94 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Efter den största flyktingströmmen sedan andra världskriget visar västländerna en tydlig tendens att införa allt fler restriktioner i lagar och praktisk tillämpning, bl.a. genom skärpta avvisningsbestämmelser och visumtvång. De inskränkningar som görs sker framför allt i rättstillämpningen. Så sker också i Sverige. Det är framför allt kosovoalbaner, peruaner, kurder och zigenare som berörs.

Det förvånar mig att invandrarministern kunde lämna debatten utan att ta ställning till frågan om verkställighetsstopp för bl.a. kosovoalbaner och utan att ens säga något om huruvida det finns beredskap för det.

Det är inte möjligt att med framgång bekämpa rasfördomar och flyktingfientlighet utan att med kraft slå vakt om asylrätt och solidarisk flyktinghjälp. Den tendens som finns i motsatt riktning måste brytas. Om inte, kom-

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

mer den allvarligaste flyktingvågen i Europa sedan andra världskriget att få katastrofala verkningar för skyddsbehövande människor på flykt.

Utan en solidarisk flyktingpolitik blir effekten att vi får ännu fler flyende människor som lever underjordiskt, arbetar och bor svart. Det rör sig om miljontals människor som lever på detta sätt i Central- och Västeuropa. Ingenting är mer negativt för den fasta befolkningen i berörda länder. Men regeringarna i Västeuropa har ännu inte vågat ta de politiska och ekonomiska krafttag som behövs, trots stark kritik från de parlamentariska församlingarna inom EG och Europarådet.

De som enligt nuvarande lagstiftning beviljas uppehållstillstånd i Sverige är flyktingar enligt Genèvekonventionen, krigsvägrare och de facto-flyktingar. Uppهållstillstånd kan också ges av humanitära skäl. Som vi socialdemokrater framhåller i en motion av alla ledamöter i Stockholms stad och län, är det angeläget att Sverige upprätthåller dessa grundläggande regler i vår lagstiftning. Det ökar våra möjligheter i Europa och i övrigt på det internationella planet att vara pådrivande för en mer rättvis ansvarsfördelning av förpliktelserna för asylsökande och flyktingar.

Vad Gustaf von Essen har sagt här i dag innebär att han är förespråkare för betydande inskränkningar i den lagstiftning som vi har nu, och hans inställning ligger inte särskilt långt från Lars Moquists.

I propositionen om mottagande av asylsökande anges att tidsbegränsade uppehållstillstånd bör användas främst då de skyddssökande flyr undan konflikter och kriser, som kan bedömas ha kortare varaktighet.

Det är angeläget att understryka att tillfälliga uppehållstillstånd inte får inkräkta på asylrätten. Det finns utan tvekan en påtaglig risk att så skall kunna ske i rättstillämpningen.

Det bör med större klarhet och tydlighet framgå att stor vikt läggs i rättstillämpningen vid att inte inskränkningar görs i den skyddssökandes rätt att vid behov få sin asylansökan behandlad i vanlig ordning. Det är erforderligt att regeringen tillser att anvisningar om detta tillkommer.

I regeringsförslaget framhålls att tillfälligt uppehållstillstånd, som kan avse högst tolv månader, skall innefatta insatser för förberedelser för ett återvändande. Frågan om vad som skall inträffa i händelse att skyddsbehovet kvarstår efter tolv månadersperioden är inte i tillräcklig grad preciserad. Det behövs nya överväganden och förslag om detta. Här bör de anvisningar och uttalanden som gjorts från UNHCR vara vägledande.

De flesta flyktingar har en önskan om att kunna återvända till sitt hemland. Vilka möjligheter som finns till frivillig återvandring är för dem en mycket viktig fråga.

Det är hög tid att regeringen framlägger ett konkret återvändandeprogram, vilket saknas i årets budgetproposition. Det finns utredningar om detta som aldrig har lett till något resultat. Inte heller i årets budgetproposition finns några nya förslag. Tillräcklig vägledning för detta finns inte bara i forskningsrapporter och utredningar utan även hos UNHCR samt olika nationella och internationella frivilligorganisationer.

Herr talman! Anslagen till hemspråksundervisningen föreslås minska med 120 miljoner kronor, och hemspråksundervisning skall endast erbjudas invandrarelever under deras första sju skolår. Jag anser att budgetpropositio-

nens förslag angående hemspråksundervisningen behöver ses över. Det är också angeläget att en översyn sker av hur enskilda kommuner använder de pengar som anslagits för undervisning i svenska 2 och hemspråk för invandrarbarnen och hur bestämmelserna gällande denna undervisning följs.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 95 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! UNHCR poängterar nu skyddsbehovet i allt större utsträckning. Man talar om repatriering som första alternativ, uppehåll och insatser i närområdet syftande till repatriering som andra alternativ, tillfälliga uppehållstillstånd i tredje asylland som tredje alternativ och, om detta inte är möjligt, permanenta uppehållstillstånd i tredje asylland som fjärde alternativ.

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Vi i Sverige går på det fjärde alternativet direkt, tycks det. Jag är kritisk till beviljandet av permanenta uppehållstillstånd som förstahandsalternativ. Det hade varit naturligt med tillfälliga uppehållstillstånd, som danskar och norrmän har bestämt sig för.

I Norge förbereder man ett lagförslag – det är en socialdemokratisk regering som gör det – som går ut på att just prioritera skyddsbehovet och återvändandet. Man gör återvändandet obligatoriskt då skyddsbehovet inte längre föreligger. Man talar om tidsgränser på tre till fem år. Detta sker i samordning med UNHCR. Generalsekreteraren i UNHCR har t.o.m. godkänt den norska modellen.

Det är precis den modellen som jag förespråkar här, vilket invandrarministern och tydligen också Hans Göran Franck hetsade upp sig över. Det må vara en inskränkning, men om man har klara spelregler och gör detta i samklang med UNHCR och övriga västeuropeiska länder är det bara bra, därför att vi behöver en ökad samordning.

Anf. 96 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det finns ingen som helst upphetsning i den här diskussionen.

När det gäller frågan om asylsökande, flyktingar och andra skyddsbehövande anger UNHCR mycket tydligt att det grundläggande och det som i första hand gäller är Genèvekonventionen om asylrätten.

När det sedan gäller frågan vad som skall tillkomma därutöver nämnde jag att det rör sig om de facto-flyktingar – det är det som gäller i andra hand. På den punkten är UNHCR mycket klar: man förordar att länderna skall ha en lagstiftning och/eller en tillämpning som ger de facto-flyktingar rätt att få uppehållstillstånd i ett land.

Det är för det tredje fråga om krigsvägrare. På den punkten är UNHCR:s ståndpunkt också klar, liksom när det gäller de humanitära skälen.

Till detta kommer nu frågan om tillfälliga uppehållstillstånd på grund av massutvandring från vissa länder. Det är en alldeles särskild fråga. UNHCR har uttalat sig positivt om det, men i likhet med vad jag har framhållit i dag har man mycket tydligt sagt att detta inte skall inskränka asylrätten.

Anf. 97 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag tror att Hans Göran Franck och jag är överens om att asylrätten inte skall inskränkas – tvärtom, den skall vi slå vakt om. Genèvekonventionen är tydlig på den punkten. Vad jag är ute efter är något annat.

Om det exempelvis kommer hit en författare från Cuba som är förföljd av Castro får han givetvis politisk asyl enligt alla de konventioner som Hans Göran Franck har nämnt. Om då Castro försvinner ett och ett halvt år senare – förhoppningsvis kommer det också att ske – och demokratiska val äger rum, tycker Hans Göran Franck då att det är fel att gå till den mannen och säga: Nu föreligger faktiskt inget skyddsbehov längre, utan nu kan du återvända. Det kan man göra om man har beviljat tillfälligt uppehållstillstånd och klargjort att flyktingen inte får något permanent uppehållstillstånd här om det inom exempelvis en treårsperiod inträffar förändringar som gör att skyddsbehov inte längre föreligger. Det är detta det handlar om.

Jag tycker att det är en mycket naturlig signal till alla som kommer hit att skyddsbehovet skall tillfredsställas när de kommer hit, men om skyddsbehovet inte längre föreligger efter ett, två eller tre år – det kan göras omprövningar – upphör det tillfälliga uppehållstillståndet och repatriering sker. Men om det efter tre år är klarlagt att skyddsbehovet fortfarande föreligger skall den slutliga asylansökan prövas, och då kan de få permanent uppehållstillstånd.

Anf. 98 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det som Gustaf von Essen säger innebär att han vänder på frågan och på det viset tubbar på reglerna om asylrätt. Är en person, som kommer från Cuba eller någon annanstans, enligt Genèvekonventionen respektive svensk lagstiftning att betrakta som politisk flykting skall han ha sin sak prövad i samband med sin asylansökan. Han skall inte behöva gå via något tillfälligt uppehållstillstånd för att man sedan skall ta ställning till om han är politisk flykting eller inte. Det sättet att hantera frågorna skulle kunna komma att skapa oreda.

Det är angeläget att man har strikta och grundläggande regler om detta. I annat fall kommer de länder som redan nu intar en alldeles för restriktiv hållning – långt mer restriktiv än den som vi har i Sverige – att få vatten på sin kvarn.

Övrigt

Anf. 99 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! Jag skall till att börja med återkomma till vad jag sade i mitt jungfrutal i denna kammare. Ämnet var då rättstrygghet.

Jag förvånade mig över att det var så litet diskussion om rättstrygghet här i kammaren. Jag kan nu konstatera att detta ämne inte har varit uppe i den allmänpolitiska debatten i kammaren sedan dess. Anledningen till att jag tog upp det var att jag kom från en 21-årig erfarenhet som polis på gatorna. Jag tyckte att det var oerhört intressant och var förvånad över att det var så litet debatt om det.

Jag sade i mitt jungfruanförande att jag tyckte att det var många saker i regeringsförklaringen som var bra men att jag i den saknade åtgärder för att förebygga de nazistiska och fascistiska tendenser som finns ute i Europa, så att de inte får fotfäste i vårt land. Jag sade: Vi måste komma ihåg att förebygga rasism.

Sedan vet inte jag om det är därför att jag tillhör Ny demokrati – som alla, även i denna kammare, har beskyllt för att vara rasister och allt möjligt otäckt – som det inte har blivit någon fart på den debatten. Under fjolåret, när man pratade om straffskärpningar, framförde Sveriges Domarförbund en idé om att man skulle införa en speciell lag om grovt ofredande för att komma till rätta med exempelvis sådana saker som att vissa människor med rasistisk bakgrund förföljer människor på grund av deras sympatier eller åsikter. Detta förslag gick denna kammare emot.

Det finns en utredning som säger att man bör följa FN:s uppmaning att förbjuda rasistiska organisationer i detta land. Ny demokrati har skrivit en partimotion om det, och ett annat partis företrädare, Hans Göran Franck, har skrivit en enskild motion i detta ämne. Men detta anser inte regeringen vara så självklart.

Regeringen och riksdagen har varit oerhört dåliga när det gäller att följa FN:s uppmaningar genom olika konventioner. Bl.a. har man nu tillsatt en barnombudsman för att bli litet bättre på barnens område.

Regeringen har framlagt en proposition, där man föreslår att det skall införas en speciell paragraf i brottsbalken, 29 §, där man skärper straffet för att kränka en person på grund av att han eller hon tillhör en viss folkgrupp eller på grund av hans eller hennes ras eller hudfärg. Och sedan tillägger man: "eller annan liknande omständighet". Annan liknande omständighet är det, säger man i propositionen, när exempelvis svenskar ger sig på invandrare. Det kan även vara tillämpligt på den motsatta situationen, alltså när personer med utländskt ursprung angriper svenskar, alltså på det man i dagligt tal kallar för omvänd rasism.

Jag har talat med flera domare, bl.a. i hovrätt, och de tror inte att detta kommer att tillämpas. Vad blir följden? Jo, förmodligen kommer det att bli ännu större motsättningar: Svenskar kommer att dömas enligt den här paragrafen om de ger sig på invandrare, men invandrare kommer inte att dömas ifall de ger sig på svenskar, vilket faktiskt sker, exempelvis nere i Malmö, där det förekommer gängvåld mellan olika etniska grupper och svenska ungdomar. – Det är regeringens svar på uppmaningen att försöka förebygga rasism.

Regeringen har varit svag när det gäller att vidta åtgärder mot exempelvis barnpornografen. Jag är förvånad över att ingen är här för att diskutera det. Det var litet diskussion om det i jämställdhetsdebatten. Den 25 mars i fjol var just ett förslag om att förbjuda innehav av barnpornografi uppe i denna kammare – det kom från Vänsterpartiet och vi i Ny demokrati stödde det. Men var var alla ni andra? Det var lika tomt här då som det är nu. Men sedan, när det här inträffade i Norrköping, då åkte alla dit. Alla snyftade och grät, och alla har nu skrivit motioner om att man ska förbjuda barnpornografi. Kära riksdagsledamöter, ni som inte är här men som läser protokollen,

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

Allmänpolitisk
debatt

Övrigt

och allmänheten! Detta kunde denna riksdag ha gjort den 25 mars i fjol. Men då var det ju inte valår!

Precis som man sade i jämställdhetsdebatten är det här en jämställdhetsfråga, och det har jag också tidigare tagit upp i en interpellationsdebatt med Reidunn Laurén. Jag sade att jag tycker att det är en jämställdhetsfråga att man måste förbjuda våldspornografi där kvinnor utnyttjas och förnedras – jag pratar om fistfucking.

Det fanns inte någon kvinna från något parti som deltog i den debatten. Varför? Är det för att jag tillhör Ny demokrati eller för att jag är man? Män har efterlysts i debatten. Jag försökte ta upp detta. Jag har haft diskussioner med regeringsledamöter. Ingen deltog i den debatten. Det fanns vissa ledamöter som efteråt sade: Det är bra att ni rör om. Jag var litet feg; jag röstade med regeringen.

Detta är en ynkedom. Jag tycker att det i denna kammare skall komma fram att det är ynkligt att man inte vågar när man har chansen.

Det finns mycket som den här regeringen har varit dålig på. Det kanske inte är fel på justitieministern. Hon har kanske dåliga rådgivare i departementet. Man har försökt att ge sig på de små domstolarna. Det gick inte igenom. Man har försökt att inrätta ett polisverk. Det gick dess bättre inte heller igenom.

När det gäller rättsfrågor påstår jag att den här regeringen har gjort mycket, men i många avseenden har den varit oerhört svag. När rättsfrågorna inte kommer upp i denna kammare får man naturligtvis inte heller möjlighet att debattera dem med landets justitieminister.

Anf. 100 KJELL ELDENSJÖ (kds):

Herr talman! Vi har nyligen lagt ett spekulatsekonomins årtionde bakom oss. Det var ett 1980-tal då klippfilosofin härskade. Då var det vardagsmat att både låna och låna ut utan att det fanns någon täckning. När bubblan sprack drabbades enskilda och vi alla tillsammans, samhället, oerhört hårt.

Att denna utveckling över huvud taget var möjlig tror jag beror på att det successivt utvecklades en livsinställning som under 1980-talet klart visade att materialismen överbetonades. En sådan värdekantring ger lätt ökad grogrund för osjysta och t.o.m. brottsliga sätt att tillskansa sig materiella fördelar.

Tyvärr kantas den utpräglade materialismens väg oftast av personliga tragedier, förtvinande relationer och en förlorad tro på framtiden och det goda i tillvaron. Andra viktiga värden i livet har förträngts.

I ett TV-program, Det kommer mera, visades ett rollspel som handlade om hur en människa som hade fått makt över en stor summa pengar, vilka faktiskt inte var avsedda för honom utan för välgörande ändamål, borde handha dessa pengar. Svenska folket skulle via telefon avgöra hur mannen borde handla.

Herr talman! Ungefär hälften av dem som ringde till TV ansåg att han skulle behålla pengarna.

Så långt har det alltså gått med rättsmedvetandet i Sverige i dag, om man nu skall tro utslaget i TV-frågan. Om det är så illa är det verkligen skräm-

mande. Samtidigt kan man då förstå varför brottsutvecklingen är som den är i Sverige. Många människor vet tydligen inte vad som är rätt och fel. Rättsbegreppet har blivit allt suddigare för allt fler.

På ca 40 år har antalet anmälda brott i Sverige ökat fem gånger. I dag anmäls 1,2 miljoner brott i Sverige per år. Prognoserna pekar på ca 1,5 miljoner år 2000, om utvecklingen fortsätter i samma takt.

Det är mycket som har hänt under dessa 40 år som har bidragit till brottsutvecklingen. Jag kan nämna en del. Utbudet av lättåtkomliga varor i hem och butiker har ökat. Det finns ett större antal bilar att stjäla. Vi har narkotikaproblematiken.

Tätortsbefolkningen har ökat, och poliserna räcker inte till för att skydda och bevaka. Förtätningen i sig leder naturligtvis till att det blir gängbildning, vilket i sin tur lätt leder till våldsbrott osv.

Det finns alltså en massa saker som har hänt sedan 1950-talet som gör att grogrunden för brott har ökat. Jag tänker på TV- och videovåldet, familjeinstabiliteten och mycket annat. Men de viktigaste frågor som vi i dag måste ställa oss är: Varför ökar människors benägenhet att begå brott? Varför ökar hela tiden antalet motiverade gärningsmän?

Vi kan höja straff och kriminalisera aldrig så mycket, men om man inte kommer till rätta med de grundläggande frågorna hjälper inte det. Vi kan öka antalet poliser, men vi kommer ändå bara att i bästa fall hålla jämna steg med brottsutvecklingen om vi inte får svar på de grundläggande frågorna om varför brottsbenägenheten ökar och vi inte kan finna vägar för att vända utvecklingen.

Herr talman! Om vi vänder blickarna österut mot det forna Sovjetväldet finner vi inte bara avsaknad av allmän välfärd, ekonomiskt och materiellt förfall liksom utsäglig miljöförstöring utan också nära nog en kollaps av rättssamhället. Att kommunismen och den totalitära maktutövningen bär skulden torde vara uppenbart. Materialismens egenvärde var en viktig grundbult i systemet. Kristendomens inflytande ansågs vara ett opium för folket. Man försökte bygga ett samhälle utan grundläggande och bärande etisk förankring. I dag ser vi resultatet.

Herr talman! I Sverige har flera decenniers avkristning också medfört att normöverföringen till barn och ungdomar har tunnats ut. Det som var normbildningens källa i vårt land, den kristna etiken, har efterhand till stor del avskrivits från programmet i både hem och skola. I spåren ser vi i dag ökat våld, pornografi och barnporr – barntortyr kan man säga. Man ser också familjesplittring i stor skala och mycket annat elände.

Ett kds-debattinlägg i Svenska Dagbladet av Ingvar Svensson handlade om behovet av en grundläggande brottspreventiv strategi. Det föranledde en känd brottsadvokat att skriva ett brev. Jag vill citera ett stycke ur detta brev:

”Det torde för samhället vara både bättre och billigare att satsa på att förhindra nyrekrytering till brottslighet genom att ge alla barn och ungdomar den självklara trygghet i uppväxtmiljön de kan kräva. Moral, etik och ett regelsystem som går ut på att ge medborgarna ett eget ansvar är en nödvändighet för att stoppa den stigande brottskurvan.”

Herr talman! En kds-motion under den allmänna motionstiden har som

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Övrigt

slutsats att regeringen bör ta fram en nationell brottspreventiv strategi. Jag instämmer i denna slutsats.

(Applåder)

Anf. 101 ULF ERIKSSON (nyd):

Herr talman! Jag skall i dag tala om skärpt påföljd för falsk tillvitelse. Det finns ingen överskrift för det här avsnittet av debatten. Därför få man väl börja med att nämna vilket ämne man skall tala om.

Det är ett allt otrevligare klimat i samhället. Det har fört med sig att vissa offentliga företrädare och även enskilda personer utsätts för olaga hot liksom falska beskyllningar. Det skapar initialt ett till synes skenbart övertag för den som anklagar.

Dessa handlingar väcker bestörtning och fruktan och kan leda till en stor psykisk press för den som utsätts för dem. Jag såg senast i dag att någon hade blivit beskylld för att ha begått en våldtäkt. Han fick löpa gatlopp i pressen under flera månader. Nu visade det sig att vederbörande var helt utan skuld. Detta är ett fall av många. I det här fallet hade detta lett till att personen i fråga hade blivit av med sitt arbete. Nu skulle han få upprättelse. Han skulle omplaceras inom den aktuella kommunen; han var tydligen kommunalanställd.

Att det blir sådana här följder är fruktansvärt. Man tycker att pressen bör ta ett stort ansvar i sådana här frågor. Det är ju pressen och massmedierna som är med om att föra sådana här beskyllningar vidare.

Som jag ser det måste de som beskyller någon ha litet mer på fötterna innan de gör det. Om någon är skyldig blir denne så småningom dömd i en domstol. Rättvisan har sin gång. De som påstår att någon har gjort si eller så skall om det sedan visar sig att vederbörande är oskyldig ha en skärpt påföljd. De skall bli straffade. Så är det väldigt sällan.

Det finns ett annat fall. Jag tror att det var två poliser som beskylldes för fortkörning; det var alltså inte fråga om någonting allvarligt. Poliserna blev sedan frikända i en rättegång. De ville ha skadestånd för detta, men det fick de inte. Det blev inget åtal för den som från början hade kommit med det felaktiga påståendet. Men det finns naturligtvis fall där man har lyckats. Jag tycker att vi bör skärpa påföljden vid falsk tillvitelse. Det är mycket viktigt med tanke på att den som drabbas kan bli skadad psykiskt och att det också kan gå ut över familj, barn och andra närstående. Jag har skrivit en motion om detta, och jag hoppas att den kommer att behandlas välvilligt av kammaren längre fram.

Anf. 102 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! I går kunde vi höra en fantastisk debatt med Dan Eriksson i Stockholm. Han frågade nämligen fru Wibble vad hon ville säga till våra ungdomar om vår enorma statsskuld. Han sade: "Jag skulle vilja fråga finansministern vad hon säger till de unga människor som kommer att få arva en gigantisk statsskuld." Fru Wibble svarade: "Fru talman! Till de unga människor som får arva en alltför stor statsskuld säger jag faktiskt att det var en evig tur att inte fler röstade på Ny demokrati." Hör och häpna! Detta är helt otroligt. Jag har inte ord för att beskriva det.

När man i denna riksdag t.o.m. skriver motioner om etik har det gått för långt för John Bouvin. Hur kan man skriva en motion om etik och om att man skall tillsätta en kommission? Jag finner faktiskt inte ord för det här. Det är ganska allvarligt att man inte redan har detta i sitt blod. Det har tydligen gått så illa att man behöver ha en kommission på det här området.

I motionerna propageras för att man skall tillsätta en parlamentarisk utredning om etikfrågor och att man skall inrätta ett forskningscentrum för forskning kring politik och etik. Är det verkligen så illa ställt att vi måste motionera om etik? Etik borde faktiskt vara en självklarhet. Det gäller bara att rannsaka sig själv. Men jag är inte förvånad efter två år i riksdagen där ett fåtal bestämmer och man endast tänker på sig själv.

I onsdags hade vi en partiledardebatt. Det kanske var många som lyssnade. Man blev vettskrämd när man fick höra historier som gick 30 år tillbaka i tiden. Det är egentligen fantastiskt, eftersom vi i dag har en statsskuld som är över tusen miljarder. Jag vill bara påvisa hur enkelt det är för denna riksdag att fatta beslut. Dr Assar Lindbeck ställde en prognos på Moder Svea den 9 mars 1993. Han sade att Moder Svea var dödssjuk och ordinerade medicin – Lindbeckkommissionen. Ingenting har hänt med Lindbeckkommissionen. Nu kommer dr OECD och ordinerar dropp, eftersom Sverige håller på att dö. Nu väntar vi bara på dr IMF som tar bort droppet, och sedan är det färdigt.

Det här vill jag knyta an till vad Anne Wibble sade om att det är tur att inte flera röstar på Ny demokrati. Det är fantastiskt med den totala inkompetensen i denna kammare. För mig är den en gåta. Jag är ledsen, herr talman, men detta är fakta.

Konstitutionsutskottets andre vice ordförande, tillika talman, anser att vi inte skall inrätta en författningsdomstol, eftersom det skulle vara ett nederlag för oss som stiftar lagar. Man får faktiskt ta sig för pannan när man hör sådant.

Ännu värre är att ingen i denna kammare reagerar på sådana här saker. Hur skall man bära sig åt för att få fart på den här kammaren? Jag har länge och väl hållit på med att försöka få fart på kammaren. Men det händer ingenting. Man bara skjuter problemen framåt, framåt och åter framåt.

Jag går upp i talarstolen för att diskutera rättsfrågor, men det är lönlöst. Justitieministern är borta. Det finns ingen som är intresserad av rättsfrågor. Vi ser ju här att intresset är lika med noll. Detta är totalt meningslöst. Jag står här och försöker tala om för hela svenska folket vad vi håller på med. Vad är det för företrädare för svenska folket som ni har röstat in i Sveriges riksdag?

Som jag sade har vi en statsskuld på uppåt tusen miljarder. Men det spelar mindre roll när hela landet blöder. Jag vill påstå att det finns ett parti i denna riksdag som är den största boven – och det är faktiskt Folkpartiet. Om man skulle få yrka på någonting, så skulle man yrka att Bengt Westerberg, Anne Wibble och Birgit Friggebo avgick med omedelbar verkan. Men sådana yrkanden kan man inte komma med här. De gillas inte. Hur länge skall svenska folket acceptera misskötseln av Sveriges ekonomi och framför allt av moralen?

Pedofilverksamheten är allvarlig. Jag har med mig ledamotsförteck-

ningen. 90 personer i Sveriges riksdag och Sveriges regering känner till en historia med pedofiler och barn. Etablissemangen skyddades av riksdagen JK, JO m.fl. Denna riksdag som är så förträfflig deltar alltså i skyddet. Det är svårt att finna ord.

Nu är det bara 20 sekunder kvar av min talartid. Hur skall man göra för att väcka er därute? Den feghet som jag upplever här inne är för mig obegriplig. Det finns ingen kurage någonstans. Hur gör man? Är det någon som kan svara? Nej, det är det inte.

Nu är talartiden slut, vill jag meddela. Det kommer inte att bli några repliker på mitt anförande. Snart kommer jag också att bli avklubbad av talmanen. Men jag fortsätter. Vi skall föra denna bittra kamp, herr talman, till slutet. Den saken är klar. Jag får önska en trevlig helg.

Anf. 103 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Det här är det sista inlägget i vårens allmänpolitiska debatt. Det vill jag ägna åt barnens rätt och till att synliggöra barnet. Jag vil påminna om uttrycket "De sista skola vara de första".

Två av mitt livs starkaste och lyckligaste ögonblick är knutna till barn. Det ena är min dotter Saras födelse. Det andra är förknippat med min lilla dotter Maria som jag vid en ultraljudsundersökning i tolfte veckan fick se simma omkring i sin mammas livmoder som en liten astronaut fäst med sin navelsträng.

I mitt tal vill jag ta upp vissa aspekter av medicinsk etik, och vikten av att riksdagen fastslår det mänskliga livets början och dess skyddsvärde från befruktningsögonblicket.

Det råder i riksdagen en bred enighet om vikten av att medicinsk vård och forskning har en starkt etisk prägel.

Socialutskottet skrev i betänkandet 1993/94:SoU2 Vissa Etiska Frågor s. 8, att utskottet "anser det nödvändigt med en sammanhållen och etiskt förankrad politik i dessa frågor. Utgångspunkten måste därvid vara den syn på människan och på människolivets helgd som har sin förankring bl.a. i den kristna etiken och den västerländska humanismen. Alla människor har samma värde och den grundläggande mänskliga rättigheten är rätten till liv". Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets betänkande. Regeringen gjorde en i stort sett likalydande deklaration i regeringsförklaringen 1991.

Sverige har också tidigare förpliktigt sig till att skydda mänskligt liv genom att ratificera olika internationella konventioner. Så sägs det i FN:s universella förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 i artikel 3 att "envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet". I FN:s konvention om medborgerliga rättigheter från 1966 artikel 6, punkt 1 sägs att "Varje människa har en inneboende rätt till livet. Denna rätt skall skyddas genom lag".

Genom regeringens proposition 1993/94:117 kommer Europakonventionen och andra fri- och rättigheter att inkorporeras i svensk lagstiftning. Europakonventionen fastslår i artikel 2 punkt 1: "Envars rätt till livet skyddas genom lag". Om detta inkorporerande i svensk lagstiftning säger Fri- och Rättighetskommitténs delbetänkande SOU 1993:40, sid 200: "Den mest grundläggande av de mänskliga rättigheterna är rätten till liv — En inkorpor-

rering av Europakonventionen, som vi föreslår i detta betänkande, innebär att rätten till liv kommer till positivt uttryck i svensk rätt”.

I proposition 1992/93:220, s. 18, anges vissa grundläggande, oförytterliga värden. ”Oförytterliga värden är de, som i en given kulturkrets förutsätts gälla under alla omständigheter. Dessa värden behöver inte motiveras med rationella argument. De är i kraft oavsett om de i enskilda fall kan te sig opraktiska, oekonomiska eller ineffektiva och onyttiga.” Bland de värden som ges som exempel är respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor och män, omsorgen om den som har det svårt samt det personliga ansvaret. Utskottet ställde sig i sitt betänkande 1993/94:UbU1, s. 26, bakom propositionens syn på denna värdegrund, samt lade ytterligare till som oförytterliga värden ”människolivets okränkbarhet” och ”allas lika värde”. Riksdagen röstade i enlighet med utskottets betänkande.

Att skyddet av det mänskliga livet givetvis också gäller det ofödda barnet ända från befruktningen framgår tydligt av Genève-deklarationen (1948) som anger att läkare skall förpliktiga sig till ”den största respekt för *mänskligt liv alltifrån konceptionen till döden*”, – min kursivering – likaså av artikel 6.5 i 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter samt artikel 12.2 a i 1966 års konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

I ingressen till FN:s barnkonvention som Sverige ratificerade 1989 klargörs att barnet har rätt till ”lämpligt rättsligt skydd” även före födelsen.

I motionen 1992/93:So417 yrkades ett tillkännagivande om en livsbefrämjande grundhållning för mänskligt liv i enlighet med Genève-deklarationen. Motionen efterlyste riksdagens ställningstagande för när det mänskliga livet börjar, på samma sätt som dödsögonblicket bestämts av riksdagen. Utskottsmajoriteten valde att förbigå frågan, medan Socialdemokraterna och Vänsterpartiet i reservation 1 sade sig anse att riksdagen inte skall lagreglera frågor om livets början, eftersom man ansåg att det skulle strida mot religionsfriheten. Hur man kunnat bestämma dödsögonblicket utan att det stred mot religionsfriheten nämndes inte.

Frågan om när det mänskliga livet börjar är dock inte av religiös art, utan enbart av biologisk. All sakkunskap, från den enklaste lärobok i biologi till den mest framstående forskare i genetik, är enig om att det mänskliga livet börjar i och med att en sädescell befruktar en äggcell. Från och med konceptionen finns hela den genetiska koden färdig, enbart näring och tillväxt skiljer det befruktade ägget från den vuxna människan. En äggcell eller en sädescell kallas ”den” eller ”det”. Den befruktade äggcellen är antingen en ”han” eller ”hon” redan från befruktningsögonblicket.

Detta biologiska faktum har förnekats av socialdemokratiska företrädare. Viola Furubjelke sade i riksdagen den 24 november 1993: ”Vi betraktar livets början som den tidpunkt då barnet föds”. Margareta Winberg förnekar i en intervju i Dagen den 19 januari 1993 att kvinnan och fostret är två individer: ”Fostret är en del av kvinnans kropp tills barnet kan sägas vara livsdugligt. När ett foster upplever smärta är det ett eget liv”.

Ett foster föds normalt i den fyrtionde graviditetsveckan, och att foster upplever smärta har påvisats från den tionde graviditetsveckan. Viola Furu-

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

*Allmänpolitisk
debatt*

Övrigt

bjelkes och Margareta Winbergs ståndpunkter är sinsemellan oförenliga, och naturligtvis från biologisk synpunkt omöjliga att hävda.

Herr talman! Riksdagen bör i en ramlagstiftning positivt uttrycka människolivets okränkbarhet, människolivets början och dess skyddsvärde från befruktningsögonblicket.

(Applåder)

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

4 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1993/94:FiU3 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1992/93

1993/94:FiU6 Sammanställning av anslag på tilläggsbudget hösten 1993

Justitieutskottets betänkande

1993/94:JuU12 Målsägandebiträde m.m.

Försvarsutskottets betänkande

1993/94:FöU5 Beredskapsbudget

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1993/94:SfU9 Vissa sjukförsäkringsfrågor

5 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställts

den 10 februari

1993/94:88 av *Eva Zetterberg* (v) till statsrådet Bo Könberg om sjukvården:

Sverige har under årtionden byggt upp en väl fungerande hälso- och sjukvård. En målsättning har varit att alla medborgare skall ha rätt till god sjukvård till en låg kostnad. Ökad satsning på förebyggande insatser, förkortade vårdköer och ökad tillgänglighet har under senare år stått i centrum för verksamheten.

I regeringsdeklarationen den 5 oktober 1993 sade statsministern om den svenska sjukvården:

”Vårdköer har kortats och valfriheten har ökat. Men ännu återstår ett omfattande förändringsarbete. – Reformeringen av sjukvårds- och tandvårds-systemet fortsätter. – Förändringarna skall utgå från patienternas behov.” Inget av detta är ens i närheten av sanningen.

Tusentals människor demonstrerade i Göteborg mot politikernas förslag att kraftigt försämra sjukvården. En ansvarig klinikchef avgick i protest. I

Stockholm tvingas svårt sjuka patienter ligga i korridorerna. På ett tjugotal kontaktade länssjukhus är överbeläggningar vanliga, och personalen är överansträngd.

I en rapport från SKTF från december 1993 sägs att 37 000 personer förlorade sina arbeten inom kommuner och landsting 1992. Lika många var det 1993. För 1994 beräknas ytterligare 26 000 bli avskedade. Kommunförbundet räknar med att ytterligare 80 000–100 000 kommer att förlora sina arbeten inom dessa sektorer fram till sekelskiftet. 20 000 sjuksköterskor är arbetslösa eller drar sig fram på tillfälliga vikariat. Bara i Stockholm beräknas ca 600 personer förlora jobbet på grund av den s.k. husläkarreformen.

Detta är siffror som ytterligare förvärrar den skrämmande bild som TV:s Aktuellt målade upp den 1 och den 2 februari. Dess kartläggning av den akuta och medicinska vården visar inte på förbättringar utan på att svensk sjukvård är i en mycket allvarlig kris.

Menar regeringen att vi nu har skapat valfrihet och är inne i det omfattande förändringsarbetet och att det framgent skall se ut på det sätt som beskrivs?

Min tro är att kraftfulla ekonomiska och personella insatser måste sättas in för att rädda den svenska sjukvårdsmodellen. I stället för 200 miljoner kronor eller mer till husläkarna och ökade möjligheter för andra privatläkare att få pengar från landstingen så borde riksdag och regering ge medel till en medicinsk vård som inte staplar patienter i lagerutrymmen, korridorer och sköljrum.

I TV står sjukvårdsministern och säger att detta skall lösas med öppenvård; det är husläkarna som skall klara av överbeläggningen på akut- och medicinavdelningarna; husläkaren skall häva våra hjärtvikter, laga våra hjärnblödningar och ta hand om olycksoffer.

Jag vill därför fråga statsrådet:

1. Hur stämmer neddragningen av sjukvårdsresurser överens med regeringsdeklarationen i oktober 1993?
2. Vad avser regeringen göra åt den ökande arbetslösheten inom vårdsektorn?
3. Hur skall husläkarsystemet kunna lösa överbeläggningen på sjukhusen?

1993/94:89 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om Sydafrika:

En delegation från Svenska AWEPA har besökt Sydafrika den 2–8 februari 1994. Gruppen bestod av undertecknad, Marianne Andersson (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Margareta Viklund (kds) och Eva Zetterberg (v).

Vi fann att det politiska systemet och rättssystemet i Sydafrika fortfarande är belastat av arvet efter apartheid. Brott som begås mot medlemmar i ANC, eller i närstående organisationer, följs inte upp med samma intensitet som brott begångna mot medlemmar av det vita samhället, IFP (Inkatha Freedom Party) eller säkerhetsstyrkorna. Bristerna är betydande. Med hänsyn till de kommande valen är det av största betydelse att stor uppmärksamhet ägnas åt att förbättra det juridiska systemet, i synnerhet polisens verksamhet.

Vi träffade människorättsjurister, fredsövervakare och forskare på rätts-hjälpsbyrån Legal Resources Centre i Durban. Vi tog del av de svårigheter de möter i samband med sitt arbete att lämna effektivt juridiskt biträde. Dessa svårigheter beror i första hand på att det juridiska systemet – polisundersökningar, åtalsförfarande och rättegångar – inte genomförs opartiskt och i enlighet med rättssäkerhetens krav.

Rättshjälpen behöver snarast ökas samtidigt som kritiken mot de allvarliga kränkningarna av mänskliga rättigheter måste fortsätta. Offren för dessa kränkningar måste få kompensation och humanitär hjälp.

Under ett besök i Plessee polisstation, Pitermaritzburg, informerades vi om att den sydafrikanska polisen har att täcka ett område med en befolkning på 1,2 miljoner. Polisstyrkan i området uppgår till endast 150 poliser. Den bristande viljan att undersöka politiska brott mot ANC:s sympatisörer har en politisk bakgrund. Bristen på samordning mellan olika polisenheter gör arbetet än svårare. En förstärkning av polisstyrkorna, en demokratisk kontroll av dem och en samordning av arbetet mellan de olika enheterna är frågor som behöver lösas snarast.

På grund av den höga våldsnivån och den historia av konflikter som Natalprovinsen har är det viktigt att den nationella fredsbevarande styrkan får spela en betydelsefull roll i denna provins. Den fredsbevarande styrkan har begärt stöd och utbildningsexpertis hos världssamfundet.

Vid besök hos FN:s observatörsgrupp UNOMSA:s (United Nations Observer Mission in South Africa) i Durban noterade vi att FN:s mandat är alltför begränsat. Dess huvudsakliga uppgift är att observera och att rapportera till FN:s generalsekreterare och säkerhetsråd. FN-mandatet bör omprövas snarast möjligt, inte bara med tanke på det kommande valet utan också med tanke på den situation som kan uppstå efter valet. En mycket reell fara föreligger – i synnerhet i Natalprovinsen – att kränkningarna kommer att öka inte endast före utan även efter valen. FN bör överväga att sända en fredsbevarande styrka bestående av både militär och polisiär personal.

Det finns många ledande personer som behöver bättre skydd, stöd och resurser. Den 5 februari träffade vizuluhövdingen Chief Mhlaba in Kwa Ximba som har visat mycket stort mod i ett område där trakasserier och fiendskap har riktats mot honom till följd av hans kraftiga fördömande av alla de krafter som ägnat sig åt omfattande våld i distriktet. Chief Mhlaba in Kwa Ximba hade öppet vågat ge uttryck för sin sympati med ANC, och befinner sig uppenbarligen i stor fara. Det råder inga tvivel om att Inkatha – inte endast i detta distrikt utan också i andra delar av provinsen – får ta på sig det huvudsakliga ansvaret för våldet. Större delen av befolkningen i Natalprovinsen lever i ett land där fruktan är förhärskande. Dessa människor behöver starkast möjliga internationella skydd och bistånd. Det finns dock skäl att understryka betydelsen av att alla partier, inklusive IFP, deltar i det kommande valet.

Flera besök avlades i Natalprovinsen och i Alexandra där fredscommitteer är i arbete (fredsgrupper under det nationella fredsavtalet från 1991, Network of Independent Monitors, NIM, och Ecumenical Monitorias Program in South Africa, EMPISA). Det råder inga tvivel om att dessa committeer spelar en viktig roll i sitt arbete att minimera, och ibland förhindra,

våldsdåd. Många fler medlemmar skulle kunna engageras i denna verksamhet om de hade bättre stöd och större resurser.

I Pretoria Central Prison finns dödsdömda fångar, en del av dem har suttit i dödscell mer än sju år. Sammanlagt finns mer än 300 dödsdömda som avvaktar beslut om att dödsdomarna skall omvandlas till andra straff- eller behandlingsformer. Det är angeläget att Sydafrika snarast avskaffar dödsstraffet.

Endast dryga två månader återstår innan valet skall hållas den 27 april, och fortfarande är det åtskilliga frågor som måste få en lösning: Beslut om en eller två valsedlar, registrering av partier, tryckande och distribution av valsedlar, upprättande av vallokaler, information till väljarna om valförrättningen, utgivande av id-handlingar m.m. Allt detta skall ske under stor tidspress och ständig risk för våldshandlingar och sabotage. Detta kräver stora ansträngningar av berörda organ och parter i Sydafrika men också ett starkt internationellt stöd. Ömsesidigt goda informativa kontakter mellan FN och den oberoende valkommissionen är av särskild betydelse.

Strävandena att återuppbygga Sydafrika bör på alla sätt understödjas. Utvecklingshjälp måste lämnas för att apartheidsystemets sår skall läkas och freds- och försoningsprocessen påskyndas. Utvecklingshjälp bör lämnas för att förstärka olika projekt, inklusive fredsarbetet enligt fredsfördraget. Svenskt bistånd till Sydafrika bör även i fortsättningen i väsentlig utsträckning kanaliseras genom svenska och sydafrikanska frivilligorganisationer, som gör mycket betydande insatser under svåra förhållanden.

I anledning av det anförda får jag ställa följande frågor till utrikesminister Margaretha af Ugglas:

1. Vilka konkreta planer har regeringen för att med svenska valobservatörer och andra insatser bistå den oberoende valkommissionen i syfte att genomföra fria och rättvisa val i slutet av april i år?
2. På vilket sätt vill regeringen verka för att förstärka den nationella fredsbevarande styrkan och FN:s observatörsgrupp UNOMSA?
3. Vilket ytterligare stöd vill regeringen föreslå för att motverka det politiska våldet och för att hjälpa offren för våld, hot och trakasserier?
4. På vilket sätt vill regeringen för svensk del och på det internationella planet verka för strävandena att återuppbygga Sydafrika?
5. Hur vill regeringen verka för dödsstraffets avskaffande i Sydafrika?

1993/94:90 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om utvecklingen i Ryssland:

Utvecklingen i Ryssland är oroväckande ur demokratisk synpunkt. Jeltinregimen har ett betydande ansvar för detta. Västeuropeiska regeringar har gjort olyckliga felbedömningar av situationen i Ryssland. Valet i december förra året, som bevakades bl.a. av en svensk parlamentarikergrupp från olika partier, belyser detta.

Ryssland är i dagens läge, och av allt att döma under lång tid framöver, mycket svagt politiskt, ekonomiskt, socialt och militärt. Däremot växer i krisens spår korruptionen och den ekonomiska och organiserade brottsligheten kraftigt. Den ryska maffian blir allt starkare och infiltrerar också regerings-

administrationen. Denna brottslighet expanderar även i växande omfattning utanför landets gränser, däribland i Sverige.

Den ekonomiska och sociala situationen har allvarligt försämrats för det stora flertalet människor i Ryssland. Kränkningarna av de mänskliga rättigheterna är betydande. Det gäller bl.a. diskriminering av etniska minoriteter, exempelvis den judiska, inskränkningar i pressfriheten och omfattande bruk av dödsdomar – över 600 år 1993. Detta är en ökning med ca 100 dödsdomar från 1992.

Frågorna är aktuella även med hänsyn bl.a. till Rysslands ansökan om medlemskap i Europarådet. Det är av vikt att inte binda sig i saken i fråga förrän allt utredningsmaterial föreligger och möjligheterna till demokratisk påverkan utnyttjats.

Å andra sidan finns det positiva faktorer som är av stor betydelse för en demokratisk och mer stabil utveckling, bl.a. stora naturtillgångar, relativt hög utbildningsnivå och en rik kulturtradition.

Med anledning av detta vill jag ställa följande frågor till utrikesminister Margaretha af Ugglas:

1. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att bäst främja demokratin och respekten för mänskliga rättigheter och sociala och ekonomiska framsteg i Ryssland?

2. Utgör det starkt försvagade Ryssland något militärt hot mot Sverige som motiverar någon förändring av vår utrikes- och säkerhetspolitik?

3. Kan regeringen försäkra att Sveriges alliansfria utrikes- och försvarspolitik i fred syftande till neutralitet i krig framdeles ligger fast?

4. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att förstärka skyddet mot internationell ekonomisk och organiserad brottslighet, däribland från Ryssland?

6 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 10 februari

1993/94:341 av *Ulrica Messing* (s) till statsrådet Görel Thurdin om Ostkustbanan:

Ostkustbanan har erhållit projektanslag för upprustning av vägar och järnvägar. Det är viktigt att projektet kommer i gång på grund av den höga arbetslösheten men också ur trafiksäkerhetssynpunkt på väg E 4.

Delar av E 4, som berörs av de projekterade pengarna, är i mycket dåligt skick. Nya dödsolyckor inträffar regelbundet på den relativt hårt trafikerade vägen. På sträckan genom Norraladalen, strax utanför Söderhamn, väntas fortfarande besked om vilket av de två projekterade alternativen som kommer att bli det slutgiltiga för vägen.

Sedan oktober 1993 ligger ärendet för avgörande hos den ansvariga ministern. Kommunerna längs Ostkustbanan hoppas på ett snabbt beslut för att

den samprojektering som gjorts med järnvägen kan genomföras och därmed spara pengar för bygget.

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

Hur avser statsrådet handlägga frågan om de alternativa sträckningarna genom Norraladalen?

1993/94:342 av *Bertil Måbrink* (v) till arbetsmarknadsministern om sågverket i Stocka:

I Stocka, Nordanstigs kommun, har drygt 65 anställda vid Modo sågverk berövats sina jobb på grund av att företaget lagt ned verksamheten vid sågen och samtidigt vägrar att sälja den till intresserade köpare.

Ett norskt trävaruföretag är berett att köpa och driva sågen. Detta skulle innebära att merparten av arbetstillfällena skulle kunna räddas.

Modo säger nej till försäljning med den krystade motiveringen att det skulle bli konkurrens om det svenska sågtimret. Detta är, såvitt jag förstår, svepskal från Modos sida. Det norska företaget skall köpa sitt sågtimmer från Ryssland och är tydligen också berett att ge en sådan garanti till Modo.

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern:

Avser arbetsmarknadsministern vidta åtgärder för att sågen i Stocka skall kunna drivas vidare så att de arbetslösa sågverksarbetarna kan få sina arbeten tillbaka?

1993/94:343 av *Liselotte Wågö* (m) till arbetsmarknadsministern om starta-eget-bidraget:

Unga arbetslösa kan erhålla starta-eget-bidrag från arbetsförmedlingen som hjälp för att starta ett eget företag. Ett av kriterierna för att få bidrag är att det företag man startar inte konkurrerar med på orten redan existerande företag inom samma bransch.

Det har dock visat sig att så sker i alla fall. Exempel finns på att taxiföretag fått starta-eget-bidrag, trots att det redan finns etablerade taxiföretag på orten i fråga. Staten medverkar således till att snedvrida konkurrensen på ett graverande sätt.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att förhindra att konkurrensen sätts ur spel till följd av att starta-eget-bidrag beviljats?

1993/94:344 av *Hans Stenberg* (s) till kulturministern om lokalisering av myndigheter inom radio- och TV-området:

Inom Kulturdepartementet bereds nu bildandet av två nya myndigheter inom radio- och TV-området. Den utredning som gjorts förutsätter att de nya myndigheterna i vanlig ordning skall placeras i Stockholm.

Så sent som vid årsskiftet lades Telestyrelsens verksamhet i Sundsvall ned. Huvuddelen av verksamheten flyttades till Stockholm. Under tidigare regeringar har det funnits en policy som inneburit att man skall ta regionalpolitiska hänsyn vid etableringar av nya verk och myndigheter.

Min fråga till kulturministern är:

Kommer kulturministern att verka för att de nya myndigheterna förläggs till Sundsvall?

1993/94:345 av *Bo Arvidson* (m) till näringsministern om konkursmissbruk m.m.:

För en fungerande marknadsekonomi är det viktigt med en fungerande konkurrens på lika villkor. Den ekonomiska krisen har lett till en kraftig ökning av antalet konkurser. För många seriösa företag har det uppstått en svår situation då de kan ha drabbats dels av att många kunder inte kunnat betala, dels av att företag efter en konkurs kunnat fortsätta som tidigare men befriade från sina skulder. Därmed har det ofta skapats en orimlig konkurrenssituation.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet lade i slutet av november fram förslag till åtgärder för att komma till rätta med de skadeverkningar som uppstår vid konkursmissbruk och ekonomisk brottslighet.

Vilka åtgärder ämnar näringsministern vidtaga med anledning av arbetsgruppens förslag?

1993/94:346 av *Bo Arvidson* (m) till socialministern om enskilda vårdhem m.m.:

Socialutskottet behandlade i oktober 1992 (1992/93:SoU1) motioner om översyn av stadgan om enskilda vårdhem. Utskottet utgick från att en översyn snarast kom till stånd. I maj 1993 presenterade en arbetsgrupp sina förslag till författningsändringar.

När det gäller omsorgslagen ges för närvarande inga möjligheter för enskild att få tillstånd att driva vårdhem. I april 1993 behandlade socialutskottet (1992/93:SoU19) frågan om avveckling av vårdhem och specialistsjukhus. I ett tillkännagivande till regeringen skrev utskottet:

”I vissa fall kan dock, enligt utskottets mening, ett litet väl fungerande vårdhem för dem som bor där utgöra en väl så god vårdmiljö som ett gruppboende.”

Vilka åtgärder avser socialministern vidta för att öka möjligheterna till olika former av enskild vård och omsorg?

den 11 februari

1993/94:347 av *Gudrun Norberg* (fp) till civilministern om vigsel tillstånd för den syrianska kyrkan:

Enligt lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan föreskrivs att ”annat trossamfund än Svenska kyrkan kan ges tillstånd att förrätta vigsel, om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas”. Det är numera Kammarkollegiet som är tillståndsgivare.

I dag har 37 trossamfund vigselrätt. Den syrianska kyrkan i Örebro, Mariakyrkan, finns inte bland dem, liksom inte heller dess huvudförsamling i Södertälje. Syrianska församlingen har vid ett tillfälle ansökt om tillstånd men fått avslag.

Med anledning av det som ovan anförts vill jag ställa följande fråga till civilministern:

Av vilket skäl beviljas inte den syrianska kyrkan i Sverige vigsel tillstånd?

1993/94:348 av *Tage Pahlsson* (c) till statsrådet Bo Lundgren om färgämnen i lågbeskattad olja:

Problemen med den gröna dieseloljan hopar sig. Sedan jag tog upp detta ärende i riksdagen via frågor till miljöministern och skatteministern i november har mycket hänt. Alltmer pekar på att det var ett stort misstag att införa den speciella svenska modellen för utmärkning av obeskattad olja med ett märk- och färgämne utan att i förväg undersöka dessa tillsatssämnens effekter.

Förutom den ursprungligen drabbade gruppen traktorförare m.fl. har nu tillkommit oroliga villaägare med oljeeldning. Det talas också om att den grönmärkta eldningsoljan orsakar driftsstopp och haverier på oljeaggregat och pannor.

Det är uppenbart att vi inte kan fortsätta med den grönfärgade oljan. En utredning har numera tillsatts för att klarlägga det hela, men måste vi vänta på dess resultat? Hur många hinner under tiden drabbas av sjukdom och obehag, kanske framtida allvarliga skador?

I flera andra länder har man färgad olja, men med endast ett färgämne – såvitt jag vet utan de problem vi drabbats av i Sverige. Skulle vi inte kunna övergå till samma metod utan större preludier? Min fråga till skatteministern är:

Vilka omedelbara åtgärder planerar regeringen för att komma till rätta med problematiken kring den gröna brännoljan?

1993/94:349 av *Eva Zetterberg* (v) till miljöministern om miljöprovningen av Dennispaketet:

I en färsk utredning, Miljöbedömning av trafiköverenskommelsen, konstateras att Dennispaketet inte uppfyller miljökraven utan i stället utgör ett hinder för att förverkliga fastställda miljömål. Utredningen var tänkt att komplettera länsstyrelsens rapport "Dennis och miljön". Rapporterna visar bl.a. att Dennispaketets sexfiliga stadsmotorvägar inte kan ingå i ett miljöanpassat samhälle.

Expressen avslöjar att av beställarna – Banverket, Vägverket, SL, Stockholms landsting och Stockholms stad – var det enbart representanterna från Stockholms stad som vågade föreslå publicering. I stället arbetas rapporten om för att tona ner de konstaterade negativa miljöeffekterna.

Detta föranleder många frågor: Har miljöministern fått se denna rapport? Varför har inte rapporten publicerats? Är det rimligt av regering och riksdag att bevilja statliga lånegarantier innan miljökonsekvenserna är utredda? De

borgerliga gör nu på samma sätt som man kritiserat socialdemokratin för när det gäller Öresundsbron; först ett rejält beslut, sedan en eventuell miljöprövning.

Min fråga till miljöministern blir därför:

Vad avser regeringen göra för att en seriös miljöprövning skall ske av Denispaketet och publiceras?

1993/94:350 av *Liisa Rulander* (kds) till arbetsmarknadsministern om arbetslöshetsersättningen och familjehemsföräldrar:

Familjehemsföräldrar ersätts för sitt uppdrag genom dels en arvodesdel, dels en omkostnadsdel. Denna ersättning är förhållandevis låg. Ändå är det ofta så att arbetet som familjehemsförälder får ersätta ett hel- eller deltidsjobb i många år. För barns kontinuerliga vård och fostran inrättar familjehemmen sina liv utifrån det antal barn som man räknar med att ha inneboende. T.ex. byter man till större bostad för att kunna bereda plats åt ett barn som erbjudits familjen. När emellertid barnet flyttar kan familjen komma i en ekonomisk knipa, och nya lämpliga placeringar kan inte alltid erhållas. På grund av den låga status som familjehemsvården har som yrkesgrupp kan det vara svårt att hitta en annan anställning direkt. Dessutom erhåller inte familjehemsföräldrar någon arbetslöshetsersättning trots inbetalda avgifter. Familjens ekonomi raseras.

I en dom i Försäkringsöverdomstolen den 29 augusti 1989, mål 829/88:10, har en stödförälder kunnat erhålla ersättning från arbetslöshetskassan. Detta bör vara en möjlighet även för familjehemsföräldrar, vilkas arbetsvillkor är betydligt mer krävande vad gäller kontinuitet. Orättvisan i ovanstående förhållande verkar orimlig.

Vad avser arbetsmarknadsministern göra för att förbättra den ekonomiska tryggheten för familjehemsföräldrar?

1993/94:351 av *Rose-Marie Frebran* (kds) till statsrådet Bo Lundgren om skatteavdrag för hushållstjänster m.m.:

Från oss kristdemokrater har väckts förslag om en s.k. u-skattsedel, som skulle göra det möjligt för de ungdomar som så önskar att sälja momsbefriade tjänster riktade mot hushåll. De skulle dessutom erhålla kraftigt reducerade arbetsgivaravgifter. Med en åldersgräns på förslagsvis 25 år skulle risken för att någon "fastnar" i denna typ av arbete mot sin vilja undanröjas.

Regeringens utredare visar att någon form av skattesubvention på hushållstjänster – bilvård, trädgårdsarbete, löpande hushållsarbete etc. – skulle kunna skapa förutsättningar för nya jobb. En stor del av dagens "svartarbeten" skulle bli "vita" och därmed bidra till finansieringen av vår offentliga sektor.

Från kds ser vi positivt på förändringar i ovanstående riktning. Alla jobb är lika värdefulla, och inte minst med den höga ungdomsarbetslöshet vi har för närvarande måste nya vägar provas för att få fram nya riktiga jobb.

Är skatteministern beredd att verka för att skattesystemet anpassas i

ovanstående riktning för att underlätta tillkomsten av nya jobb i den del av tjänstesektorn som riktar sig mot hushållen?

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

7 § Kammarerna åtskildes kl. 14.04.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 44 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 84 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Fredagen den 11 februari

1 § Meddelande om plan för kammarsammanträden	1
Talmannen	
2 § Hänvisning av ärende till utskott	1
3 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 58)	1
<i>Jämställdhet m.m.</i>	1
Talmannen (om talarlistan, m.m.)	
Margareta Winberg (s)	
Stefan Kihlberg (nyd)	
Eva Zetterberg (v)	
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Charlotte Cederschiöld (m)	
Karin Starrin (c)	
Margareta Viklund (kds)	
Ingegerd Sahlström (s)	
Barbro Westerholm (fp)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Britta Sundin (s)	
Marianne Carlström (s)	
<i>Invandrar- och flyktingpolitik</i>	46
Maud Björnemalm (s)	
Lars Moquist (nyd)	
Berith Eriksson (v)	
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	
Gustaf von Essen (m)	
Jan Erik Ågren (kds)	
Hans Göran Franck (s)	
<i>Övrigt</i>	68
Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
Kjell Eldensjö (kds)	
Ulf Eriksson (nyd)	
John Bouvin (nyd)	
Tuve Skånberg (kds)	
4 § Bordläggning	76
5 § Anmälan om interpellationer	
1993/94:88 av Eva Zetterberg (v) om sjukvården.	76
1993/94:89 av Hans Göran Franck (s) om Sydafrika	77
1993/94:90 av Hans Göran Franck (s) om utvecklingen i Ryss- land	79

6 § Anmälan om frågor

Prot. 1993/94:59
11 februari 1994

1993/94:341 av Ulrica Messing (s) om Ostkustbanan	80
1993/94:342 av Bertil Måbrink (v) om sågverket i Stocka . . .	81
1993/94:343 av Liselotte Wågö (m) om starta-eget-bidraget. .	81
1993/94:344 av Hans Stenberg (s) om lokalisering av myndighe- ter inom radio- och TV-området.	81
1993/94:345 av Bo Arvidson (m) om konkursmissbruk m.m..	82
1993/94:346 av Bo Arvidson (m) om enskilda vårdhem m.m.	82
1993/94:347 av Gudrun Norberg (fp) om vigseltillstånd för den syrianska kyrkan	82
1993/94:348 av Tage Pålsson (c) om färgämnen i lågbeskattad olja	83
1993/94:349 av Eva Zetterberg (v) om miljöprovningen av Dennispaketet.	83
1993/94:350 av Liisa Rulander (kds) om arbetslöshetsersätt- ningen och familjehemsföräldrar.	84
1993/94:351 av Rose-Marie Frebran (kds) om skatteavdrag för hushållstjänster m.m.	84

